The Journal of
The Tanjore Maharaja Serfoji's
Sarasvati Mahal Library

EDITED BY

N. KANDASWAMY PILLAI,

Honorary Secretary,

T. M. S. S. M. Library, Thanjavur.

Vol. XXV

No. 2

PUBLISHED ON BEHALF OF

THE ADMINISTRATIVE COMMITTEE OF THE LIBRARY

A. D. 1972

Śaka 1894

Annual Subscription Rs. 4.

The following back numbers of the Journal of The Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvati Mahal Library are available for sale :—

Vol.	X	Number	1, 2 & 3	Price	Rs. 4—00
„	XI	„	„	...	„ 4—00
„	XII	„	„	...	„ 4—00
„	XIII	„	„	...	„ 4—00
„	XIV	„	„	...	„ 4—00
„	XV	„	„	...	„ 4—00
„	XVI	„	1 & 2	...	„ 3—00
„	XVIII	„	1, 2 & 3	...	„ 4—00
„	XIX	„	„	...	„ 4—00
„	XX	„	„	...	„ 4—00
„	XXI	„	„	...	„ 4—00
„	XXII	„	„	...	„ 4—00
„	XXIII	„	„	...	„ 4—00
„	XXIV	„	„	...	„ 4—00

(Postage Extra)

Two copies of each book have to be sent for review in the Journal. Articles published in this Journal can be reproduced with the permission of the Editor. All communications regarding the Journal may be addressed to :—

THE EDITOR,
The Journal of the T. M. S. S. M. Library,
THANJAVUR, Tamil Nadu. (India)

The Journal of The Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvati Mahal Library

EDITED BY

N. KANDASWAMY PILLAI,

Honorary Secretary,

T. M. S. S. M. Library, Thanjavur.

Vol. XXV

No. 2

PUBLISHED ON BEHALF OF
THE ADMINISTRATIVE COMMITTEE OF THE LIBRARY

A. D. 1972

Śaka 1894

Annual Subscription Rs. 4.

CONTENTS

—o—

Page

1 Editorial ... i—ii

2 சரப புராணம் ... 49—64

—V. Chockalingam, Vidvan, Tamil Pandit,
Sarasvati Mahal Library.

3 சிவபாரத சரித்திரம் ... 29—52

—M. Seeralan, Assistant Librarian,
Sarasvati Mahal Library.

4 பத்தியமும் அபத்தியமும் ... 13—36

—C. Rajarajesvara Sarma, Ayurveda Siromani,
Junior Research Officer, L. R. U.,
Sarasvati Mahal Library.

5 किरातार्जुनीय निरूपण — श्रीशरभेन्द्रविरचित ... 23—32

पञ्चाक्षरी विभूति शिवरात्रि निरूपण- do- ... 33—38

—T. R. Bhima Rao, Marathi Pandit,
Sarasvati Mahal Library.

6 पूर्वमीमांसागुच्छः-अधिकरणविचारः

वषट्काराधिकरणविचारः ... 17—19

द्वादशलक्षण्यर्थसंक्षेपः ... 20—30

—N. S. Devanathachariar, Siromani,
Retd. Sanskrit Pandit, Sarasvati Mahal Library.

7 आख्यातवादटिप्पणम् ... 33—50

—N. K. Ramanuja Tatachariar, Siromani,
Sanskrit Pandit, Sarasvati Mahal Library.

8 From our Visitors' Book i—vi

FORM IV

(See Rule 8)

1. Place of Publication:	Thanjavur.
2. Periodicity of its publication:	Three issues a year.
3. Printer's Name:	The Sri Vani Vilas Syndicate Ltd., Srirangam.
Whether citizen of India:	Yes.
Address:	Srirangam, Tiruchirapalli - 6.
4. Publisher's Name:	Honorary Secretary, Tanjore Maharaja Serfoji's Saraswati Mahal Library, Thanjavur.
Whether citizen of India:	Yes.
Address:	Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvati Mahal, Library, Sarasvati Mahal, Thanjavur.
5. Editor's Name:	N. Kandaswamy Pillai
Whether citizen of India:	Yes.
Address:	Honorary Secretary, Sarasvati Mahal Library, Thanjavur.
6. Names and addresses of individual who own the newspaper and partners or shareholders holding more than one per cent of the total capital:	Administrative Committee, Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvati Mahal Library, Thanjavur.

I, N. Kandaswamy, hereby declare that the particulars given above are true to the best of my knowledge and belief.

N. KANDASWAMY,
Honorary Secretary.
(Signature of Publisher)

Date: 15—4—'72.

The Journal of
The Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvati Mahal Library

Vol. XXV A. D. 1972 Śaka 1894 No. 2

EDITORIAL

We are placing before our readers the second issue of Volume XXV of our Journal for their usually kind reception. The serial articles and small works which have been appearing regularly in the past issues are almost nearing completion and it is our intention to complete all of them in the third issue which will appear soon, so that Volume XXVI, which will be our Silver Jubilee Number, may start with fresh serials. We also propose to release, along with the next issue of this Volume, as an appendix, a complete index of the serial articles and other contributions contained in Volumes I to XXV, so that it may serve our readers as a consolidated Reference Index to the Journals issued so far.

The Epic poem, *Śarabhapurāṇam*, edited by our Tamil Pandit, Vidvan Chockalingam, and the Tamil prose version of the historical Sanskrit poem, *Śivabhārata Caritam*, of Kavīndra Pramānanda, edited by Thiru M Seeralan, our Assistant Librarian, are continued in the Tamil section

The Guide book on Dietetics, *Pathyāpathya*, dealing with the healthy and unhealthy qualities of the several common articles of food, published with the original Sanskrit texts from the great Ayurvedic Classics, with an easy rendering in Tamil, follows.

Our Journal is regularly keeping up before our readers, the literary personality of Raja Serfoji, the scholar king, through his composition aptly edited by our Marathi pandit, Thiru T. R. Bhima Rao. Musical expositions of two famous Purāṇic episodes by the Raja, one *Kirātārjunīya Nirūpaṇa* and the other *Pañcākṣarī Vibhūti Śivarātri Nirūpaṇa*, are included in this issue.

On the Śāstraic side, the erudite monograph on *Ākhyātārthavāda*, a highly polemical topic in the Science of Logic, which will be as rich a feast to the scholar in Nyāya, as it may be a puzzle to the lay reader, is continued by our Sanskrit Pandit, Thiru N. K. Ramanuja Tatachariar.

Thiru N. S. Devanathachariar, Retired Sanskrit Pandit of our Library, carries on his *Pūrvamīmāmsa guccha* in this issue, completing the polemical pamphlet on *Vaṣaḍkārādhikaraṇavicāra* and by contributing *Dvādaśalakṣaṇyartha saṁkṣepa*. a simple and brief digest of the contents of the 12 *Adhikaraṇas* of the *Mīmāmsā Sūtras* of Jaimini.

We wish to record here one of the most outstanding events pertaining to the period coinciding with the issue of this number. The first International Sanskrit Conference, conducted at Delhi under the joint auspices of the Government of India and the Unesco from 27th to 31st March this year and the Exhibition of Manuscripts, conducted in connection with it, are events of very great importance in the development of Sanskrit language and of the ancient Indian culture. It has created a common meeting ground for all the scholars and savants of Sanskrit from several parts of the world and has laid the foundation for the developement of Sanskrit, not only as means of integration of India, but also as a cultural link between the several nations of the world. Although, on account of unavoidable circumstances, Sarasvati Mahal Library could not enjoy the honour and privelege of actually participating in the proceedings of the great conference at Delhi, our admiration of the great leaders of culture who sponsored it and our prayerful wishes for its happy conclusion and the speedy fulfilment of the ideals that inspire its sponsors are none the less sincere on that account.

We, now, take leave of our readers till we meet again through our next issue.

N. KANDASWAMY,
Honorary Secretary,
T. M. S. S. M. Library.

Thanjavur
30—3—1972

வுருபடையுஞ் சலந்தரனும் வருந்தன்மை யறமுதல்வ
னொருகடலன் றுசவுவிட முண்டொழித்தா னெனக்கருதி
யிருநிலனிற் கடலனைத்து மெவ்வுலகு மழிப்பதொரு
பெருவிடங்கொண் டிறைவன்பாற் பெயர்ந்தெய்த னிகர்க்குமால். கசு

மனத்தாலுங் கருதரிய வருதினிதற் சூழ்போதத்
தனைத்தானே யனையானைத் தழனகையாற் புரமெரிய
நினைத்தா(னை யகிலத்)தியா மடைந்த(வனுக்) கெதிர்நின்று
சினத்தா(லு மம)ர்புரிவோ மெழுகவெனச் செப்புதலும். கஎ

பதங்களைக்கண் பறித்தவன்றன் பல்லுகுத்த பரன்மேருக்
கதங்(கொ)டுநிற் பதுவுபோலுங் காரசுரன் றனைநோக்கி
மதங்கதுவு மிவன்மடியான் மற்றொருவ ராலயனற்
புதந்தருநல் வரமுலகிற் புரிந்திடவும் வேண்டுமால். கஅ

என்றுதிரு வுளந்துன்னி யிமையமக ளருணந்தி
துன்றுகண மாறுமுகன் றும்பிமுகன் சூழ்ந்தேத்த
வன்றவனைப் பார்த்தமரா லாவதுவென் கணையாலு
(முன்ற)னுடல் பிளந்திறந்தா லுறுபயனென் னுரையென்றான். கக

அருள்செய்த திருவார்த்தை யழற்கொளுவுஞ் சுடர்வேலை
யிருசெவியின் வைத்தனபோ லெய்துதலும் பொய்தவரு
நிருதரதி பதியுமெதிர் நேர்நின்று நிகழ்த்துவான்
பொருதிறமை யுரையார்கள் போர்த்தொழிற்கு மிக்குயர்ந்தோர். எ௦

குலிசமிடி (ப)ணையபடை கொடுகடிய நேடுதிறல்
வலிமறுவு மமர்புரிய வருகவென வுரைசெயலும்
பொலிவதிகழ் கமலநிகர் பொற்பதப்பே ரங்குலிகொண்
(டெ)டாலிகடலிற் கூடிதுகொடி துறுநேமி சமைத்தருளி. எக

தக்கனுக்கு மகத்திற்குஞ் சமனுக்கும் புரங்களுக்கு
மிக்கபகை புரியமலன் மேதினிகட் கிடர்விளைக்கு
மக்கொடியோர்ப் பார்த்துத்தா ளங்குட்டத் தாழியிற்செய்
சக்கரத்தை யீங்கெடுக்குந் தகைமையுள தோவிலதோ. எஉ

தரிக்கவலி யுடைமையெனிற் சமர்க்கெதிரி சக்கரத்தைப்
பரிக்கவரி தெனிலுனுயிர் பரித்தகல்வா யெனவுலகை
யெரிக்குமிவ னெனவிழிக ளெரித்துறுவ நின்கணத்தை
யெரிப்பன்விடு மரைக்கணத்தி னடர்ப்பனென வறைகின்றான். எக

தவங்கொடுவா லப்பருவந் தன்னிலயன் றனைவென்று
நவந்தருகா ளைப்பருவ நற்றவரின் மிச்குயர்ந்து
திவம்பயி(லுஞ்) சவனூறு யோசனைபோய்த் தேரொடும்வீழ்ந்
திவர்ந்ததுய ரடைந்திடுமா றெறிந்துதிசைக் கயமெறிந்தும். எசு

மற்றுள்ள திசைத்தேவ(ர் வா)னவரைப் பொருதழித்தும்
பொற்றொடிக்கைச் சசிதன்னைப் புரந்தரன்வேண் டிடக்கொடுத்துஞ்
சிற்றிடையா ளொருபாகத் தேவர்மனை வியர்(ச்காவ)ல்
முற்றுமளித் தரம்பையரை முடுக்குமருஞ் சிறைசெய்தும். எ௫

மலரயனுஞ் சினனேவ மாலுடன்போர் பொருவதனைக்
கலுழனுடன் கே(ட்டளவிற்) பாசத்தாற் கட்டியும்பா
ரொலிதிரைநீர் கரைபுரள வொளிர்வடவை வாய்புதைத்து
மலர்க்கரங்கொ டுயர்கங்கை யடைத்துமுயர்ந் தவரேவர். எசு

சராசரங்க ளனை(த்து)யிருந் தலமூன்றுங் கணப்பொழுதிற்
பராகமெழுப் புவனெவரென் படையினழி யாதவரியார்
முராரிபுகழ் சலந்தரனென் முதன்மையறிந் தனையிலைசொ
லராவணிவாய் (உ)ன்னூல்நின் னருந்தவத்தா லாவதுவென். எஎ

அரவமெலாங் [1] ககபதிகாற் றடையவுடை வதுபோல
வுரனுடையோ ரொளித்ததற்பி னுயர்புயத்திற் றினவகற்ற
வரைபலவாற் றூதிமைய மந்தரமஞ் சனமேருச்
சிரகிரிக ளுடன்றேய்த்துத் தினவொழித்தே னெனமொழிந்தான். எஅ

எனவிவனின் றுரைத்தபொழு திமையவனைப் புகர்முகனைத்
தனைநிகராஞ் சடானனனைத் தாழுநந்தி தனைநோக்கிச்
சினமிகுவே லவுணனையும் பார்த்துநகை சிறிதருளி
மனமொழிமெய்க் கெய்தாத வளர்சோதி யருள்செய்வான். எகு

வேறு

சலந்தர [2] விங்ஙன மொழிந்தன வுள்ளன
சத்திய மெய்த்திறல்கூர்
நலந்தர நிற்கொ டறிந்து மகிழ்ந்தன
ஞுடி லுனக்கெதிரா
வலம்புனை வாரொரு வீரரும் வேறிலை
வந்தனை நந்தியெனு
மிலங்கு கணுதிபர் தம்புவ னத்தினில்
யாவரு மெய்தரிதால் அ0

---

1. ககபதி—கருடன். 2. விஞ்ஞன என்றுளது.

நிகரறு மிப்பத மிப்பொழு துதவுவ
    நீபெறு வாய்பெறின்மால்
மகபதி யயன்முத லிமையவ ரொடுபகை
    மாறிய வாக்குநலந்
திகழ நினைந்துயர் தேவ ரிறப்பது
    தீர்தர மல்கிவருந்
துகளறு யாக மழித்தல் தவிர்ந்தொளிர்
    சுருதியி னெறியடைவாய். அக

உரிய விராசத தாமத குணமே
    யொழித்தருள் கூர்குண நின்
பெரிது படைந்திமை யவரரு மறையவர்
    பேணிய தவமுனிவோர்
திருமறை யவர்கிளை யவமதி யாதொழி
    செருமிகு நீள்படையா
மொரிவுணர் நல்குவ நீகண நாதரோ
    டின்பநு கர்ந்திடுவாய். அஉ

தானவர் தேவர்க டம்மில ரும்பகை
    தானவர் வானவர்வே
ருனதொர் சார்புந மக்கிலை யொப்பர்க
    ளனைவரு மன்புணரு
ஞானம டைந்தவர் நந்தம ரல்லவர்
    நம்பகை யங்கவரா
லேவைய ராலொரு கரும மெமக்கிலை
    யெம்மையு ணர்ந்திலையால். அங

குமரனை நந்தியை நின்னெதி கர்ப்பதொர்
    கொற்றவர் மற்றிலைநந்
தமரின் விளங்குதி யல்லது தாள்கொடு
    சலதியி னிடையுதவு
மமைவரு சுதரிச னப்பெயர் நேமியு
    மருளின நீகொடுபோய்ச்
[1] சிகர்வரைக் குகரத் திடைவிரை வோடு
    சென்றுயி ருய்குதியால். அச

இத்தகை யருளுடை யரனருள் செய்தே(ான்)
    தன்னிடை யடைவுடன்

---

1. இமவரை எனில் எதுகை அமையும்,

மத்தக விழிதரு மனுநிகர் பொறியிலோ
ராதிவ யங்கன்லால்
வித்தக முப்புர மென்னவெ ரித்தனன்
வெம்படை வெந்திடவு
மத்திறல் வஞ்சனை (யோ)னு மஞ்சில
னவமதி யாலறைவான். ௮௫

அடுபடை கொண்டமர் புரிவது வீரமு
மன்றிகல் வெம்படைமேல்
விடுகமு ருக்கிவ னமரினி தாடவி
ருட்பமி குத்துடைவேற்
(கடு)மத கரிமுக னறுமுக னந்திக
ணங்கட வுளருடன்முன்
படுகொலை யமர்பொர வுரனுளதெ னடல்பட
ரமர்புரி குவமாமால். ௮௬

கனல்மதி தக்கன் மக(பதி) மதனெதிர்
கருதல ரெனவெனையும்
நினைவது தவிர்க வுரத்துட னமர்பொர
னிச்சய மெனமொழியா
வனைவரும் வெந்தன ரெனவசை விலைனெறி
யறிவரு டவிரவுணன்
வினைவழி யிறைதரு நேமியெ டுத்துடன்.
வினைபுரி வானினைவான். ௮௭

இதயமு முசனு மலர்ச்சி தயங்குற
வெரிகிளர் வதுவெனவெங்
கதமொடு கைகொடு புயனில வறைந்தெழு
கருதரு வன்மையுடன்
மதமிகு மேவரு மெடுக்கரி தாகிய
வளர்சுட ரொளிவிரிவாற்
சுதரிச னப்பெயர் நேமியெ டுத்துயர்
தோளிடை வைத்தனனால். ௮௮

சக்கர மற்றவன் மற்புய மீதுத
ரித்தன னேவிலையோ
வக்கண னிற்கொலை வச்சிர மைத்திரி
யன்றுபி ளந்தசெனுத்

தக்கத வங்கள் வரங்க ளுரங்கள்
சயங்கள் தணர்ந்தவுணன்
மிக்கவு டற்கமை யிருபிள வாயிரு
வெற்பென வீழ்ந்தனவால். அக

வேறு

நீல மால்வரை யிரண்டென நீண்டபே ருடலங்
கோலு மாரிரு ளிரண்டுருக் கொடுகிடந் தென்னப்
பால நேத்திரன் சக்கரப் படைபிளந் திடலாற்
ருல முய்ந்திடக் கிடந்தன சலந்தர னுடலம். கூ0

விடையு யர்த்தவ னாணையால் வேலைகள் பெருக
வுடலி னின்றெழு சோரியு முற்றவெந் தசையு
மடையொரு தமரர் விரவ வருநர கத்தி
னிடையடைந் ததாலி ரத்த குணப்பெய ரெய்தி. கூக

பொறைநி றைந்தது கவிழ்ந்தது பொறைபடை யாமை
யறமெ ழுந்தது வீழ்ந்(தது) (வெவ்)வினை யறவோர்
குறைக டந்தன மாதவர் குலநெறி மறையோர்
மறைந டந்தன துடந்தன மனுநெறி யொழுக்கம். கூஉ

பரம நாதபொற் (பதப்பணிந்) தனரைக் கழுநீர்ச்
சரம னுகமன் றெரித்தருள சங்கர மழுமான்
கரம னுவணி பூரண காரண வென்று
பிரம னுதியர் நின்னெடும் பேணினர் துதித்(தார்). கூங

[1](வ)குத்த வன்புறும் விண்ண வர்பெற விடையுதவி
முகைத்த முல்லை நேர்முகிழ் நகையொடு மிடபத்தை
யுகைத்து வெள்ளி வெற்படைந் தனனுய(ர் வீரத்தால்)
(நகை)த்து முப்புர மெரித்த நாதவே தாந்தன். கூச

இப்பெ ருங்கதை கேட்பினு மியம்பினு மினிதா
லப்பெ ருந்திற லண்ணனம் மதிபனென் பதனைச்
செப்ப ருங்கத மத(ங்கொ)டு தெளிகிலை யின்னு
மொப்ப ருந்திற லுடையதொன் றுணர்த்துவ னுணர்வாய். கூரு

சலந்தரன் வதைச்சருக்கம் முற்றும்.

ஆகத் திருவிருத்தம் 311.

1. 'மிகை' என்று குறிக்கப்படுகிறது.

6. சக்கரம் பெற்ற சருக்கம்

அருவமு முருவமு மாகி யங்(கவை)
(யொ)ருவிய பேரொளி யுமைகண் டேத்திட
இருநில நாப்பணின் றினிய நாடகந்
தருமொரு டரனிரு சரணம் போற்றுவாம். க

கலந்தவ ரறிவினிற் கலந்த பேரொளி
சலந்தர னுடல்பிளந் ததன்மை சாற்றினம்
வலந்தரு சக்கர மாயன் பெற்றிடு
நலந்தனை யறிந்தவா நவில லுற்றனம். உ

அனைத்துயிர் களுமிறுங் கால மின்றென
வினைத்திற லவுணரும் விண்ணு ளோர்களு
முனைத்தடல் வலிகொடு மூண்ட வெஞ்சம
ரினைத்தென வொருவரா லியம்பற் பாலதோ. ௩

(கு)ந்தமு முசலமுங் கோடிய வேல்களுஞ்
சந்திர துண்டவெஞ் சரமுந் தானவ
ருந்திட வானவ ருடலம் புண்பட
முந்திய [1] பரவச முயங்க வோடினார். ச

அஞ்சின ரயன்றனோ டடலி ழந்தம
னெஞ்சினர் கணத்திடை நெருங்கி நின்னையே
தஞ்சமென் றிறைஞ்சிடத் தருக்குஞ் செவ்வியு
மெஞ்சினிர் வந்ததெ னியம்பு மின்றெனா. ரு

ஈரெழு புவனமு மினிதிற் காத்தருள்
நாரண மலர்மகள் நாத பைந்துழாய்த்
தாரணி மார்பகத் தருக்குந் தானவர்
போரிடை யழிந்தனம் புகல்க ளொன்றிலேம். சு

தாதையு மன்னையுந் தமரு மாயெமை
யாதரத் தளித்தரு ளரிய மூர்த்தியு
நீதமீய்ந் துயர நீக்கு வாயென
வோதினர் நிலனிடை யுறப்ப ணிந்தனர். எ

அங்கவர் புகறல்கேட் டண்டரஞ் சன்மின்
றிங்களின் கொழுந்தணி சிற்ப ரச்சுடர்ச்

1. பாவ எனல் பொருந்தும்.

சங்கரன் றனையருச் சனைகள் செய்துநும்
பொங்கிய துடரறப் புரிவ னிக்கணம். அ

எனமொழி [1] நீதர விறைஞ்சி வானவர்
தினகரன் மாயன் றிக்கின மிக்கவர்
முனைவர்மா தவர்படை முற்று மேவினு
மனையவர் வரத்தினு லழிகி லாருயிர். கூ

ஆதவன் மண்டிலத் தன்று பெற்றபின்
றீதறு திகிரியுஞ் (சூத)வ னன்புரி
மாதவம் போல்வரு மைந்தன் வெந்திறல்
மேதகு ததீசிமுன் விழுங்க வீய்ந்ததால். ௰

தண்டமுந் திண்டிறற் சார்ங்கமுங் கொண்(டு)
(யீ)ண்டிய வசுரரை யடர்த்தி டாதினி
வண்டுள வத்தினுய் மாற்ற லாருயிர்
கொண்டெமைப் புரிந்திடு குறிப்பு ளாயெனில். ௧௧

வேறு

திரிபுர கால னருளாற்
றிரைகட லூடு (பெ)ய்த
விரிசுட ராழி யொன்று
சலந்தரன் வீர முண்ட
துரியநற் றவங்க ளெய்தி
யொருவரும் பெறுதற் கெய்தா
வரியவ னேமி பெற்று
லெளிதட லவுணர்க் கோறல். ௧௨

வேறொரு படைக ளாலும்
வீய்கில ரவுண ரென்று
கூறிய விமையோர் தங்கள்
குழுத்தனை யினிதி னுெத்தி
யாறணி சடையாற் கன்ப
[2] ராகியாங் கவன்முன் செய்த
மாறெறி யாழி பெற்று
வன்பகை தொலைத்த றிண்ணம். ௧௩

1. = ?   2. தாகியாங் போன்றுள்ளது.

அஞ்சலென் றியம்பி நின்ற
வனைவருங் கூடப் போத
விஞ்சிய விமைய வெற்பின்
வியன்கொடு முடியிற் சென்று
வஞ்சமி லமரத் தச்சன்
வருகவென் றுரைத்த வெல்லை
யெஞ்சுத லொன்று மில்லா
னிறைஞ்சின னெதிர்வந் தெய்த. கச

பூசனை புரிதல் வேண்டும்
பொருவது சிவலிங் கத்து
மாசறு வடிவந் தன்னை
வகுத்திடென் றுரைக்கத் தன்றன்
றேசுறு பணியால் மேருத்
திசமுமந் தரத்தின் பாங்க
ரீசன துருவஞ் செய்தா
னெல்லையில் கலைகள் வல்லான். கரு

கங்கைநீ ராடி வேணி
கட்டி வற்கலை புனைந்து
பொங்கு கண்டிகை யணிந்து
பூதிமீ தெங்கும் போற்பத்
தங்கிய தவவே டத்தைத்
தரித்தருள் பரிந்து முன்ன
ரங்கவ னமைத்த நாத
னருளுருக் கொண்டு போற்றி. கசு

நாடருங் கிரியா சத்தி
ஞானமா சத்தி யான
பீடமோ டிலிங்கஞ் சேர்த்துப்
பிரிவரும் பிரதிட்டை செய்து
நீடரும் பஞ்ச சுத்தி
நெறியினி நடத்தி யார்க்குங்
கூடரு நேச மீசன்
குறித்தரும் வடிவி னேங்க. கஎ

பரிமள கமல நீலோற்
பலமுதல் மலர்கள் வாசம்

பிரிதரு தூப ¹தீ..மெண்
சுவைய மிர்த மாதி
தெரிவருஞ் சைவ நன்னூல்
செப்பிய வுபசா ரங்க
ளுரியமா மந்தி ரங்கொண்
டொருமையிற் கொடுத்துப் பின்னும். ௧௮

பிரணவ நம்முன் பின்னர்
பெற்றிடப் பவன னுதி
வரமுறு சறுவ தத்து
வாவல னீற தாமா
யிரமுயர் மந்தி ரங்கொண்
டெழிறிக ழீரைஞ் ஞூறு
பரவுவெண் கமலப் போது
பரன்றிரு வடியிற் சாத்தி. ௧௯

பொருவரு நன்னு மத்தாற்
போற்றிமுற் பணிந்து நாதன்
றிருவருண் மகிழ்வித் தோதுஞ்
சிவநெறிக் கழ(கி) னூடு
மருமறைக் காவி போலு
மந்தவா யிரநா மத்தா
லொருமைகொ டரிவை பாகத்
தொருவனை யருச்சித் தங்கன் ௨௦

வேறு

தோற்றமுதற் பிரணவந மஞ்சுவாகாந் தமாகவினை
மாற்றியவவ் வாயிரமா மந்திரத்தி னுலுள்ளந்
தேற்றிமிகச் சமித்துமுதற் றிரவியமொவ் வொன்றுநல
வேற்றியவா (குடன்பின்னு) யிரங்கொத்தாங் கின்பமுடன். ௨௧

வருந்தினத்து ளொருதினத்து மஞ்சனஞ்செய் தமுதளவா
யருள்பெருகு பூசைபுரிந் தாயிரமா மந்திரத்தால்
மருவலர்வெண் டா(மரை)யின் மலர்களீரைஞ் நூறு(முடன்)
(றி)ருமுதல்வன் றிருமேனி யூடன்பாற் சாற்றுங்கால். ௨௨

1. தீபமென என்றுளது.

நிலவுதவழ் முடியமல னின்கருத்தி னளவறியான்
மலர்களா யிரத்திலொரு மலர்குறை(ய வ)ருள்செய்தூ
முலைவுதரு மனத்தினனு யுடையான்றன் விழியிட்டோ
வலைவுதருந் தீவினையோ யாவோவென் றகத்தெண்ணி. ௨௩

முட்கமல [1]பவற்றந்தோ ய்) மறந்தனைகொல் முதிர்தவத்தோ
ருட்கமல முட்கறிய மங்குலையா துளமுருகித்
தட்கமலத் தலர்தவளத் தனிக்கமல மெனக்கருதிக்
கட்கமல மிடந்தமலன் காற்கமல மிசைசாத்தி. ௨௪

பொறியொழிந்து வெங்கரணப் போக்கொழித்துந் தீவினையி
னெறியகற்ற மற்றைவிழி நீரருவி பொழிந்திழியக்
குறிகுணமொன் றிலாத கொழுஞ்சுடர்தன் றிருவுருவ
மறிவிடத்துங் கட்புலத்து மழுகதியமர்ந் திடும்வேலை. ௨௫

இளமதியுஞ் சடைமுடியு மெயிற்றொளியும் விழிமூன்றும்
புளகவரை யனையதிருப் புயமெட்டும் புலித்தோலின்
வளமைதிக ழுத்தரிய மணிமார்பு மணிநீறுங்
கிளர்கரியி னதளுடையுங் கிளக்கரிய சழற்றுளும். ௨௬

வரதமுட னருளபைய மாருத பேரருளும்
பரசுகதை மூவிலைநாண் பங்கயங்குந் தங்கரங்கள்
விரவிநலந் தருஞ்சிறப்பும் வெங்கனலின் சுடர்ப்பா லா
லிரவுபகல் கிளர்ந்தொளிரு மெழிலுருவுந் தனிவிளங்க ௨௭

காசினியு மிகநடுங்கக் கமலபவ னுலகுலைய
யோசனைநூ றருளுருவத் தொளிரழற்செஞ் சுடர்சுடர
வா(ச)வனே முதலமரர் மயங்கிக்கெட் டனமந்தோ
வீசனரு ளியாதோவென் றிருந்தனர்பா தலத்தொளிக்க. ௨௮

ஓரிடத்தி லொருகாலத் தொரு(கோ)டி சூரியர்தஞ்
சீருடைச்செங் கதிர்பரப்பிச் சிறந்துதித்தா லெனவொளிகள்
பாரிடத்தும் விசும்பிடத்தும் பரம்பரநற் குண்டத்தின்
பே(ரிடத்)தில் வந்தெழுந்தான் பிறைமுடிப்பிஞ் ஞகமூர்த்தி. ௨௯

அருளுடையா னிமலனென வகர்துணியக் கடவுளர்கள்
வெருவியொளித் தகன்றிடவு(ம் பதமுருக்கொ)ணுடனைய
திருமறுமார் பகநீமுன் சிவபாசங் காவழியா
[2] வொருவவெனப் பணிந்திறைஞ்சி யுமையொருபா கனை(க்கண்டு) ௩௰

1. ?. 2. வொருவவெனைப் எனல் பொருந்தும்.

வஞ்சவினைத் தானவரால் மனமுலைந்துன் கம(லபத)ந்
தஞ்சமென வருமமரர் தனைப்புரப்பாய் தயித்தியர்கள்
துஞ்சலிலா வவர்கடமைத் துஞ்சவருள் புரியென்ன
வஞ்ச(னை)செய் [1]தறைந்தவுரைப் பார்த்துநகைத் தருள்புரிவான். ௩௧

புநடரிலுக் தமகேட்டி பூதலபா தலமகர்வான்
மாவுதுய ரடைந்ததுணர்ந் தனமஞ்சல் மாற்றதுந(ம்)
பொருவரிய சுதரிசன நேமிதரு குவம்புவனம்
வெருவவெழு மடலுருவைப் பாவிப்பாய் வெருவாகொள் ௩௨

பொறையடைந்த வடிவுகொடு (பர)ந்தோன்றிற் புத்தேளிர்
பொறையடைந்து கடுஞ்சமரிற் புறங்கொடுத்துத் துயரடைவர்
பொறையடைந்த வுருவதனாற் றெறும்பயனும் பொறையுனடத்தாற்
பொறையடைந்த படையினாற் புணர்வதொரு பயனுமில்லை. ௩௩

சாந்தமுடை யோனிகளிற் சாராருக் குரம்ளைருஞ்
சாந்தமுடை யோன்றனக்குச் சாந்தமே தனிப்படையுஞ்
சாந்தமருள் தவர்க்குரித்தாற் றுனவர்கு தன்சமரிற்
சாந்தமுனக் குருதொழிந்தார் தராதலங்க ளிடர்நீங்க. ௩௪

போற்றரிய புவனங்கள் புரந்தளிப்போர்க் குயர்கதமு
மாற்றரிய நெறிப்பொறையு மருவிடினின் றடையலர்பாற்
கூற்றநிகர் கொடுங்கோபஞ் செலுத்தமிதுங் கொடியவினை
யாற்றெழுகா தருளுடையப் பொறுக்குமிட முவைகேட்டி. ௩௫

முத்திநெறி யுணர்ந்தவர்கள் மூதுணர்யோ கிகளுயர்ந்த
மித்திரர்கள் தனக்கொவ்வா வமித்திரர்கள் மிகுந்(தமிய)
(ருய்)த்தபய னற்றிட முதுபாவ மனுகுமிட
மித்தகைய வேழிடமும் பொறுக்குமிட மென்றருளி. ௩௬

ஒருபதினா யிரம்பதங்க ளொருகாலத் துதித்தலென
மாவுத(திர்) சக்கரமு மலரணைய விலோசனமுந்
திருவருளி னுற்கொடுத்தான் சித்தாகி யசித்தாகி
யிருவகையுங் கடந்தெவர்க்கு மெய்தாத தனிமுதல்வன். ௩௭

அ(ன்று)முதற் புண்டரிக நடனனென வச்சுதனிற்
கென்றுமொரு பெயரெய்திற் றிமையமக ளொருபாகந்
துன்றுமஞ் சுடர்பின்னும் நினைப்பார்த்துக் (சனியு)மலர்
மன்றலருந் திருக்கரத்தா றைவந்து வரவணைத்து. ௩௮

---

1. ?.

இன்னுமனக் கிசைந்தவர மினிதுகே ளெனவருள
முன்னவனை யடியிறைஞ்சி முதல்வவெனைச் சுரா(சுரர்க)
(ளுன்னி)வழி படுஞ்செயலு மும்பர்துயர் களை(ந்திட லு)
(நி)ன்னிடத்து ம ருத நேயமுமெற் கருளென்ன. ௩௯

தந்தனமென் றவ்வரங்க டான்கொடுத்துன் ற(கத்தைச்
சிந்தைமகிழ்) வுறப்பின்னுஞ் செங்கையாற் றைவந்து
வந்திறைஞ்சுங் கடவுளர்க்கு மருள்சுரந்து மறைந்தனனு
லந்தமிலான் பெருங்கருணை யளவையளவி டற்பாலதோ! ௪0

உடையபிரான் மறைந்ததற்பி னும்பர்முக நோக்கியான்
நடனவில்வோர் புகழ்ந்ததிரு நாமங்க ளாயிரமு
மிடரகலு மாகேட்டோர் கேட்பித்தோ ரியம்பினோர்
படர்கவி ரைஞ்ஞூறு பரிபாகப் பயன்பெறுவர். ௪௧

ஆனதனித் திருநாம மாயிரத்தால் நெய்தயிர்பால்
தேனிவைக ணமு(தா)ன திரவியங்கள் பலகலசத்
தூனமறப் பூரித்தெம் முடையானை விடையானை
வானவர்தம் பெருமானை மஞ்சனஞ்செய் தேத்தினர். ௪௨

நூற்றெரு(ப)த் தடுத்தபரி மகப்பயனுங் காந்துவினை
மாற்றியிமை யவருய்ந்தார் வானவர்கள் வந்திப்பக்
கூற்றையடர்த் தருள்பரமன் குறிச்கரிய வருள்பெறுதல்
(தேற்)றமினி யையமிலை யென்றுநீ செப்புதலும். ௪௩

செப்பியவிம் மொழிகேட்டுத் திசைமுகனு மனமகிழ்வா
லப்படியா குகவென்ன வறைந்திட்டா னவ்(வெல்லை
மெய்ப்படமுன் கொண்டதவ வேடமொழிந் தன்பனமுப
வொப்பரிய வடிவமடைந் தொளிர்வேலை யற்றனையால். ௪௪

பயிலும்வெண் (டிரைதிரு)ப்பாற் கடலூடு பாப்பணைமேற்
றுயில்மயக்க நின்னடைந் ததுசோதி யங்கயிலைச்
சயில(முடை) நாயகன்தா மதகணத்தி லோரற்ப
மயில்கொணே மியாயடுத்த லடலென்றினி தறியா(யால்). ௪௫

வேறு

(நீயு) மாமலர்ப் பொகுட்டுறை நீடுறு மறைநூ
லாயு நான்முகத் தொருவனு மாரு மொன்றிற்
றேய்வி லாமுத லிலிங்கமாய்த் தோன்றுத லிதென்
றேயு மாறறிந் தியம்பு(தற்) கெய்தின ரிலையால். ௪௬

வேத சாத்திர மளவினால் விளங்கிய வுண்மைப்
போத மாதவர் நாரணற் கப்புறம் பொலிபுந்
தீதி லாப்பதம் [1]பார்ப்பரென் றருமறை (திரு)நூ
லோது மாறறிந் துணர்ந்திலை யுணர்விழந் துழல்வாய். சஎ

அடர்ந்த செந்தழல் வடிவெடுத் தண்டமண் டங்கள்
கடந்து நாயக னின்றி(க்) கமலனு நீயும்
படர்ந்த வன்ன மாய் பன்றியாய் வான்புவி படர்ந்து
மிடந்துங் கண்டிலீர் மௌலியோ டிருபத மின்னும். சஅ

(பொன்று) மூழியில் நின்னையும் புணரி தனையும்
நின்ற தேவர்க ளியாவையு நிறையுயி ரனைத்து
மொன்று மப்பிர கிருதியி லொடுக்குவித் துலவா
தன்று (மொன்று நின்)றவ னழிவிலா முதல்வன். சகூ

பருதி மாமதி யிந்திரன் பாவகன் கால
னிருதி சாகரத் தலைவன் கால்நிதி பதியீச
னிருது நாள்மதி முதலிமை ய(வருக் கிலங்கு)ஞ்
சுருதி யாவையுந் தருபவன் தோகை(யோர்) பா(கன்). ரு0

கற்பகா லங்கள் கடந்துவெங் கண்ணுத லருளோ
ரற்ப முண்டெனில் நீயுமந் தகற்கிய மனுவாய்
வெ(ற்பு நற்)சிலை கொண்டுமுன் றிரிபுரம் (வீழ்)த்த
வற்புதத் தனிச்சேவகத் தவனையா ரொப்பார். ருக

தனது பேரரு ளாணையே சராசர நடாத்தி
யினது செய்கையென் றுலகினு(க் கு)ணர்தி தந்த
வனக ணுதியொன் றற்றவ னந்தமு மில்லான்
முனைவ னற்றொழில் நீயயன் முயறற் கெளிதோ!. ருஉ

இத்தி றத்தினால் நின்னைநீ மதித்திலை பிரி(தாய்)
முத்தி நாயக னருள்வழி மூவுல குய்ய
மத்த மிற்றிட நிற்கொடு நின்னைநீ மாய்த்த
லுத்த மத்தியல பரமுட னுயிரொழித் திலையால். ருங

புரத்தை நீறெழ ந(ட)த்துவான் புவிபுரந் தருளு
மரத்த மேனியா னதிபய முதவிய கோப
மரத்தின் பேலிடி வச்சிரம் பாய்ந்தது மான
வுரத்தி னுலுடல் சிதைப்பநீ சிதைவதோ வுண்மை. ருச

1, பார்ப்பரென் என்றுளது.

என்று மானிட மடங்கலுக் கிவையிவை யெடுத்துத்
துன்று சீற்றமோ டுரைத்தனம் சொற்றன மிப்பால்
வென்றிவீ ரன்மேல் விண்ணவர் வெருவுற வரியைக்
கொன்று தோல்முகங் கொண்டமை கூறலுற் றனமால். ௭௫

வேறு

செறுநர் மடங்கற் றிருநெடு மார்புத்
தெண்ணிலாப் பிறையணி வீர
ரறிவுறுத் தியவச் செய்கையு மிக்க
தறைந்தன மறைந்ததர்க் கப்பாற்
குறிகுணங் கடந்த வொருமுதல் சரபக்
கோலமாய் மால்வடி வான
முறுகிய சினத்து நரகரி தன்னை
முடித்தவா மொழியலுற் றனமால். ௭௬

சக்கரம் பெற்ற சருக்கம் முற்றும்.

ஆகத் திருவிருத்தம். 367.

7. நரசிங்க வதைச் சருக்கம்

இதுவுந் தன்மை யன்றியும் பசுநீ
யின்றல வென்றுமெம் மீசன்
பதியென வுணர்வா யென்றனன் வேழ்வி
பாழ்படப் பருதிபல் லு(கு)த்து
மதிமயங் கத்தேய்த் தனற்கரமு மாய்த்து
வச்சி ரன்புய முரித்து
விதிதலை யறுத்து வாகையன் றணிந்த
விண்ணவன் வீரபத் திரனே! ௧

இத்தகை யறைய மொழிநர மடங்க
லெரிதழல் கொளுவிய கூர்வேல்
வைத்தமை நிகர்ப்பச் செவித்துணைப் புகலும்
வாசகை புரிந்து மாலி (யை)
(கை)த்தர நடப்ப தெனவெதிர் நடந்து
கொதித்தெழு முகிலென வெதிரா
வுத்தம வீரவி புதனைப் பிடிப்பா
னுடற்றுவா னுளத்தினுள் ளுதலும் ௨

(உளமி)டைக் கருது நினைவுறு முன்ன
[1] ரு(ல)கெலா மதிபய மடையக்
கிளரொளி யிரவி மதியிர சதப்பொன்
றடித்தெனக் கிளர்க்கரி தாகி
யளவிட வரிதா யண்டகோ ளகையு
ளெ(ண்டி)சா முகங்களு மடங்க
வளர்சுடர் விரியு மொருசுட ரெல்லாச்
சுடரையு மறைத்தெழுந் ததுவால். ௩

கருதல ரிறுதி பெறவொரு வருக்குங்
கருதிட வணுகிட வரிதா
(மிரு)வரு முலைய வொருசுடர் பின்னு
மெழுவது போல்நம் பரன்ற
னருளுரு வான விரிசுட ரகண்ட
மளித்திடு மாதிவீ ரன்றன்
றிருவுரு வாகிப் பொலிவது கண்ணுற்
(றி)னைத்தன ரளிப்பிலா விமையோர். ௪

இருளிடை யனலின் விரவிய கிரண
மிரவிரி யுதையகா லையினிற்
பருதியை யடைவ தெனநர மடங்கற்
பாலுறை யாதிநா யகன்றன்
கருதரு பரம வொளிகிளர் துண்டங்
கனல்விழி வழிபுறப் பட்டு
மருவரு திறல்கூர் வீரபத் திரர்தம்
வடிவிடை வந்தடைந் ததுவால். ௫

மடலவிழ் கமல பவன்முத லடைந்த
வானவ ரேனையர் வாழக்
கடல்விட மருந்தி யளித்தரு ளிறைவன்
காரண காரியா தீத
னடமிடு நிமலன் பா(ரக) முதல்வன்
நாடருந் திருவரு ளுருவச்
சுடரொரு வடிவாய் வீரனிவ் வுலகிற்
றுகடவி ரற்புதந் திகழ. ௬

---

1 = ருகெலா என்றுளது.

சடையணி முடியு மிளமதிக் கொழுந்து
(ம)ழல்விழி மூன்றும்வா ளெயிருந்
தொடரயிற் பரவைத் துண்டமுங் காள
கண்டமுந் தோள்களா யிரமும்
படர்சிறைப் பாம்பும் நாபியுங் கீழுற்
படிவமும் வாலுநாற் றாளுந்
திடமுறு புறத்துப் பதமொரு நான்குஞ்
சேணிடைப் பொலிந்துமுன் றிகழ. ௭

எயிறுகொண் டதர மதுக்கியார் வங்க
ளெழவுயிர்ப் போங்கழுங் கா(ரப்)
(புய)லொலி யுலைய மிகவன லொளிகள்
புக்கொளித் திடவொளி பொங்கச்
செயிரறு மருவா மீசனுக் குரிய
திருவுரு வருணமா யுதங்கள்
பயிறரப் பயிலா வேற்றுமை திகழப்
பரவருஞ் சரபமா யினால். ௮

திண்டிறற் சரப முழக்கினுக் கிறுதித்
திரண்முகிற் சிறுபறை முழக்கங்
கொண்டவான் சிறகர்க் காலினுக் கன்னாட்
கொடியமா ருதங்குளிர் தென்றல்
மண்டுநேத் திரங்கள் சொரிதழற்குக் காந்த
வடவையோர் சிறுபொ(றி வ)டிவத்
தெண்டர வெரிய பேரொளிக் கஞ்ஞான்
றிரவிகள் மின்மினி யேய்க்கும். ௯

பலகலை மதிய மளவில வுளவோ
பரன்றிரு வெயிற்றெளி பரவ(க்)
(கு)லவட கிரிகள் கரையில வுளவோ
கொற்றவெம் புயங்களைக் கூற
வலகிப் புவன நிலைபெற வெடுத்த
வனலொளித் திருவுருப் பெருமைக்
குலவரு மு(ண்மை வு)ரைக்குமா றெளிதோ
வுரைக்கலாம் பின்னுமவ் வுருபே. ௰

கொண்டபே ருருவச் செய்கையி தம்ம
குறிக்கரு மண்டகோ ளகையும்

முதலானவர்கள் கருடனைக்கண்ட சர்ப்பம்போல் என்னைக்கண்டு தலையைக் கீழே போட்டுக்கொண்டிருக்கிறார்கள். இப்பவும் பத்தேகான் முதலியோர் என்னோடு யுத்தத்திற்கு வந்திருக்கிறார். இந்தப் பல்லாள் சிரோபல் என்கிற துருக்கத்தை வாங்கிக்கொண்டுதான் வெகு சமர்த்தனென்றெண்ணிக்கொண்டு இருக்கிறான். ஆகையினால் நீங்கள் விரைவில் போய் அந்தப் பல்லாளனை அடித்து அந்த துருக்கத்தை வாங்கிக் கொள்ளுங்கள். நானும் இந்த பத்தேகானை அடிக்கிறேன் என்று காவுகன் என்கிற சர்தாருக்கு பெரியதனம் கொடுத்து அவரோடு கோந்து, பீமன், சிவா, ஆபீககன் ஆகிய சர்தார்களை நேமித்து சேனையோடுகூட அனுப்பினார்.

அந்தக் காவுகனும் சேனையோடு புரந்தற்கெடி விட்டுப் புறப்பட்டு சிரோபலன் நகரத்துக்குச் சமீபமாய் போகும்போது அங்கிருக்கும் பல்லாளன் சிவாஜி ராஜாவினுடைய சேனை வந்தது என்று தன்னிடமுள்ள சர்தார்களை அழைத்துச் சொன்னது யாதெனில் நீங்கள் பயப்படாதீர்கள். சண்டையிலே சாவதல்லாது ஓடிப்போவது பெரிதல்ல. நாமும் பத்தேசானுடைய உத்தாரத்து மேல்தான் இந்த சிரோபலத்தை வாங்கினோம். இந்தத் துருக்கத்துக்கு வெளியில் இருந்துகொண்டு சண்டை கொடுத்தால் மோசம் வரும். கோட்டைக்கு உள்ளே இருந்து [1] ஆசரு பிடித்துக்கொண்டு சண்டை கொடுக்கவேண்டுமென்று எல்லோரும் ஆசரு பிடித்தார். அப்போது சிவாஜி ராஜாவினுடைய சேனாபதி என்கிற காவுகனென்கிறவன் தன்னுடைய சேனையைப் பார்த்து இந்த பல்லாளன் கோட்டை ஆசரு பிடித்தான். இந்தக்கோட்டைக்கு கொத்தளங்கள் இல்லை. சுற்றிலும் அகழியுமில்லை. இது வாங்குதற்கு பிரயாசமல்ல. ஆகையினால் நீங்கள் இந்தக் கோட்டையை சுற்றிக்கொண்டு உள்ளேயிருந்து ஒருவரையும் வெளியேவிடாமற் வெளியேயிருந்து ஒருவரையும் உள்ளே விடாமல் பந்தோபஸ்து பண்ணிக்கொண்டு கடப்பாரை, குந்தாளி, மண்வெட்டியினாலே சுவரை இடித்து மேலே ஏறுங்கள் என்று சொல்லி அப்படி எல்லோருங்கூடிக்கொண்டு கோட்டை அருகில் நெருங்கும்போது கோட்டைக்கு உள்ளே இருப்பவர்கள் சக்கரங்களினாலே அம்புகளினாலே உரல் உலக்கைகள் எந்திரங்கள் கடப்பாரைகள் குறக்கொள்ளிகள் கொதிக்கக் காய்ச்சின எண்ணெய்கள் இவற்றினாலே அடிக்கத் தலைப்பட்டார்கள். இவர்களும் சாகசம் பண்ணி ஆயுதங்கள் எடுத்துக்கொண்டு சுவரிடித்து ஏணியை வைத்து மேலே ஏறினார். அந்தக் காவுகனும் கோட்டைவாசல் கதவை பிளந்து உள்ளே புகுந்து கைகலந்து ஒருவருக்கொருவர் அடிக்கும்போது பல்லாளனுடைய சேனை பின்வாங்கி ஓடத்தலைப்பட்டது.

அது பார்த்து பல்லாளன் கத்தி யெடுத்துக்கொண்டு காவுகனை அடிக்க வந்தான். காவுகன் குந்தாயுதத்தினாலே பல்லாளனை அடித்துக்கீழே தள்ளினான்.

1. ஆசருவாசல்-தலைவாசல்.

அவனும் வீரசொர்க்கத்தை அடைந்தான். அவனுடைய சேனை சிறிது ஓடிப் போயிற்று. சிறிதுபேர் யுத்தம் பண்ணி வீர சொர்க்கத்தை அடைந்தார். அப்போது இரத்த மாமிசங்களால் பூமி நிறைந்துபோயிற்று. கைபோனவன் கால் போனவன் தலை போனவன் அந்த ரணகளத்திலே புரளத் தலைப்பட்டார்கள். இப்படி சண்டை பண்ணி அந்த துருக்கத்தை கைவசம் பண்ணிக்கொண்டு அவர்களுடைய யானை குதிரை வஸ்திராபரணங்கள் திரவியங்களெல்லாம் கொள்ளையடித்துக்கொண்டு ஜெயத்தை அடைந்து முத்தாரங்கள் ரெத்தின ஆரங்கள் [1] சரப்பளிகள் கழுத்திலே போட்டுக்கொண்டு சன்னுகைத்துடனே அங்கேயிருந்து புறப்பட்டு புரந்தறகெடிக்கு வந்து சிவாஜி ராஜாவுக்கு முசிரா பண்ணினார்கள்.

பதினான்காம் அத்தியாயம்

இப்படியிருக்கும் போது அந்த பத்தேகான் அயபத்து கானனுடைய பிள்ளை சண்டையிலே விழுந்தானென்று சேதி கேட்டு சிவாஜி பேரிலே வெகு கோபம் பண்ணி வெகு கர்வத்துடனே முசேகான் மத்தசிது இன்னும் சிறிது சர்தார் கூட்டங்களுடனே வெகு வேகமாய் புரந்தறகெடி சமீபத்திலே வந்து பாளையத் தோடு இறங்கினான். அதை சிவாஜிராஜா பார்த்து பர்வதத்தினுடைய சிகரத்து மேலே நகாரு அடித்த சப்தத்தினாலே சத்துருக்களுடைய சேனைக்கு பயமுண்டா யிற்று. அதற்குமேல் பததேகான் முசேகான் முதலான சூரர்களை புரந்தறகெடி மேல் ஏறச்சொல்லி தான் பின்னே நின்றுகொண்டு பலாஜத்தான் என்கிறவனையும் காட்டிக்கே என்கிறவனையும் பக்கங்களிலே வரச்சொல்லி ஏறிப்போகும் போது துருக்கத்து மேலிருந்து பீரங்கிகளினாலேயும் துப்பாக்கிகளினாலேயும் அடித்தான். அம்புகளினாலேயும் பல ஆயுதங்களினாலேயும் அடித்தார்கள். அதனால சத்துரு சேனைகள் வெகுவாய் அடிபட்டு சிறிதுபேர் ஓடிப்போனார்கள். சிறிதுபேர் மடிந்து போனார்கள். கைபோனவன் கால்போனவன் போவதற்கு சக்தியில்லாமல் அங்கேயே கிடந்தார்கள். இவற்றை யெல்லாம் முசேகான் பார்த்து தன்னுடைய ஜனங்களிடம் சொன்னதாவது:

இந்தப் புரந்தறகெடிமேல் இருக்கிறவருடைய சாமர்த்தியம் வெகு அதிக மாயிருக்கிறது. ஆகையால் நம்மை அடிப்பார்கள். வெகு உஷாராய்ப் போக வேண்டுமென்று ஏறுகிறபோது முசேகான், மீனாதுகான், ரெத்தினகான் இவர் களோடு பயிரவன், காட்டிக்கே, வாகே இவர்கள் பாணங்களினாலேயும் கத்தி களினாலேயும் யுத்தம் பண்ணினர். அப்போது கோந்து என்கிறவன் பாலாக்களியி னாலே முசேகானுடைய மார்பில் குத்தினான். அவன் அந்த பாலாவை பிடித்துக் கொண்டு ஒடித்துவிட்டான். சற்பசாவோடு தீர்சத என்கிறவன் வந்து யுத்தம் செய்து இரண்டுபேருக்கும் இரத்தப்பிரவாகமாயிற்று. வியாக்கிரனென்கிறவன்

1 சரப்பளி—ஓராபரணம்.

காட்டிக்கே என்கிறவனை புஜத்துமேல் அடித்தான். அவனும் இவனை புஜத்திலே அடித்தான். மீனுந்துகான், ரெத்தினகான் இருவரும் பயிரவனை பாணங்களினலே அடித்தார்கள். அவனும் இவர்கள் இருவரையும் பாணத்தினலே அடித்து ஜெயத்தை அடைந்தான்.

அப்போது அந்த புரந்தர் கெடிமேல் இரத்தநதி ஓடிற்று. அந்த வேளை விமானத்திலே தேவதைகள் ஏறிக்கொண்டு சண்டை வேடிக்கை பார்த்து ஆச்சரியப்பட்டார்கள். அந்த கோந்து என்கிறவன் கையிலே பட்டாக்கத்தியை வாங்கிக்கொண்டு பாட்டாணிகள் நூறுபேரை இரண்டு துண்டுகளாய் வெட்டிப் போட்டான். அந்தப் பராக்கிரமத்தை முஸேகான் பார்த்து கத்தி எடுத்துக் கொண்டுபோய் கோந்து என்கிறவனை அடிக்கப்போனன். இதற்குள்ளே அந்த முஸேகானை இரண்டு துண்டாய வெட்டிப்போட்டான், அதன்பிறகு சற்பசா என்கிறவனுடைய வில்லை சத என்கிறவன் பிடுங்கி ஒடித்துப்போட்டான். பின் சற்பசா என்கிறவன் பரிகாயுதத்தை எடுத்தான். அதையும் சத என்கிறவன் வெட்டிப்போட்டான். அதனல் அந்த சற்பசா என்கிறவன் ஆயுதமில்லாமல் நிராயுதனய் விலகிப்போனன். அதன்பிறகு சத்துருவினுடைய சேனை பின் வாங்கிற்று. அதனல் சிவாஜி ராஜா வெகு சந்தோஷப்பட்டு இனிமேல் விசைய புத்து எதிலிசாவை ஜெயிக்கவேண்டுமென்று சொல்லி ஆயத்தப்பட்டான். பத்தேகான் அபஜெயப்பட்டு விசையநகரம் போய்ச்சேர்ந்தான்.

பதினைந்தாம் அத்தியாயம்

அந்த எதிலிசா என்கிற மகமதுகான் கேட்டு புரந்தர் கெடிமேலே போன முஸேகானும் நாசத்தையடைந்தான். பத்தேகானும் அபஜெயப்பட்டு வந்தான் என்று ராத்திரி பகல் விசனத்தோடுகூடி நாம் மிகவும் காப்பாற்றின துலுக்க சர்தார்கள் எல்லாம் மடிந்துபோனர்கள். இது என்ன ஆச்சரியம் என்று ஷாஜி ராஜா நமமுடைய ஆசருவினலே வெகு பாக்கியத்தையடைந்து கர்வத்தை உடைத்தானவனய் நம்முடைய ஆக்ஞை எண்ணமல் ஷாஜிராஜா முன்னே பண்டரபுரத்துக்கிட்டே யுத்தம் பண்ணி என்னுடைய ரெணதுல்லாகானை ஜெயித்தான். பின்னும் டயமில்லாமல் அரக்கஊேசுரன் என்கிறவனை அடித்தான். கர்நாடகதேசத்து ராஜாக்களெல்லோரும் நம்முடைய ஆக்ஞை எண்ணமல் அவரோடு கூடினர்கள். நாம் எந்தவேளையிலே அழைத்தாலும் வராது போய் விட்டார்கள். இந்த ஷாஜிராஜா நம்முடைய தகப்பனர் இப்ராமுசாவுக்கு மிகவும் உபகாரம் பண்ணினபடியினலே அவரும் இவர்மேல் சந்தோஷப்பட்டு வெகு பெரியதனம் கொடுத்தார். ஆகையினலே இவருடைய நூறு அபராதங்கள் பண்ணினலும் நான் சகித்தேன். அதன் பிறகும் சகிக்கப்படாமலிருக்கப்பட்ட அபராதங்கள் பண்ணினபடியினலே அந்த ஷாஜிராஜாவை நிக்கிரகம் பண்ணவேண்டி முஸ்த்துபாகானனை அனுப்பிவைத்து அவரை கைப்பிடியாய்

பிடித்துக்கொண்டு வந்தபடியினுலே அவருடைய பிள்ளை செம்போராஜா சிவாஜி ராஜா இவர்கள் இரண்டுபேரும் நம்மை ஜெயிக்கவேண்டுமென்று பல யுத்தம் பண்ணினர்கள்.

இந்த ஷாஜிராஜாவினுடைய நிமித்தியம் செம்போராஜா நம்முடைய பருது கானனை ஜெயித்தான். சிவாஜிராஜாவும் ரண களத்திலே பத்தேகானனிடம் துரத்தினன். இது என்ன ஆச்சரியம்! சிவாஜி ராஜாவினுடைய கையிலே சிம்மக்கெடி, புரந்தர் கெடி இவையிரண்டுமிருக்கிற படியினுலே அவனுக்கு கர்வமில்லாமல் எப்படியிருப்பான். ஆனல் அந்தப் புரந்தர் செடி வாங்குவது அசாத்தியம், பெங்களூரிலே செம்போராஜாவை வைத்ததும் புரந்தர் செடியிலே சிவாஜி ராஜாவை வைத்ததும் பார்த்தால் நம்மை ஜெயிக்கவேண்டுமென்று வைத்தாற்போல் தோன்றுகிறது. இந்த ஷாஜிராஜாவுக்கு நிர்பந்தம் பண்ணியிருக்கிருமே இவரை விட்டுவிட்டால் எப்படியோ விடாமலிருந்தால் எப்படியோ என்று மனதிலே நாலுபிரகாரம் யோசனை பண்ணி, நல்லது; விட்டு விட்டால் இந்த உபகாரம் மனதிலே வைத்து அனுகூலமாயிருப்பானென்று நிச்சயம் பண்ணி தன்னிடமுள்ள புத்திமானயிருக்கப்பட்ட மந்திரியிடம் சொன்னன். அவனும் யுக்தமாயிருக்கிறதென்று சொன்னன்.

அதன்பிறகு அந்த ஷாஜிராஜாவை அழைத்து மங்களஸ்நானங்கள் பண்ணிவைத்து நல்ல வஸ்திரபூஷண ஆபரணங்களும் கொடுத்து ஷாஜிராஜாவை சதிரிலே அழைத்துக்கொண்டுவந்து உயரமாயிருக்கப்பட்ட ஆசனத்திலே உட்காரவைத்து வெகு உபசாரத்துடனே எதிலிசா என்னும் மசமதுகான் சொன்னது நீர் மிகவும் தெரிந்தவர். இந்தப் பிரபஞ்சத்தினுடைய சேதிகள் எல்லாம் உமக்குத்தெரியுமே. நாம் முஸ்தபாகானனை உம்மிடம் அனுப்பியது திரேஷத்தினுலே அனுப்பினதல்ல. அப்படியிருந்தாலும் அது எண்ணுமல் பொறுக்கவேண்டும். அது என்னவென்ருல் உம்முடைய பேட்டிக்காக பண்ணின காரியமேயல்லாமல் வேறில்லை. இப்போது நீர் நிர்பந்தத்திலேயிருந்து விடுபட்டீர். பெரிய குலத்திலே பிறந்தவர். ஆனபடியினுலே நமக்கு இதமாயிருக்கப்பட்ட காரியத்திலேயிருக்க வேண்டும். பெரியவராயிருக்கப்பட்ட ஒருவர் பதினயிரம் அபராதம் பண்ணினுலும் அவனுலே கொஞ்சம் உபகாரமிருந்தாலும் அதுவே பெரிதாய் பண்ணிக்கொண்டு சகிக்கிருர் என்று இப்படிப்பட்ட வார்த்தையினுலே உபசாரம் சொல்லி ஓ! ஷாஜிராஜாவே! உம்முடைய இளைய பிள்ளைக்கு புத்தி சொல்லி நம்முடைய சிம்மக்கெடியை விட்டுவிடச் சொல்லவேண்டும். அதன் மேல் நமக்கு வெகு ஆசையாயிருக்கிறது. பெங்களூர் நம் நமக்கு நேசா பண்ண வேண்டுமென்று மிகவும் உபசாரத்தோடு சொன்னன்.

இனிமேல் ரொம்ப சொல்லவேண்டியதென்னவென்ருல் நீரும் நாமும் ஒன்று. உம்மைத்தவிர நமக்கு யாரிருக்கிருர். நம்மைத்தவிர உமக்கு யாரிருக்கிருர்,

ஆகையினால் இந்தகாரியம் [1] அகத்தியமாய் பண்ணவேண்டியதென்று எதிலிசா ஷாஜிராஜாவுக்கு வெகு உபசாரமாய் சொன்னதைக் கேட்டு சிரித்துக்கொண்டு அவனுடைய மனதுபடி [2] பிரதிஉத்தரம் சொல்லி சந்தோஷம் பண்ணிவைத்தார். அதன்பிறகு எதிலிசா யானைகள் குதிரைகள் கொடுத்தனுப்பினார்.

அது எப்படியிருந்ததென்றால் மேகங்களினாலே மறைந்திருக்கப்பட்ட சந்திரன் வெளிப்பட்டு அந்தப் பிரகாசத்தினாலே எப்படி ஜனங்கள் சந்தோஷப் படுகிறார்களோ அப்படி மிலேச்சருடைய கையிலே அகப்பட்டிருந்த ஷாஜி ராஜா விடுபட்டு ஜெகத்துக்கெல்லாம் ஆனந்தம் அடையப்பண்ணி வைத்துக்கொண்டு தன்னுடைய ராஜ்யத்துக்கு வந்துசேர்ந்தார். அதன்பிறகு ஷாஜிராஜாவினுடைய ஆக்ஞானுசாரமாய் சம்பாஜிராஜா எதில்ஷாவுக்கு வெகு திரவியங்களும் சேனைகளும் கொடுத்து தன்னுடைய சத்துருக்களை ஜெயிக்கவேண்டி உத்தரம் பண்ணினார்.

பதினாறும் அத்தியாயம்

இப்படியிருக்கும் போது சிவாஜிராஜா சொர்ணசர்மா என்கிறவனை அழைத்துச் சொன்னது, யாதெனில் தகப்பனாரால் சிம்மக்கெடியை விட்டு விட்டேன். புத்தி வந்தனாயிருக்கப்பட்ட ஷாஜி ராஜா என்னுடைய சொரூபத்தை அறியாமல் இருக்கிறார். புத்திவானாயிருக்கப்பட்ட ஜனங்கள் என்னை சிலாகித்து சாமர்த்தியவானென்று எண்ணிக்கொண்டிருக்கிறார்கள். அஞ்ஞானியாயிருக்கப்பட்டவன் என்னை யறியாமல் போனால் அதனாலே எனக்கு துக்கமில்லை. இவர் மகா புத்திசாலியாயிருந்துகொண்டு என்னுடைய சொரூபம் அறியாமல் போனபடியினாலே எனக்கு வெகு விசனமாயிருக்கிறது. என்னுடைய சொரூபத்தை அறிந்திருந்தால் அந்த சிம்மக்கெடியை விடச்சொல்லி சொல்ல மாட்டார். என் கையிலே அகப்பட்ட சிம்மக்கெடியை வாங்குவதற்கு யாராலே ஆகும். இப்படியிருக்கும்போது சத்ருவாயிருக்கப்பட்டவன் மேலே விசுவாசத்தை எண்ணியிருக்கிறார். கையாலே ஆகாதவன் சத்துருவாயிருந்தாலும் அவனை [3] உபேட்சை பண்ணக்கூடாது. அது எப்படியென்றால் தத்துக்கிளி சின்னதா யிருந்தாலும் விளக்கிலே விழுந்து எப்படி விளக்கை அணைக்கிறதோ அது போன்றும், சிறிதாயிருக்கப்பட்ட எறும்பு யானை துதிக்கைக்குள்ளே புகுந்தால் எப்படி யானை நாசத்தை அடைகிறதோ என்று அப்படி எண்ணாமலிருக்கிறதே இது ஒரு ஆச்சரியமல்லவோ! நல்லது ஆகட்டும். இந்த ஷாஜி ராஜாவைப் பிடித்துக்கொண்டு போய் பத்தேகானவிலே போட்டதற்கு அப்படிப்பட்ட சத்ருவை பதில் கிரியை பண்ணுகிறேன். இன்றைய முதற்கொண்டு நம்மைத் தொட்டு இந்த மிலேச்சர்களுக்கு நாசம் வந்ததென்று ஜெகத்திலே கீர்த்தி

1. அகத்தியம் – அவசியம். 2. பிரதிஉத்தரம் – மறுமொழி.
3. உபேட்சை – அசட்டை

உண்டாகப்போகிறது. யார்யாருக்கு எப்படிப்பட்ட மிலேச்சர்களுண்டோ அவர்களை எல்லாம் என்னுடைய பாணத்தினாலே நாசம் பண்ணுகிறேன். இந்த விசைய நகரம் வாங்கவேண்டுமென்று என்னுடைய மனதிலேயிருக்கிறது. ஆகையினால் சேனை எல்லாம் தயார்பண்ணச்சொல்லி சொன்னார்.

இந்தப் பேச்சுகேட்டு அந்த சொர்ணசர்மா சொன்னது என்னவென்றால் கேளும் ராஜாவே! பலவந்தனோடே [1]வயிரம் பண்ணலாகாது. அப்படி வயிரம் வந்தபடியினாலே பலவந்தனாயிருக்கப்பட்ட சத்துருக்கு திரவியங்கள் கொடுத்து சுவாதீனம் பண்ணிக்கொள்ளவேண்டும். சரிசமானமாயிருக்கப்பட்ட சத்துருக்கு நல்ல வசனம் சொல்லி சுவாதீனம் பண்ணிக்கொள்ளவேண்டும். துற்பலனாயிருக்கப்பட்ட சத்துருவை சிட்சைபண்ணி சுவாதீனம் பண்ணிக்கொள்ள வேண்டும். [2]பிதுபா பண்ணுவது எல்லோருக்கும் சரிதான். இதல்லாமல் ஸ்திரீ விசனத்தினாலே சரீரப்பலன் போகும். மத்திய விசனத்தினாலே சித்தத்துச்கு மோகம் வரும். சூது விசனத்தினாலே தனநாசம் வரும். லோபியாயிருக்கப்பட்டவனுக்கு காரியம் கூடிவரமாட்டாது. நிஷ்டுரமாயிருக்கப்பட்ட வார்த்தையினாலே தரித்திரம் வரும். வேட்டையாடுவதாலே பாபம் வரும். சிட்சை பண்ணுவதாலே அபகீர்த்தி வரும். இந்த ஏழு விசனங்களும் ராஜாக்களுக்கு இருக்கலாகாது.

இதிலே ஒன்று இருந்தாலும் புத்தியைக் கெடுக்கும். இதுவல்லாமல் நீதிசாஸ்திரம் பார்க்கவேண்டும். பாராமல்போனால் லெட்சுமி நிற்கமாட்டாள். எப்போதும் விசனத்தோடு கூடியிருந்தால் சேவிக்கிறபேருக்கு திருடுவதற்கு இடமுண்டாகும். சிறிதுபேர் ராஜாவை விட்டுப்போய்விடுவார்கள். சிறிதுபேர் பரவை பண்ணாமல் இருப்பார். சிறிதுபேர் சத்துருவோடு போய்ச் சேருவார். ஆகையினால் ராஜாக்கள் விசனத்தை விட்டுவிடவேண்டும். விசனத்தோடு எவனொருவன் இருக்கிறானோ அவன் யுத்தத்திலே சத்துருவினாலே ஜெயிக்கப் படுவன். நீர் ஷாஜி ராஜாவைத் தொட்டு சிம்மக்கெடியை சத்துருவுக்குக் கொடுத்தீர். பெங்களூரும் கொடுத்தீர். அதனால் சத்துருவுக்கு என்ன யோக்கிதாம்சம் உண்டாயிற்று. இது இரண்டும் எங்கே போயிற்று. நம்முடையது நமக்கு வரவே வரும். இப்போது இந்த விஜயநகரம் வாங்கவேண்டுமென்று எத்தனம் பண்ணுகிற உமக்கு இந்த பூமண்டலம் எட்டுதிக்கும் உமக்கு கைவசமாயிற்றென்று எண்ணிக்கொள்ளும்.

இராஜா மந்திரி ஆப்தமாயிருக்கப்பட்ட ஜனங்கள் திரவியம் ராஜ்யம் துருக்கங்கள் சேனை இது ஏழும் ராஜாங்கம் என்று அறிந்துகொள்ளும். இவற்றில் ஒன்று குறைந்தாலும் சத்துருக்களுக்கு பரிகாசம் பண்ணுவதற்கு இடமாம். இந்த

---

1. வயிரம் – சினம், பகை. 2. பிதுபா – எதிரிகளுக்கிடையே பகையை உண்டாக்குதல்.

ஏழுக்குள்ளே ராஜா வென்கிறது [1] மஸ்தகம், மந்திரி என்கிறது முகம், திரவியம் சேனை இது இரண்டும் இரண்டுகை, குறையுடபபெல்லாம் ராஜ்யம். ஆப்த்த ஜனங்கள் குழச்சு [2] சந்துகள், துருக்கங்கள் எலும்பு இப்படி ராஜாங்கம் ஏழு என்று அறிந்துகொள்ளும். இந்த ஏழு அங்கத்தோடு இருக்கப்பட்ட ராஜாவுக்கு ஆத்மா வந்து தர்மம், ஆலோசனையே பிராணன், நீதி என்பது பலன்(ம்) நீதியில்லாமல் இருப்பவன் அசாமர்த்தியன், சாமர்த்திய மில்லாதவன். நியாயத்தோடு தண்டனை பண்ணுவதே சௌரியம்; அதர்மமே சத்ரு. பரஸ்பரமாய் பேதம் பண்ணுவதே மதம். பேதம் பண்ணுால் அபேதமாயிருக்கப்பட்டதே தீர்க்காயுசு. ஜனங்களுக்கு சந்தோஷம் பண்ணிவைப்பதே பெரிய தனம். முன்யோசனை பண்ணுவதே பார்க்கிறது. காந்தியாயிருக்கப்பட்ட ரூபமே பிரதாபம், நிர்மலமாய் இருக்கப்பட்ட புத்தியே ஆயுதம். நித்திரையே பிரமாதம், நன்மையாயிருக்கப் பட்டதே சாவதானம். ஸமமென்றும் விஷமமென்றும் வயிரம் இரண்டு பிரகாரம். சமானமாயிருக்கப்பட்ட சத்துருவோடு வயிரம் பண்ணுவது சமவயிர மென்றுபேர். பலவந்தமாயிருக்கப்பட்ட சத்துருவோடு வயிரம் பண்ணுவது விஷம வைரமென்று பேர். சமனுயிருக்கப்பட்ட சத்துருவோடு யுத்தம் பண்ணி ஜெயிப்பது ஜெயமல்ல. பலவந்தனுயிருக்கப்பட்ட சத்துருவோடு யுத்தம் பண்ணி ஜெயிப்பதே ஜெயம் என்று பேர்.

இப்போது பத்தேகானனை ஜெயித்ததினுலேயும் முஸேகானனை நாசம் பண்ணினதனுலேயும் ராத்திரி பகல் உப்மேல் மகமதுஷா பொறுக்கப்படாமல் இருக்கிறுன். கேளும் சிவாஜி ராஜாவே! இந்த எதிலிஷாவும் டில்லிபாட்சாவும் மிலேச்சர்கள் பலிஷ்டனுயிருக்கப்பட்டவர்கள் உன்னுடைய தேசத்துக்கு சமீபத்திலே இருக்கிறுர்கள். ஆகையினுல் இங்கே இருப்பது உசிதமல்ல. எங்காகிலும் ஜெயிக்கப்படாமல் இருக்கும் துருக்கம் பார்த்து அதிலே இருந்து கொண்டு யுத்தம் பண்ணினுல் இந்த பூமியெல்லாம் சுவாதீனம் ஆகிவிடும். தேவதைகள்கூட ஈசுவரர் கயிலாச பர்வதத்தைபிடித்திருக்கிறுர்கள். தேவேந்திரன் மேரு பர்வதத்தைப் பிடித்திருக்கிறுர். மகாவிஷ்ணு க்ஷீர சமுத்திரத்திலே இடம் பண்ணிக்கொண்டிருக்கிறுர். ஆகையினுல் உனக்கு எத்தனை துருக்கங்கள், கெடிகளிருக்கிறதோ அதற்குள்ளே அசாத்தியமாயிருக்கப்பட்ட துருக்கத்திலே இருக்கவேண்டுமென்று இப்படி சொர்ண சர்மா சொன்ன யோக்கியமாயிருக்கப் பட்ட வார்த்தைகளைக்கேட்டு சிவாஜிராஜா இந்த பூமியெல்லாம் தன்னுடைய கைவசமாயிற்றென்று எண்ணி சந்தோஷப்பட்டார்.

பதினேழாம் அத்தியாயம்

இப்படியிருக்கும் போது சிறிது நாளைக்கு மேல் எதிலிஷாவினுடையபிள்ளை அல்லிஷா தன்னுடைய சேனுதிபதி அபசல்கானனை அழைத்துச்சொன்னது என்ன

---

1. மஸ்த்தகம்-தலை 2. சந்துகள்-மூட்டுகள்

வென்றால் நம்முடைய துலுக்க சாதியாயிருக்கப்பட்ட பேருக்கெல்லாம் நீ இதவாயிருக்கப்பட்டவன். தேவ பிராமணர்களுக்கு கிலேஷமாயிருக்கிறவன். இந்த கலிபுருஷனே உன்னுடைய ரூபமாய் பிறந்திருக்கிறான். பூர்வத்திலே ராம ராஜா வம்சத்து ராஜாக்களெல்லாரையும் யுத்தம் பண்ணி நீ ஜெயித்திருக்கிறாய், இப்படிப்பட்ட பிரதாபசாலி. நீ ரெங்கராஜா, கர்ணபுரத்து ராஜா, மதுராபுரத்து ராஜா, காஞ்சிபுரத்து ராஜா இவர்களோடு யுத்தம் பண்ணி ஜெயித்து வெகு திரவியங் கொண்டு வந்தாய். வீரபத்திர ராஜாவுக்கு சத்திர சாமரங்கள் கொடுத்து அவனை உனக்கு சேவகனைப்போல் பண்ணிக்கொண்டாய். சிம்மராஜா மகாசூரன். அவன் கூட உன்னைப்பார்த்து பயப்படுகிறான். இந்திர பிரஸ்த ராஜாவும் உன்னுடைய பராக்கிரமத்தைக்கேட்டு ராத்திரி பகல் நித்திரையில்லாமல் இருக்கிறான். இப்படிப் பட்டவன் நீ மகாசூரனாயிருக்கும்போது சிவாஜிராஜா என்னை ஜெயிக்கவேண்டு மென்று இருக்கிறான். அவன் வெகு சூரன். உற்சாகத்தோடு தங்களுடைய தர்மங்களை விஸ்தாரமாய் வளரச்செய்துகொண்டு துலுக்கருடைய தர்மங்க ளெல்லாம் நாசம்பண்ணிக்கொண்டு வனத்திலே விடப்பட்ட சிம்மம்போல் பயப் படாமல் என்னுடைய ஆக்ஞை எண்ணுவதில்லை. என்னுடைய தகப்பனார் மகமதுஷா ராஜபுரியீசுரனை முன்பு தானே கைவசம் பண்ணிக்கொண்டபடியினால் நல்லதாயிற்று.

இந்த சிவாஜி ராஜா சந்திரராஜாவை ஜெயித்து ஜெயவல்லி நகரம் வாங்கிக் கொண்டான். பின் ரெங்கராஜாவுக்கு நிஜாமனுடைய தேசம் சமாதானத்துக்காக கொடுத்திருந்தான். அதை நமக்கு அவமானம் பண்ணி பிடித்துக்கொண்டான். இது அல்லாமல் இருந்தாற்போல் இருந்துவந்து நம்முடைய தேசமெல்லாம் கொள்ளையடிக்கிறான். ஒரு மாதம், பதினைந்து நாள் நடக்கிறவழி நிமிஷத்திலே வந்துவிடுகிறான். மேலும் மொகல் சீமையெல்லாம் அதிகமாய் வாங்கிக்கொண்டு அவர்களை சிட்சை பண்ணுகிறான். நிஜாமனுடைய ராஜ்யம் வாங்கின பிறகு டில்லி பதியாயிருக்கிறவன் இவனுடைய பயத்தினாலே விசாரப்பட்டுக்கொண்டிருக் கிறான். என்னுடைய பாட்டனார் ஷாஜிராஜாவை மிகவும் ரெட்சித்தான். ஷாஜி ராஜாவால் தன்னுடைய பிள்ளைக்கு [1] சிஷ்சிக்கிரதுக்கு ஆகவில்லை. முன்னே என்னுடைய தகப்பனார் ஷாஜி ராஜாவைப்பிடித்து திரும்ப மரியாதையோடு விட்டு விட்டார். இந்த சிவாஜி ராஜா சிறு பிள்ளையாயிருந்தாலும் பயப்படாமல் நம்மை ஜெயிக்கிறான். நாளுக்குநாள் இந்த சிவாஜி ராஜாவினுடைய பராக்கிரமமும் பாக்கிய லெட்சுமியும் அதிகமாகிக்கொண்டு வருகிறது. இதரமாயிருக்கப்பட்ட ராஜாக்களும் அவனைத்தானே அனுசரிக்கிறார்.

இப்படி பலசாலியாயிருக்கப்பட்ட சிவாஜிராஜா நம்முடைய தேசத்திலும் கொஞ்சங் கொஞ்சமாய் தன்னுடைய சுவாதீனம் பண்ணிக்கொண்டான். முன்னே இந்த சிவாஜி ராஜாவை அடிக்கவேண்டுமென்று சூரனாயிருக்கப்பட்ட வெகு

1. சிக்ஷிப்பதற்கு.

சர்தார் கூட்டங்களை அனுப்பிவைத்தேன். அவர்களை எல்லாம் அடித்துவிட்டதாலும் இப்போது உன்னைத்தவிர இந்த சிவாஜி ராஜாவை ஜெயிப்பதற்கு ஒருவருமில்லை. ஆகையினால் நீ போய் யுத்தம் பண்ணி உயிரோடு பிடித்துக்கொண்டு வரவேண்டுமென்று இவ்விதம் அல்லிஷா சொன்ன வார்த்தைகளைக் கேட்டு அப்சல்கான் சொன்னது என்னவென்றால் எஜமான்கள் எப்படி சொல்கிறார்களோ அப்படி செய்வது சேவகருடைய காரியந்தான். சத்துருவை அடிக்கிற சாமர்த்தியம் எனக்கு இருக்கிறது. ஆகையினால் உத்தாரம் கொடுத்து அனுப்பிவைத்தால் என்னுடைய சாமர்த்தியம் தெரியவரும். அந்த சிவாஜி ராஜாவைப் பிடித்து உங்களிடம் கொண்டுவந்து விடுகிறேன். கர்னாடக தேசத்திலே வெகு ராஜாக்களை நான் ஜெயித்திருக்கிறேன். இந்த சிவாஜி ராஜாவை நான் ஜெயிக்காமல் போனால் என்னுடைய பவுஷிபந்தானென்ன இருக்கிறதென்று இப்படி சொன்னதைக் கேட்டு அந்த அப்சல்கானுக்கு வெகு வஸ்திர ஆபரணங்கள் கொடுத்து யானைகள், குதிரைகள், ஒட்டைகள், சீராபகத்ற், தன்னுடைய விருதுகள், பொன், வெள்ளி போட்ட கட்டில்கள் இன்னும் வெகு சாமான், வெகு திரவியமும் கொடுத்து தன் கை கத்தியும் கட்டாரியும் கொடுத்து அல்லிஷா அப்சல்கானுக்கு உத்தாரம் கொடுத்து அனுப்பிவைத்தார்.

அப்போது அப்சல்கான் தண்டகப்படிக்கு அல்லிஷாவுக்கு முசிரா பண்ணிப்போகும்போது அவனுக்கு சகாயமாய் சம்பர்கான், யாகூப்கான், பட்டாணி, மூஸேகான், அசனகான், ரெணதுல்லாகான், அங்குசகான், பர்பர்கான், இலால்கான் இப்படிப்பட்ட துலுக்க சர்தார்களும் இதுதவிர பாண்டல் நாயக்கன், கருடநாயக்கன், கலியாணநாயக்கன் இவர்களெல்லாம் அவரவருடைய சேனைகளோடு அப்சல்கான் பின்னோடு அனுப்பிவைத்தார். அவனும் முகூர்த்தம் பார்த்துக்கொண்டு புறப்படும்போது அபசகுனமானது. என்னவென்றால் காக்கைகள் கத்திக்கொண்டு இடப்புறத்திலே போயிற்று. நல்ல [1] உருமத்திலே சூரியன் பிரகாசமில்லாமல் போயிற்று. ஆகாசமார்க்கத்திலே புகை தென்பட்டது. [2] குறக்கொள்ளிகள் விழத்தலைப்பட்டது. மேகங்களில்லாமல் மின்னல் மின்னிற்று. நரிகள் கூப்பிட்டன. [3] செண்டா ஒடிந்து விழுந்து மண்ணும் கல்லுமாய் காற்றடித்தது. சேனைக்கு முன்னே போகும் [4] நிசான் யானை நடக்க மாட்டாமல் என்ன அடித்தாலும் அங்கேயே சுற்றத்தலைப்பட்டது.

இப்படிப்பட்ட அபசகுனங்களாலும் அதை எண்ணாமல் யுத்தம் செய்ய வேண்டுமென்னும் உற்சாகத்தினாலே விஜய நகரத்திலிருந்து புறப்பட்டு ஆறு கோசத்துக்கு அப்பாலே போய் அப்சல்கான் இறங்கின அங்கே சர்தார் கூட்டங்கள் தங்கள் தங்கள் சேனையோடு வந்துசேர்ந்தார்கள். அந்த சேனையைப்

1. உருமம்—மத்தியானம் 2. குறைக்கொள்ளிகள்போலும்
3. செண்டா—கொடி 4. நிசான்யானை—கொடியேந்திச்செல்லும் யானை

பார்த்தால் சமுத்திரம் வந்து இறங்கினதுபோல் தோன்றிற்று. அவரவர்கள் கூடாரங்கள் படுதாக்கள் போட்டது எப்படி இருந்ததென்றால் ஆகாசத்தை மறைத்தாற்போல் இருந்தது. யானை குதிரைகளுடைய சப்தத்தினாலே நாலு திக்கும் ஆயிற்று. இரவும் பகலும் வெகு ஜாக்கிரதையாய் பாராசவுக்கை பண்ணிக்கொண்டு வெகு கர்வத்தோடு சேனைகளுடன் அப்சல்கான் விராட தேசத்துக்கு சமீபத்திலே வந்து இறங்கினான்.

பதினெட்டாம் அத்தியாயம்

அதற்கு மேல் பிராமணர் கவீந்திரரைப் பார்த்துக் கேட்டது. சிவாஜி ராஜா புனாவிலே இருக்கையில் அப்சல்கான் விராட தேசத்துக்குப் போகவேண்டிய காரிய மென்னவென்று கேட்கும்போது அது காரணம் சொல்கிறேனென்று கவீந்திரர் சொல்கிறார்.

அது என்ன வென்றால் சிவாஜி ராஜா, பாஜிராவ், கிருஷ்ணராவ் இவர்கள் இரண்டுபேர்களுடைய தகப்பனார் சந்திரராவ் என்கிறவரை ஜெயித்து அவருடைய ஜெயவல்லி என்கிற நகரத்தை வாங்கினார். இந்த ஜெயவல்லி பெரிய துருக்கம். அந்தத் துருக்கத்திற்கு மலைகளே அலங்கமாயிருக்கிறது. ஒருவராலேயும் வாங்கப்படாமலிருக்கிற அந்த நகரத்தை வாங்கி சந்திரராயருடைய தம்பி தமையன் எல்லோரையும் அடித்துப்போட்டார். அதில் சந்திர ராயருடைய தம்பி பிரதாபவர்மா என்கிறவன் தப்பி சிவாஜி ராஜாவினுடைய பயத்தினாலே ஓடிப்போய் எதில்ஷாவிடம் போய் வெகு உபசாரம் பண்ணினான். அவனை எதில்ஷா பயப்படாதேயென்று சிவாஜிராஜாவை அடித்து உன்னுடைய தேசத்தை உனக்கு வாங்கிக்கொடுக்கிறேனென்று பரவசமாய் சொன்னான். அதனால் அந்த பிரதாபவர்மா சந்தோஷப்பட்டு இந்த அப்துல்கானோடு கூடிக்கொண்டு பிதுபா பண்ணுகிற யோசனைகளெல்லாம் அப்துல்கானுக்கு சொல்லிக்கொண்டு விராட தேசத்துக்கு அழைத்துக்கொண்டு வந்தான். ஜெயவல்லி துருக்கத்துக்கு எஜமான் எவனோ அவனோடு அந்த விராடதேசம் சேர்ந்தது. சைய பர்வதம் முதற் கொண்டு இருக்கப்பட்ட சீமைகளெல்லாம் ஜெயவல்லி நகரத்தைச் சேர்ந்ததான படியினாலே அந்த ஜெயவல்லி துருக்கத்தை வாங்கவேண்டுமென்று அப்துல்கான் விராட தேசத்திற்குப் போனாரென்று கவீந்திரர் பிராமணருக்குச் சொன்னார்.

அதன்பிறகு அப்சல் ஜெயவல்லி துருக்கத்தை வாங்கவேண்டுமென்று சமீபத்திலே போய் இறங்கினான். அப்போது சிவாஜி வெகு சமர்த்தனாயிருக்கப் பட்டவர் மனதிலே யோசனை பண்ணிக்கொண்டு எதல்ஷா அப்சல்கானனை என்பேரிலே அனுப்பி வைத்திருக்கிறார். இவனும் தன்னுடைய பராகிரமத்தை காண்பிப்பான். இவனுக்கு தயவு தாட்சண்யமில்லை. வெகு கோபிஷ்டன். பிராமணர்களைக் கண்டால் அடிக்கிறவன். தர்மத்தை நாசம் பண்ணுகிறவன்.

பசுக்களை சம்ஹாரம் பண்ணுகிறவன் ஆகையினால் இப்படிப்பட்ட பாபிஷ்டனை தர்மமாயிருக்கப்பட்ட பூமியில் வைக்கக்கூடாது, அடிக்கவேண்டும். இந்த பூமி தர்மத்தை அனுசரித்துக்கொண்டிருக்கிறாள். அந்த தர்மத்தை தேவதைகள் அனுசரித்திருக்கிறார்கள். அந்த தேவதைகளை பிராமணர்கள் பிடித்திருக்கிறார்கள். ஆகையினால் சகலத்திற்கும் பிராமணர்களே காரணம். அப்படிப்பட்ட பிராமணர்களை ரெட்சிக்கவேண்டும், பூசை பண்ணவேண்டுமென்றும், துஷ்டர்களை சம்ஹாரம் பண்ணவேண்டுமென்றும் ஸ்ரீ பகவான் அந்த யுகத்திலே அவதாரம் பண்ணி தர்மத்தை ரெட்சித்துக்கொண்டு வந்தார்.

சங்காசுரன் வேதத்தை திருடிக்கொண்டு சமுத்திரத்துக்குள்ளே போய் ஒளிந்துகொண்டான். அப்படி ஒளிந்துகொண்டவனை மட்சாவதாரமெடுத்து அவனை அடித்து வேதங்களைக்கொண்டுவந்தார். கூர்மாவதாரமெடுத்து மந்தர பர்வதத்தை முதுகிலே தாங்கினார். வராக அவதாரமெடுத்து பூமியைக் கடவாய் சிங்கப்பல்லினாலே எடுத்தார். நரசிம்மாவதாரமெடுத்து இரணியாட்ச இரண்ய கசிபுவை அடித்து பிரகலாதனை ரெட்சித்தார். வாமன அவதாரமெடுத்து பலிசக்ரவர்த்தியை பாதாளத்திலே அமுக்கினார். பரசுராம அவதாரமெடுத்து கார்த்த வீரியார்ச்சுனன், க்ஷத்திரியர் முதலானபேரை சம்ஹாரம் பண்ணினார். ஸ்ரீ ராம அவதார மெடுத்து சேது பந்தனம் பண்ணி ராவணனை சம்ஹாரம் பண்ணினார். கிருஷ்ணவதாரமெடுத்து கம்சாசுரன் முதலான அசுரர்களை சம்ஹாரம் பண்ணினார். அப்படிப்பட்ட ஈசுவரன் நான். இந்தப் பூபாரத்தை தீர்க்கவேண்டியே இந்த ரூபமாய் அவதரித்திருக்கிறேன். இந்த துலுக்கர் எல்லோரும் தயித்தியாளுடைய அம்சம். தன்னுடைய மதத்தினாலே தர்மத்தை முழுகடிக்கவேண்டுமென்று இருக்கிறார். இந்த துலுக்கரை எல்லாம் அடித்து சம்ஹாரம் பண்ணி தர்மமாயிருக்கப்பட்ட மார்க்கத்தை விருத்தியாக்குகிறேன் என்று மனதிலே யோசனை பண்ணி தன்னுடைய கெடி ஸ்தலங்கள் யெது யெது உண்டோ அவற்றையெல்லாம் ரெட்சிக்கவேண்டிய சர்தார் கூட்டங்களை வைத்துவிட்டு தன் கால் பலத்துடனே ஜெயவல்லி நகரத்துக்கு வந்துசேர்ந்தார்.

அதன் பிறகு சிவாஜிராஜா ஒருவருக்கும் தெரியாமல் ஜெயவல்லி நகரத்திலே வந்துசேர்ந்து தன்னோடு சண்டைபோட வேண்டுமென்று தயாரா யிருக்கிற சமாசாரம் அப்சல்கான் கேட்டு சிவாஜிராஜாவுக்கு காகிதம் எழுதி அனுப்பிவைத்தான்.

அது என்னவென்றால் ஓய் சிவாஜிராசாவே! நீ பண்ணுகிற துடுக்குத் தனம், சோருவரியெல்லாம் எதிலிஷாவுக்கு வெகு கோபமாயிருக்கிறது. நிஜாமன் நாசத்தை அடைந்தபடியினாலே உனக்கு நல்லதாயிற்று. மொகலனுக்கு எதிலிஷா வெகு சீமை கொடுத்திருக்கிறார். அந்த சீமையை நீ கட்டினாய். இராசபுரியீசுவர னென்கிறவன் உன்பேரிலே வெகு கோபமாயிருக்கிறான். சந்திர

ராஜர்வை அடித்துப் பலவந்தமாய் அவனுடைய சீமையைக் கட்டிக்கொண்டாய் கலியாணபுரம் வாங்கினுய். பீமபுரியும் வாங்கினுய். துலுக்கருடைய ஸ்தலங்கள் எது எது உண்டோ அவற்றையெல்லாம் நாசம் பண்ணினுய். அவர்களெல்லாம் உன்பேரிலே வெகு கோபமாயிருக்கிறுர். துலுக்கருடைய மதத்தை நடக்கவொட்டாமல் பண்ணினுய். இது தவிர பயமில்லாமல் சக்ரவர்த்தி ராஜாக்கள் கொடுக்கும் விருதுகளை நீ வைத்துக்கொண்டிருக்கிறுய். பொன்னுலே இருக்கப்பட்ட சிம்மாசனத்தை நடத்திக்கொண்டுவருகிறுய். யாரை வணங்கி நமஸ்காரம் பண்ணவேண்டுமோ அவர்களுக்கு நமஸ்காரம் பண்ணுவதில்லை. நீ சுதந்திரனுய் இருக்கிறபடியினுலே நீ எவனுக்குப் பயப்படுவாயோ அப்படிப்பட்ட என்னை எதிலிஷா அனுப்பியிருக்கிறுர்.

மூஸேகான் முதலான மகா சூரராயிருக்கப்பட்டவர்கள் இந்த ஜெயவல்லி நகரத்தை வாங்குவதற்கு என்னை துரிதப்படுத்துகிறுர்கள். ஆகையினுல் என்னுடைய ஆக்ஞையினுலே சமாதானம் பண்ணிக்கொள். சகல கெடிகளும், சகலதேசமும் இது தவிர சிம்மக்கெடி, லோககெடி, புரந்தர்கெடி, சக்கிராவதிபுரி, நீராதேசம் இவற்றையெல்லாம் நமஸ்காரத்தை பண்ணி டில்லீசுரனுக்குக் கொடுத்து சுகமாயிரு. சந்திர ராஜாவை அடித்து வாங்கின இந்த ஜெயவல்லி நகரத்தை அல்லீஷாவுக்குக் கொடுத்துவிடு என்று இவ்விதம் அப்சல்கான் காகிதம் எழுதி அனுப்பிவைத்தான்.

பத்தொன்பதாம் அத்தியாயம்

சிவாஜிராஜா காகிதத்தைப் படித்துப்பார்த்து அந்த பாவம் மனதிலே வைத்துக்கொண்டு தான் ஒரு யோசனையைப்பண்ணி அந்த அப்சல்சானுக்குப் பதில் காகிதம் எழுதினுர். கர்னுடக ராஜாக்கள் வெகுபேரை எவன் அடித்தானே அவனுடைய தயவு என்மேலே எப்போதாயிற்ருே அப்போதே எனக்கு அனுகூலமாயிற்று. உன்னுடைய [1] பாவுபலம் அதிகமாயிருக்கிறது. நீ பிரதாபவந்தன். சேனையும் மிகுதியாயிருக்கிறது. இந்த பூமண்டலமெல்லாம் உனக்கு சுவாதீனமாயிருக்கிறது. ஆகையினுல் உன்னிடத்திலே எனக்குக் கபடமில்லை. இந்த வனத்திலே என்னென்ன பதார்த்தங்களிருக்கிறதோ அவற்றையெல்லாம் நீ இங்கே வந்து பார்க்கலாம். உன்னைப் பார்க்கவேண்டுமென்ற ஆசை எனக்கு மிகவும் உள்ளது. இந்த ஜெயவல்லி நகரத்தையும் பார்க்கலாம். நீ வந்தாய் என்கிற சமாசாரம் கேட்டேன். அதனுல் எனக்கு சந்தோஷமாயிற்று. எனக்கு வெகு பாக்கியம் வரும். நீ வெகு சூரன். உன்னைத்தவிர இந்த எதிலிஷாவினுடைய சேனையைத் திரணமாய் எண்ணுகிறேன். உனக்கு வழிவிட்டிருக்கிறது. நீ இங்கே வந்தால் உனக்கு சகல கெடி ஸ்தலங்களும் கொடுக்கிறேன். நீ கேட்ட

1, பாகுபலம் - தோள்வலிமை

தனுல் இந்த ஜெயவல்லி நகரத்தையும் கொடுக்கிறேன். உன்னுடைய ரூபம் மகா பயங்கரமாயிருக்கிறது. அந்த பயத்தினுலே என் கை கத்தியும் உனக்குக் கொடுக்கிறேன். உன்னுடைய சேனேயும் இந்த வனத்தைப் பார்த்து சுகப்படும் என்று இவ்விதம் காகிதம் எழுதி கெட்டிக்க ரனைப் பார்த்து ஒரு மனிதன் கையிலே கொடுத்து அப்சல்கானிடம் அனுப்பி வைத்தார்.

அந்த அப்சல்கான் காகிதத்தை பார்த்துக்கொண்டு அறுகாத வழிக் கப்பாலே இருக்கிற ஜெயவல்லி நகரத்தை கைவசமாயிற்றென்று எண்ணிக் கொண்டான். அதன் பிறகு அப்சல்கான் தன்னுடைய சேனுதிபதியை அழைத்துச் சொன்னது, சிவாஜி ராஜா சமாதானம் பண்ணிக்கொள்ள வேண்டுமென்று என்னே ஜெயவல்லி நகரத்திற்கு அழைக்கிருன். சாமிகாரியம் சாதிக்கவேண்டி எனக்கு அங்கே போகவேண்டியிருக்கிறது. நீயும் சேனேயோடு கூடவா. அங்கே ஒருவருக்கும் பயமில்லே. அது மகா அகோரமாயிருக்கப்பட்ட வனம். அந்த வனத்திலே ஆகாசத்தினுடைய வெளிச்சங்கூட தெரிவதில்லே. சிம்மங்கள், காட்டு யானேகள், புலிகள், கரடிகள் திரிந்து கொண்டிருக்கின்றன. அப்படிப்பட்ட வனத்தை நீபார்க்கவேண்டும். அந்த வனத்திலே நம்முடைய யானேகள் சுகமாய் சஞ்சரிக்கும். எனக்கு புத்தி மோசம் வரமாட்டாது. சிவாஜி ராஜா என்னுடைய வார்த்தைபடி நடவாமல் போனுல் இந்த பூமியை பேதிச்சுப்போடுவேன். பர்வதங்களே இடித்துப்போடுவேன் சகலத்தையும் பஸ்மீகரமாய் செய்திடுவே னென்று வெகு ஆத்திரத்தோடு பேசுவதைப் பார்த்து அவனுடைய சேனுதிபதி பதில் உத்தரவு சொல்லாமலிருந்து விட்டான்.

அதன்பிறகு அப்சல்கான் பயணமாய் புறப்படும்போது சகலமான மந்திரி களும் வந்து வெகு வணக்கத்தோடு சொன்னது. நீங்கள் செய்யும் காரியம் செய்யுங்கள். உங்கள் பேச்சுக்கு தடை பண்ணுகிறவன் யாரிருக்கிருர். ஆனுல் தெய்வ சகாயம் எங்கு இருக்கிறதோ தெரியாது. சிவாஜி ராஜா உன்னிடத்திலே விசுவாசமாயிருந்தாரானுல் இந்த க்ஷணம் ஜெயவல்லி நகரத்தைவிட்டு வெளியே வந்து உம்மைக் கண்டு முசிரா பண்ணிக் கேட்டதையெல்லாம் கொடுப்பார். இந்த சிவாஜி ராஜா செம்போ மகாதேவரை தவிர தன்னுடைய சிரசை வணங்கி ஒருவருக்கும் சலாம் பண்ணினதில்லே. சொப்பனத்திலேகூட இரண்டாம்பேரை வணங்கினதில்லே. சிறுபிள்ளே முதற்கொண்டு இதுவரைக்கும் அவர் பண்ணின காரியங்கள் தேவதைகள் பண்ணின காரியங்கள்போலே கேட்கப்படுகிறது. இதுவுமன்றி நம் துலுக்கருடைய சாஸ்திரங்களெல்லாம் அவருக்கு நன்ருய்த் தெரியும், ஆனுலும் தன்னுடைய தர்மசாஸ்திரப்படி நடக்கிறவன் நம்முடைய சாஸ்திரத்தை எண்ணுவதில்லே.

அப்படிப்பட்ட சிவாஜி ராஜா பயமில்லாமல் உன்னே அழைக்கிருன். ஆகையினுல் அவன் மனதிலே ஒரு யோசனே பண்ணிக்கொண்டிருக்கிருன். இது

தவிர எத்தனை மனிதரை விட்டு இந்தவழி சேவை பண்ணினாலும் மலையடியான படியினாலே செம்மை பண்ணப்படவில்லை. இப்படிப்பட்ட வழியிலே குதிரைகள் எப்படிபோகும். பெரிய பெரிய விருட்சங்களெல்லாம் ஒன்றுக்கொன்று பின்னி வழியை மறித்துக் கொண்டிருக்கிறது. அதனாலே யானைகள் போக மாட்டாது. நீயானால் அல்லிஷாவினுடைய சரீ(ர)மே. டில்லீசுரனுக்குக் கூட உன்னுடைய பயமிருக்கிறது. இந்த சேனைக்கெல்லாம் நாயகனாயிருக்கிறபடியினால் இப்படி கடினமாயிருக்கப்பட்ட வழியில் போகவேண்டாம்.

சிவாஜி ராஜாவானால் யோகீஸ்வரனைப்போலே ஆகாரம் நித்திரையை விட்டுவிட்டு சர்வக்ஞனாயிருக்கிறான். சமஸ்தான ஜனங்கள் மனதிலேயிருக்கப் பட்ட பாவங்களை அறியக்கூடியவன். பர்வதத்தினுடைய சிகரத்திலேயிருந்து குதித்து அடிக்கிற சாமர்த்தியமுண்டு. சர்ப்பத்தைக் கண்ட கருடன் எப்படி விழுந்து அடிப்பானோ அதுபோலே அடிப்பான். எத்தனைக் காதவழியிலே இருந்தாலும் நிமிஷத்திலே வந்துசேருவான். அவன் வருவது ஒருவருக்கும் தெரியாது. நீ முன்னே துளஜா பவானி அம்மனுக்கு வெகு அபகாரத்தைப் பண்ணியிருக்கிறாய். அவன் உன்னுடைய புத்திக்கு பிரமை போட்டிருக்கிறான். சிவாஜி ராஜாவுக்கு சகாயம் பண்ணுகிறார். ஆகையினாலே வெகு சேனையோடு சிவாஜி ராஜாவால் ரெட்சிக்கப்பட்ட இந்த துருக்கம் உமக்கு எப்படி கைவசமாகும் என்று மந்திரிகள் சொன்ன வார்த்தைகளைக்கேட்டு கண்கள் சிவக்கப்பண்ணி கோபத்தோடு சேனாதிபதிகளுடைய வார்த்தைகளை தள்ளிப்போட்டு சொன்னது என்னவென்றால் வெகுநாளாய் கர்வத்தினாலே எனக்கு அபராதம் பண்ணினவன் என் முன்னே எப்படி வருவான். சிவாஜிராஜா பண்ணின காரியமெல்லாம் நீங்கள் வெகுவாய் சிலாகித்துக் கொள்கிறீர்கள். அது எனக்குத் தெரியும். என்னுடைய சாமர்த்தியம் தெரியாது. என்னுடைய குதிரைகள் போகிற வேகத்தினாலே கர்னாடக ராஜாக்களுடைய சேனை நசுங்கிப்போயிற்று. தேவதை களுடைய சேனைகளையும்கூட ஜெயிப்பேன். நான் கோபிஷ்டனென்று அறிந்து எமதர்மராஜாவும்கூட எனக்கு சகாயமாயிருந்து என்னை சமாதானம் பண்ணிக் கொள்வான். ஆகையினால் இந்த ஜெயவல்லி துருக்கத்தினுடைய மார்க்கம் வெகு கடினமாயிருந்தாலும் யெல்லாம் வெட்டி நிரவிப்போடுவேனென்று இவ்விதம் சொல்லிப் புறப்பட்டான்.

இருபதாம் அத்தியாயம்

இப்படியிருக்கும்போது பக்தர்களை ரெட்சிக்கிற துளஜா பவானி அம்மன் சிவாஜி ராஜாவுக்கு பிரத்யட்சமாய் தன்னுடைய ரூபத்தைக் காண்பித்தாள். அப்போது சிவாஜி ராஜா அம்மனைப் பார்த்து சாஷ்டாங்கமாய் நமஸ்காரம் பண்ணி கைகட்டிக்கொண்டு நின்றார். அவரைப் பார்த்து அம்மன் சொன்னது : இங்கே வா குழந்தாய்! இந்த அப்சல்கான் என்கிற துலுக்கன் துஷ்டன்

உன்னோடு சண்டைக்கு வந்திருக்கிறுன். அவன் தேவபிராமணர்களுக்கு வெகு கண்டகனுயிருக்கிறுன். என்னுடைய கபடத்திஞல் அவனுடைய புத்திக்கு பிரமை போட்டபடியினுலே உன்னிடம் வருகிறுன். அப்படிப்பட்டவனை கத்தி யினுலே இரண்டாய் வெட்டி கீழே தள்ளிவிடு. நீ கிருஷ்ணுவதாரம் பண்ணின போது உனக்கு சகாயமாய் நான் சொர்க்கத்திலே இருந்து நந்தனுடைய வீட்டிலே அவதரித்தேன். இப்பவும் உனக்கு சகாயம் பண்ணுகிற நிமித்தியம் துளஜாபுரம் விட்டு உன்னிடம் வந்தேன். உன் கையினுலே அவனுக்கு மரணமிருக்கிறதென்று இவ்விதம் சொல்லி அந்தர்தியானமாஞள்.

அதைப்பார்த்து கான் சொப்பனந்தான் கண்டேனேவென்று பிரமித்துக் கொண்டு அந்த அம்மனுடைய ரூபத்தை தியானம் பண்ணிக்கொண்டு சதிரிலே வந்து தன்னுடைய சேனுதிபதிகளை அழைத்துச்சொன்னது, இந்த அப்சல்கான் சேனையோடு என்னுடைய சமாதானத்துக்கு வருகிறுன். ஆகையினுல் அந்த சேனை வழிக்கு நீங்கள் போகவேண்டாம். அவன் ஆயுதத்துடனே என்னுடைய பேட்டிக்கு வருகிறுன். நீங்களிருந்தால் அவன் பயப்படுவான். ஆகையினுல் நீங்களெல்லோரும் ஆயுதத்துடனே ஒருவருக்கும் தெரியாமல் கிட்டமாய் இந்தக் காட்டிலே மறைந்து கொண்டிருங்கள். அந்தத் துலுக்கன் வந்து சமாதான மில்லாவிட்டால் நகாரா சத்தம் கேட்டு அவனுடைய சேனைமேல் போய் விழுந்து அடியுங்கள் என்று ரகசியமாய் சர்தார்களுக்குச் சொல்லி அனுப்பி வைத்தார்.

அதன் பிறகு அந்த அப்சல்கான் அந்த துருக்கத்து மலை ஓரமாய் வந்து யானைகள் குதிரைகள் ஒட்டைகள் சேனைகளை எல்லாம் மலைமேல் ஏறச்சொல்லி உத்தாரம் கொடுத்தார். அப்போது அவரவர் வெகு கடினத்தோடு மலைமேல் ஏறுகிறபோது முன்னே யானைகளும் ஏறுவதனுல் அந்த மலைகளிலே இருக்கப்பட்ட கற்கள் உருண்டு பின்னுல் வருகிற ஜனங்கள் பேரிலே விழுந்து அதனுல் சிறிது ஜனங்கள் சேதமாகி நாசத்தை அடைந்தார்கள். இதல்லாமல் ஜனங்கள் ஏறுகிற போது செடிகளுடைய கொம்புகள் பிடித்துக்கொண்டும் சின்னஞ்சிறிய செடிகளைப் பிடித்துக்கொண்டும் ஏறுகிறபோது அந்த செடிகளுடைய கொம்புகள் ஒடிந்து விழுகிற பேரும், செடிகளை வேரோடு பிடுங்கிக்கொண்டு விழுகிற பேரும், இப்படி சிறிது ஜனங்கள் சேதப்பட்டுப் போனுர்கள். அந்த மலைமேல் இருக்கப்பட்ட மூங்கில் குத்துகளிலே நிசானங்களும், கொடைகளும், சாமரங்களும் சிக்கிக் கொண்டு சின்ன பின்னமாய் விழத் தலைப்பட்டது.

இவ்விதம் கடினத்தோடு சேனைகளை மலைமேல் ஏற்றுவித்து போகும் போது இந்த ஜெயவல்லி நகரம் நமக்கு கைவசமாயிற்றென்று அப்சல்கான் மனதிலே எண்ணிக்கொண்டான். இந்த அப்சல்கான் மலைமேல் வந்த சேதி சிவாஜி ராஜா கேட்டு தெய்வ அனுகூலமாய் இந்தத் துலுக்கன் என் கைகளிலே அகப்பட்டுக்கொண்டான் என்று மனதிலே எண்ணிக்கொண்டான். அதன் பிறகு

அப்சல்கான் தன்னுடைய சேனையை எல்லாம் குமுதவதி என்கிற ஆற்றங்கரை ஓரமாய் பதுங்க வைத்து அதற்குமேல் அப்சல்கானனும் சிவாஜி ராஜாவும் ஒருவருக்கொருவர் தூதுகளை அனுப்பிவித்து பேச்சு வார்த்தைகள் நடந்தது.

சிவாஜி ராஜா தன்னுடைய பிரதானிகளை அழைத்துச் சொன்னது; வீட்டுக்கு விருந்தாளிகள் வந்தால் யார் யாருக்கு எப்படி உபசாரம் பண்ண வேண்டுமோ அப்படி பண்ணவேண்டும். ஆகையினால் இந்த அப்சல்கான் பிள்ளைகளோடும் பந்து ஜனங்கள் சேனாதிபதிகளோடுங்கூட வந்திருக்கிறான். அவர்கள் பேர்வழி, முஸேகான், அங்குசகான், யாகூத்கான், அம்பர்கான், அசனகான் முதலானோர். அவனுக்குப் பெரிய தகப்பனாரயிருக்கப்பட்ட அம்பராசுகான் இன்னும் சிறிது உறவு முறை கூட்டங்கள், சர்தார் கூட்டங்கள் வந்திருக்கிறார்கள். அவரவர்களுக்குத் தக்கனையாய் பதக்கங்கள், முத்து ஆரங்கள் [1] துத்துகள், [2] சாதுராக்கள் கொடுக்க வேண்டும். அதற்கு ரெத்தின பரீக்ஷகர்களை அழைத்து அதற்குத்தக்க எத்தினங்களை பண்ணிக்கொண்டு இருக்கச்சொல்லி சொன்னார்.

இந்த சேதி அப்சல்கான் கேட்டு தன்னிடமுள்ள வர்த்தகர்களை அனுப்பி வைத்தான். அவர்கள் வந்து தன்னிடமுள்ள ரெத்தினங்கள், ஆபரணங்களை காண்பித்தார்கள். அதெல்லாம் சிவாஜிராஜா விலைக்கு வாங்கிக்கொண்டு அவர்களையும் கிட்டே வைத்துக்கொண்டார். இந்த சேதி அப்சல்கான் கேட்டு சிவாஜிராஜாவுக்குத் தன்பேரிலே வெகு விசுவாசமாயிருக்கிறதென்று எண்ணிக் கொண்டு மனதிலே ஒரு உபாயத்தை நினைத்தது என்னவென்றால் பேட்டிக்குப் போகும் போது [3] சமுதாடு ஒளி (த்து) க்கொண்டுபோய் ராஜாவிடம் போன வுடனே அந்த சமுதாடுவினாலே குத்தி தேவதைகளுக்குக்கூட பயம் வரத்தக்க தாய் பண்ணவேண்டுமென்று மனதிலே நினைத்தான்.

இருபத்தி ஒன்றும் அத்தியாயம்

அந்த யோசனை சிவாஜி ராஜாவுக்குத் தெரிந்து இப்படிப்பட்ட பாபிஷ்டனை பதில் கிரியை பண்ணவேண்டுமென்று யோசனை பண்ணினார். அதன் பிறகு சிவாஜி ராஜா தூதனிடம் சொல்லி அனுப்பினது, சேனையெல்லாம் ஒரு பக்கத்திலே வைத்து நீ மட்டும் உறை போட்ட ஆயுதத்தோடு மூன்று நான்கு பேரோடு பல்லக்கில் உட்கார்ந்துகொண்டு இந்தப் பிரதாப பர்வத சமீபத்திலே வந்து பேட்டி வாங்கு. உனக்குப் பண்ணவேண்டிய உபசாரமெல்லாம் பண்ணுகிறே மென்று சொல்லி அனுப்புவித்தபடி அவனும் அவ்விதம் வெகு பராக்கிரம சாலியா யிருக்கப்பட்ட அப்சல்கான் அந்த பர்வத சமீபத்திலே வந்து சேர்ந்தான்.

---

1. துத்து—கம்பளி 2. சாதரா—பொன்னுடை.
3. சமுதாடு—ஓராயுதம்.

அந்த சேதி சிவாஜி ராஜா கேட்டு செய்போ மகாதேவருடைய பூஜை பண்ணி நித்திய தானங்கள் பண்ணி கொஞ்ச ஆகாரமும் பண்ணி, ஆசமனியம் பண்ணிக்கொண்டு துளஜா தேவி அம்மனுடைய தியானம் பண்ணி அதன் பிறகு சீலை புடவைகள் போட்டுக்கொண்டு தன்னுடைய புரோகிதருக்கும் பெரிய பெரிய பிராமணர்களுக்கும் நமஸ்காரம் பண்ணி ஆசீர்வாதம் வாங்கிக்கொண்டு தயிர், அருகம் புல், அட்சதைகளைத் தொட்டு சூரிய மண்டலத்தை தரிசனம் பண்ணி அப்போது சொர்ண அலங்கார கோதானம் பண்ணி சூரர்களாயிருக்கப்பட்ட சர்தார்களை துருக்கத்தை சாவதானமாய் ரெட்சித்துக்கொண்டிருங்கள் என்று சொல்லி ஆர்ஞாபித்து தான் கத்தியும் பட்டாவும் தரித்துக்கொண்டு புறப்பட்டுப் போகும்போது ஜனங்கள் பார்த்து மகாவிஷ்ணுவானவர் கதையை தரித்துக் கொண்டு வந்தாலெப்படியோ அதுபோலிருந்தது என்று பாவித்துக்கொண்டார்கள்.

சிவாஜிராஜா அப்சல்கானிடம் போகும்போது அவன் ராஜாவைப் பார்த்தான். இவரும் அவனைப்பார்த்தார். சிவாஜிக்கு தன்னிடத்திலே விசுவாசம் வரவேண்டுமென்று தன் கையிலுள்ள கத்தியை கிட்டே யிருக்கிறவன் கையில் கொடுத்து ராஜாவைப் பார்த்து பேசினது, என்னவென்றால் ஓய்! ராஜாவே [1] வியர்த்தமாய் யுத்தத்தை இச்சிக்கிறாய். நியாயமாயிருக்கப்பட்ட மார்க்கத்தை விட்டு நியாயம் தப்பின மார்க்கத்தில் ஏன் நடக்கிறாய். எதிலிஷாவுக்கும் சூரனா யிருக்கப்பட்ட டில்லீசுரனுக்கும் எண்ணாமல் கர்வத்தோடு இருக்கிறாய். ஆகை யினால் உன்னை பிடித்துக்கொண்டுபோகும் நிமித்தியமாய் நான் வந்தேன். இந்தத்துருக்கத்தை எனக்குக் கொடு. கபடமாயிருக்கப்பட்ட புத்தியை விட்டுவிடு. எனக்கு சரணமாய் வந்தால் நல்லது. இல்லாவிட்டால் உன்னைப்பிடித்து விசைய நகரத்துக்கு கொண்டுபோய் அலிஷாவுக்கு முன்னே உன் தலையை வணக்கி, நமஸ்காரம் பண்ணிவைத்து அதன் பிறகு உன்னை ராஜா வென்று சொல்லி பாக்யத்தைக்கொடுக்கிறேன். ஆகையினால் பயத்தை விட்டுவிட்டு உன்கையினாலே என் கையைப் பிடித்து ஆலிங்கனத்தைக்கொடு என்று இந்தப்பிரகாரம் பேசி இடது கையினாலே ராஜாவினுடைய கழுத்தைப் பிடித்து வலது கையினாலே சமுதாடு வாங்கி வயிற்றிலே வைத்தான்.

அப்போது சிவாஜி ராஜா சமத்தனான படியினாலே அவன் கையிலே அகப் பட்ட கழுத்தை விடுவித்துக்கொண்டு வயிற்றிலே வைத்த சமுதாடையும் தப்பித்துக்கொண்டு அப்சல்கானுடனே பேசினது, ஓய்! துலுக்கனே உனக்கு நான் கத்தியைக் கொடுக்கிறேன், வாங்கிக்கொள் என்று சொல்லி கத்தியினாலே முதுகு மட்டுக்கும் தடாரிச்சு உருகுருப்போலே வயிற்றிலே குத்தினான். அது எப்படி போலே யென்றால் சுப்ரமணியருடைய வேலாயுதமானது கிரவுஞ்ச பர்வதத்தை எப்படி பேதிச்சுதோ அப்படி பேதிச்சு வயிற்றிலே இருக்கப்பட்ட

1. விறத்தமாய் என்றுளது.

குடல் வெளியே புறப்பட்டது. இரத்தப் பிரவாகமாயிற்று. அப்போது அப்சல் கான் அந்தக்குடலை கையினலே பிடித்துக் கொண்டு கிட்டேயிருக்கிறவனைப் பார்த்துச் சொன்னது, சிவாஜி ராஜா என்னை அடித்து விட்டான். அதற்கு பதில் பழி நீங்கள் வாங்குங்கள் என்று சொன்னான்.

அப்போது அப்சல்கானுடைய கத்தியை அவனிடமிருக்கிற பிராமணன் வாங்கிக்கொண்டு நான் பிராமணனானபடியினலே என்னை சிவாஜி ராஜா அடிக்க மாட்டாரென்று எண்ணிக்கொண்டு கத்தியினலே சிவாஜி ராஜாவை அடிக்க வந்தான். பிராமணனை அடிக்கலாகாதென்று சிவாஜி ராஜா எண்ணி அந்தக்கத்தி வெட்டை தப்பித்துக்கொண்டு தன் கத்தியினலே அப்சலாகானுடைய கழுத்தை அறுத்துப்போட்டான். அப்போது அப்சலாகானுடைய சிரசு கீழே விழுந்தது பர்வதத்தினுடைய சிகரம் கீழே விழுந்தால் எப்படி முண்டமாய் இருக்குமோ அப்படி முண்டமாய் கீழே விழுந்தான். அப்போது சிவாஜி ராஜா தேவேந்திரனைப் போலே சோபித்தான். அப்சலாகானுடைய சிரசொருபக்கம் தலையொரு பக்கம், குடலொருபக்கம், தலைப்பாகை ஒரு பக்கம், முத்து ஆரங்கள், பதக்கங்கள் ஒரு பக்கம் இப்படி மூலைக்கு மூலையாய் விழுந்து புரண்டது.

இந்த சேதி அப்சலாகானுடைய சர்தார் கூட்டங்கள் கேட்டு ஓடிவந்து அப்சலாகானுடைய அவஸ்தைகளைப் பார்த்து வெகு ஆக்கிரகத்தினலே சிவாஜி ராஜாவை அடிக்கவேண்டுமென்று எல்லோருமாய் ஏகோபித்துக்கொண்டு வந்த பேர்வழிகள் யாரென்றல் சையிதுகான், வதுல்கான், படேகான், சையிதகான், ரஹீம்கான், துர்மதுகான், இது தவிர அப்சலாகானுடைய தமையன் பிள்ளைகள், பயில்வான்கான், மகாமானிகான் மகானுவயகான், பிலிசித்தகான், சங்கர்கான் இன்னும் சிறிது சூரர்களாயிருக்கப்பட்ட பேர் எல்லோருமாய் முஸ்தீப்புடனே வருகிறபோது சிவாஜிராஜா பட்டாகத்தி திருப்பிக்கொண்டு ஒருவரையும் கிட்டே வரவொட்டாமல் சுற்றிக்கொண்டு ஆகாசத்திலே கிளம்பி அங்கிருந்து கீழே வருவான். கீழே பார்த்தால் பக்கத்திலே காண்பிப்பான். பக்கத்திலே பார்க்கும் போது ஆகாசமார்க்கத்திலே கிளம்புவான்.

இப்படி நாலு திக்கும் பட்டாகத்தியினலே திருப்பிக்கொண்டு அவர் களுடைய கண் பார்வையிலே அகப்படாதபடிக்கு சுற்றிக்கொண்டிருக்கும்போது சிவாஜிராஜாவினுடைய சர்தார் கூட்டங்கள் வந்த பேர்வழி சம்பன், காவுகீபன், இங்களே, குண்டசிது, யேகோசிது, கிருஷ்ணசிது, சூரசிது, காண்ட்டகர், விசுவசிது, முருமகர், கரவீர், இப்ராம்கான், பர்பர்கான் இப்படிப்பட்ட மஹா வீரர்கள் சிமமகர்ஜனை பண்ணிக்கொண்டும் கத்திகளை உருவிக்கொண்டும் அப்சல்கானனுடைய சர்தார்களோடு எதிர்த்து யுத்தம் பண்ணத் தலைப் பட்டார்கள். அவர்களுடைய அட்டகாசம் ஆகாசம் வரைக்கும் வியாபித்தது. இப்படி ஒருவருக்கொருவர் அடிக்கும்போது அப்சல்கானனுடைய சர்தார்

கூட்டங்களிலே சிறிதுபேர் தலைகள் அறுந்து கீழே விழுந்தது. சிறிதுபேர் கை போனவனும், கால் போனவனும் இப்படியாய் அதமாய் போய்விட்டார்கள்.

இந்த சண்டை எப்போது நடந்ததென்றால் சாலியவாகன சகம் [1] சூருள அகெ-ஞ விகாரி [2] சம்வச்சரம் மார்சழி-மீ சுக்கில பட்சம் சப்தமி குருவாரம் மத்தியானம் சமயத்திலே தேவபிராமணர்களுக்கு கண்டகனாயிருக்கப்பட்ட அப்சலகான் செத்தான். அப்போது தென்றல்காற்று வெகு சீதமாய் வாசனைகளோடு அடிக்கத் தலைப்பட்டது. அதைப்பார்த்து பிராமணர்கள் வெகு சந்தோஷப்பட்டார்கள். சகலமான தேவதைகளும் வெகு சந்தோஷப்பட்டு தங்கள் தங்களுடைய ஸ்தானத்திற்குப் போனார்கள். சத்துருவுடைய சர்தார் கூட்டங்களை அடித்து ஜெயத்தோடு துர்க்கத்துமேலே ஜெயபேரிகை அடித்தார்கள்.

இருபத்திரண்டாம் அத்தியாயம்

அந்த சப்தத்தைக்கேட்டு சிவாஜி ராஜாவினுடைய சர்தார் கூட்டங்கள் பதுங்கியிருந்தவர்கள் யாரென்றால் சவுலட்சிகன், கமலசித்து, யேதோசித்து, கங்கசித்து, தானசித்து, மல்லசூரன், குண்டசித்து, வற்கலன், ராமன், பாங்காரிகன் இப்படிப்பட்ட வீரர்கள் பதினயிர கால்தளம் நாராயணன் என்கிற பிராமணன் ஐயாயிரம் கால்தளம் இப்படி இருபது முப்பதினயிரங் கால்தளத்தோடு சத்துருவுடைய தளத்தைப்போய் மறித்தார்கள். அப்சலாகானுடைய சேனைகள் அப்சலாகான் செத்தகானென்று சமாச்சாரம் கேட்டு காபிரிப்பட்டு சிவாஜி ராஜாவினுடைய கால் தளங்கள் வழி மறித்ததைக் கண்டு அப்சலாகானுடைய சர்தார் கூட்டங்கள் மதம் போன யானைகள் போலே, விஷமபோன சர்பம் போலே, சிகரமில்லாத பர்வதம் போலே, ஜலமில்லாத மேகம்போலே, தனமில்லாத ராஜாவைப் போலே அப்சலாகானில்லாதபடியினாலே அப்படித்தோன்றிற்று.

அப்போது அப்சலாகானனுடைய பிள்ளைகள் மூன்று பேர் தகப்பன் செத்த சேதிகேட்டு சமுத்திரத்திலே ஓடம் முழுகினால் அந்த ஓடத்தில் இருக்கப்பட்ட ஜனத்துக்கு எப்படி ஜீவனுடைய ஆசை விட்டுப்போமோ அப்படியாயிற்று. அதன் பிறகு மகாசூரனாயிருக்கப்பட்ட முஸேகான் என்கிற பட்டாணி எஜமான் பெயரிலேயிருக்கப்பட்ட விசுவாசத்தினாலே ஓடிப்போகும் சர்தார் கூட்டங்களை நிறுத்தி அப்சலாகான் சுவாமி காரியத்திலே ஜீவன் திரணமாய் எண்ணி செத்தான். நீங்கள் ஓடிப்போகிறீர்களா? நாலு பக்கமும் மலையானபடியினாலே நீங்கள் எங்கே போகிறீர்கள். ஆகையினால் நின்று யுத்தம் பண்ணுங்கள் என்று ஓடிப்போகிறவர்களை விடாமல் மறித்து எமனைப்போலே பயங்கரனாயிருக்கப்பட்ட முஸேகான் கையிலே கத்திபிடித்துக்கொண்டு குதிரை மேலேறி சேனையைக் கூட்டிக்கொண்டு புறப்பட்டான். அசனகான் என்கிறவனும்

1. சக வருஷம் 1581. 2. வருஷம்,

தன்னுடைய சேனையோடு அவனுடன்கூட வந்தான். அவர்களுக்கும் சிவாஜி ராஜாவினுடைய சேனைகளுக்கும் அப்புகளினாலேயும், கத்திகளினாலேயும், பட்டாவுகளினாலேயும், பாணங்களினாலேயும் சண்டை முத்திக்கொண்டது.

அப்போது கால் போனவனும் தலைபோனவனும் கைபோனவனும் உடல் இரண்டு துண்டமாய் போனவனும் இப்படி சின்னாபின்னமாய் முலைகானுடைய குதிரைபோய் கையிலேயிருக்கப்பட்ட கத்திபோய் பயந்து ஓடத்தலைப்பட்டான். யாகூத்துகான், அசனகான், அங்குசகான் அப்சலாகானுடைய மூத்தமகன் இவர்களெல்லோரும் வேஷம் மாற்றிக்கொண்டு ஓடிப்போவதை சிவாஜி ராஜாவினுடைய சேனை மறித்துக்கொண்டது.

இப்படியிருக்கும்போது ஷாஜிராஜாவினுடைய தம்பி மம்பாஜிராஜாவும் சத்துரு சேனைகளோடு யுத்தம்பண்ணி பராதுகானனுடைய பிள்ளை ரெண தூல்கானை பிடித்தான். இன்னும் சிறிது சர்தார் கூட்டங்களையும் பிடித்து பந்தனம் பண்ணினார்கள். அப்போது ஜெயவல்லி நகரத்துக்கு சமீபமாய் ரெண பூமியிலே அவரவர்களுடைய ஆயுதங்கள் ஆபரணங்களினாலேயும் அந்த ரெண பூமி நிறைந்தது. [1]பூத, பிரேத, சாகினி, டாகினிகளுக்கெல்லாம் சந்தோஷமாயிற்று.

இருபத்திமூன்றாம் அத்தியாயம்

அதன்பிறகு சிவாஜிராஜா தன்னுடைய சர்தார் கூட்டங்களை அழைத்து வெகு உபசாரம் சொல்லி வஸ்திரபூஷணங்கள் கொடுத்து சந்தோஷம் பண்ணி வைத்து சத்துருவுடைய சர்தார் கூட்டங்கள் அகப்பட்டபேரை எவரெவர்களை எப்படி சிட்சை பண்ணவேண்டுமோ அப்படி சிட்சை பண்ணினார். சத்துரு சேனைகளிலேயிருக்கப்பட்ட ஆயுதங்கள் வஸ்திர பூஷணங்கள் திரவியங்கள் இவற்றையெல்லாம் கொண்டுவந்து கோட்டையிலே சேர்த்தார்.

இதல்லாமல் முன்னே சிவாஜிராஜா இந்த அப்சலாகானை அடிக்க வேண்டுமென்று ஜெயவல்லி நகரத்துக்குப் புறப்படும்போது ஒரு குதிரை சர்தாரை சத்துருவுடைய ராஜ்பத்தைக் கட்டச்சொல்லி அனுப்பியிருந்தார். அவனும் அவ்விதம் காரியத்தைப் பார்த்துக்கொண்டிருந்தான். இதல்லாமல் சத்துருவுடைய பாரிசத்திலிருந்து சிறிது சர்தார் கூட்டங்கள் சிவாஜிராஜாவினுடைய ராஜ்யத்தைக் கட்டுவதற்குப் புறப்பட்டிருந்தார்கள். அவர்களில் யாதவகான் என்கிறவன் சூராப்ப கெடியை வாங்கினான். டாண்டற்கானென்கிறவன் சிரோபல் நகரத்தை வாங்கினான். கராட்டகானன் சாகசவடம் என்கிற நகரத்தை வாங்கினான். இலாலுகான் என்கிறவன் பூனா ராஜ்யத்தைக் கட்டினான். சையிப்பு

1. பூத, பேத, சாகினி, டாகி என்றுளது.

கான் என்கிறவன் தலகொங்கணமென்கிற துருக்கத்தை சுவாதீனம் பண்ணிக் கொண்டான்.

இதல்லாமல் சிவாஜி ராஜாவினுடைய சர்தார் பார்த்து இவர்களை யெல்லாம் அடிக்கிறேனென்று ஏழாயிரம் குதிரை, ஏழாயிரம் காலதளங்கள் இவற்றோடு போகும்போது சிவாஜி ராஜா அந்தச சர்தாருக்குச் சொல்லி அனுப்பினது; அப்சலாகான் என்னோடெ சமாதானம் பண்ண வேண்டி செயவல்லி நகரத்துக்கு வந்திருக்கிறான். அந்த மனசு பார்த்துக்கொண்டு அதன் பிறகு நீ புறப்பட்டுபோ யென்று சொல்லி அனுப்பினதைக் கேட்டு அப்புறம் போகாமல் நடுவழியிலே தானேயிருந்தான். அதன் பிறகு அப்சலாகானுக்கும் சிவாஜி ராஜாவுக்கும் சண்டையான சேதி கேட்டு அந்த சர்தார் விராட தேசத்துக்கு வந்தான். இங்கே சிவாஜி ராஜா அப்சலாகானனை அடித்த பின்பு முலோகான் முதலான பேர் சண்டை போட்டு நிர்வாகமில்லாமல் நாலு திக்கும் ஓடுகிறபோது அந்தக் காட்டிலே வழிதெரியாமல் பயத்தினாலே கற்பாறை மறைவிலேயும் செடிமறை விலேயும் காட்டுமறைவிலேயும் ஒளிந்துகொண்டு சிவாஜிராஜாவினுடைய சிப்பாய்கள் இதோ வந்தார்கள் அதோ வந்தார்கள் அடிக்கவென்று காபிரிப் பட்டுக்கொண்டு அந்தக் காட்டிலே ஜனங்கள் ஓடும்போது கற்பாறைமேலே விழுந்து மடிந்துபோன பேரும், முட்களால் கிழிபட்டு காயம்பட்ட பேரும் இப்படியாக காபிரிப்பட்டுக்கொண்டிருக்கும்போது சந்திரராஜாவினுடைய தம்பி பிரதாப வர்மா என்கிறவன் நாலைந்து பேரோடு ஓடிப்போகிறவனை இவர்கள் கண்டு இவனுலல்லவோ இந்தமட்டுக்கும் நாசமாயிற்றென்று இவனை அடித்துப்போட வேண்டுமென்று வரும்போது அந்த பிரதாப வர்மா இந்த தலுக்கருடைய காலிலே விழுந்து நல்ல வார்த்தை சொன்னான்.

நல்லது ஆகட்டும். இந்தக்காட்டிலே ஒருவருக்கும் தெரியாமலிருக்கப்பட்ட வழிகளெல்லாம் உனக்குத் தெரியுமே எந்த வழியிலே ஆகட்டும். நம்மெல்லோரை யும் இந்தக் காடு தாண்டி அப்புறம் கொண்டுபோய் விடு. விராட தேசத்துக்குப் போய் உனக்கு உபகாரம் பண்ணுகிறேமென்று சொன்னான். அவனும் ஒருவருக் கும் தெரியாமலிருக்கப்பட்ட வழியிலே அழைத்துக்கொண்டு தகப்பன் விராட தேசத்திலே வைத்திருந்த யானை குதிரைகள் திரவியங்கள் பெண்கள் இவர்களை அழைத்துக்கொண்டு ஓடும்போது அந்த சிவாஜிராஜாவினுடைய சர்தார் முன்னே போயிருந்தவன் இந்த சேதி கேட்டு வந்து வளைத்துக்கொண்டான்.

அதன்பிறகு சிவாஜிராஜாவும் அல்லீஷாவினுடைய தேசத்தைக் கட்ட வேண்டுமென்று சேனையோடு கூச்சி நகரு அடித்துக்கொண்டு விராட தேசத்துக்கு வந்து சத்துரு கூட்டங்கள் எவரெவர் எங்கெந்த கெடிகள் கட்டினார் களோ அவர்களையெல்லாம் அடித்துக்கொண்டு விராட தேசத்துக்கு வந்து அந்த தேசங்களெல்லாம் கைவசம் பண்ணிக்கொண்டு

நிஷ்களங்கமாய்ப்பண்ணி கிருஷ்ணுதீரத்திலேயிருக்கப்பட்ட பிராமணர்களேயும் சேவித்து பின் தன்னுடைய சேனுபதியை முன்னே அனுப்பி குறை அல்லீ ஷாவினுடைய தேசங்களேக் கட்டவேண்டுமென்று சந்தனம் வந்தனம் என்ற இரண்டு கெடிகளே முற்றுகையிட்டுக்கொண்டிருக்கும்போது முன்னே அப்சல்கான் தெண்டம் பிடித்து துரத்திவிட்ட யாதவர்சள் வந்து சிவாஜிராஜாவுக்கு நமஸ்காரம் பண்ணி உபசாரம் பண்ணினபோது, நீங்கள் நம்முடையவர்களென்று வெகுமானம் பண்ணிஞர்.

அதன்பிறகு சிவாஜிராஜா கட்டுவாங்கம் என்கிற கெடி, மாயவனம், ராமபுரம், கலதவுடம், பால்லவர், ஆல்ஜெயம், அஷ்டநாமகம், வடக்கிராமம், வேலாபுரம், உதுமபுரம், சூரனுமகம், கராட்டனுமகம், சூரப்பனுமகம், பல்விஹுமகம், நேரளனுமகம், காமநகரம், விசுரர்மபுரம், பாவுனுமகம், உளான் நாமகம், கோலங், கரவீரபுரம் இப்படிப்பட்ட கெடிகளும் கோட்டைகளும் சுவாதீனம் பண்ணிக்கொண்டு அங்கேயிருக்கப்பட்ட ஜனங்களுக்கெல்லாம் அபயம் கொடுத்து தன்னுடைய அகத்திலே வைத்துக்கொண்டு பனுளா என்கிற கெடியை வந்து சுற்றிக்கொண்டார்கள். அந்தத் துருக்கத்திலேயிருக்கிறவர்கள மேகம்போலே கர்ஜினை பண்ணிக்கொண்டு பாணங்களினுலேயும் பீரங்கி யினுலேயும் அடித்தார்கள்.

சிவாஜிராஜாவினுடைய சர்தார் கூட்டங்களும் பாணங்கள் வரிஷிக்க அந்த பனுளா என்கிற கெடிமேலேறி குதித்து விழுந்து சத்துருஜனத்தை கத்திகளினுலே யுத்தம் பண்ணி அடித்து, அந்த துருக்கத்தை கைவசம் பண்ணிக்கொண்டு அங்கே சேனைகளெல்லாம் வைத்து தனக்கு ஆப்தமாயிருக்கிற சர்தார் கூட்டத்தோடு அங்கிருக்கப்பட்ட குளங்களும் நடவாவிகளும் சிங்காரத் தோட்டங் களும் ஆச்சரியகரமாயிருக்கப்பட்டதையெல்லாம் பார்த்து சந்தோஷகரமாய் இருந்தார். அதன்பிறகு அப்சலாகான் செத்துப்போன பிறபாடு தப்பி ஓடிப்போன சர்தார் கூட்டம் முஸேகான், பாசில்கான், யாகூத்கான், அங்குசகான், அசனகான், அபிசித்துகான் இவர்களெல்லோரும் விசையநகரம் போய்ச் சேர்ந்து தங்களுடைய எஜமானன் அல்லீஷாவுக்கு முசிரா பண்ணி தலைவணங்கிக் கொண்டு வெட்கத்தோடு நின்றுர்கள்.

இருபத்திநான்காம் அத்தியாயம்

அந்தப் பெரிய சருதாராயிருக்கப்பட்ட முஸேகானைப் பார்த்து அல்லீஷா சொன்னது; அப்சலாகான் சுவாமி காரியத்திலே வெகு சாகசம் பண்ணி யிருந்தாற்போலேயிருந்து செத்துப்போனுன். இனிமேல் விசனப்பட்டு காரிய மென்ன ? சிவாஜிராஜா கவடுபண்ணி ஒண்டியாய் அழைத்து காந்தமாயிருக்கிற இடத்திலே அப்சலாகானை அடித்துப்போட்டான். அவன் சேனையோடு இருந்தானுனல் அவனுக்கு இந்த அவதி வராது. சாகசம் பண்ணினத்தினுலே

காரியம் கூடி வரப்போகுதா, நல்லது ஆகட்டும். சிவாஜி ராஜா பாம்பினுடைய பல்லிலே தலைவைத்தான். ஆகையினால் அவனை உபேட்சைப் பண்ணியிருக்க லாகாது. நமக்கு வெகு அபகாரத்தைப் பண்ணியிருக்கிறான். ஆகையினால் சிம்மக்கெடியை வாங்கிக்கொண்டு பழிக்குப்பழி வாங்குவேன். சிவாஜி ராஜாவும் விராட தேசத்திலே வந்து சேனைகள் சேகரம் பண்ணிக்கொண்டு பனாளா என்கிற கெடியைச் சுற்றிக்கொண்டு இருக்கிறார்களென்று சேதி வந்திருக்கிறது.

ஆகவே நீங்களெல்லோரும் ஒன்றாய் அந்தந்த கெடிகளிலேயிருக்கிற சர்தார்களையும் கூட்டிக்கொண்டு சத்துருவை ஜெயிப்பதிலே உஷாராய் சேனையை முஸ்தீப்பு பண்ணிக்கொண்டு புறப்படுங்கள். பராதுகானனுடைய பேரன் ருஸத்து மகான் யுத்தத்திலே சமர்த்தன். அவனுக்கு சேனாதிபதியாய் பண்ணி காரியத்தைப் பாருங்களென்று சொன்னார். அந்தப் பேச்சைக் கேட்டுக்கொண்டு சர்தார் கூட்டங்களெல்லாம் முசிரா பண்ணி விசைய நகரம் விட்டு வெளியே புறப்பட்டார்கள்.

இப்படியிருக்கும்போது சிவாஜிராஜா பனாளா கெடியை வாங்கினாரென்று அரிக்காரர் வந்து சேதி சொன்னார். அதனால் வெகு கோபத்தோடு அலீஷா சேனையை முஸ்தீப்பு பண்ணினாரென்று சிவாஜி ராஜா கேட்டு அந்த பனாளா கெடியை காப்பாற்றுவதற்கு பெரிய சர்தாராய் பார்த்து வைத்தான். சேனை முஸ்தீப்பு பண்ணிக்கொண்டு சத்துருவாயிருக்கப்பட்ட ருஸத்துமகானனுடைய எதிரே நடந்தார். அந்த ருஸத்து மகான் சிவாஜி ராஜாவினுடைய தளத்தைப் பார்த்து பாசில்கான் முதலான பேரோடு சொன்னது, சிவாஜி ராஜாவினுடைய தளம் வருவதைப் பாருங்கள். அந்த சேனையிலே மகாசூரனாய் பலசாலியாய் பேர்பெற்றவராய் சர்தார் கூட்டங்கள் வருகிறது. சிவாஜி ராஜாவும் தேவதை களுக்கு சமானமாய் இருக்கப்பட்டவன். ஆகையினால் நீங்கள் சர்தார் கூட்டங் களெல்லோரும் தங்கள் தங்களுடைய சேனையோடு முஸ்தீபாய் சண்டை முகத் திலே நில்லுங்கள். நானும் வில் அம்பு எடுத்துக்கொண்டு சேனைக்கு நடுவிலே நின்றுகொண்டு சேனையைக் காப்பாற்றுகிறேன். பாசில்கான் என்கிறவன் சேனை யோடு இடது பக்கத்திலே வரட்டும். சாதாத்துகான், மல்லீக்கு, இது பார்கான், வலது பக்கத்திலே வரட்டும். பத்தேகான், உல்லாக்காண் இவர்கள் இரண்டு பேரும் சேனைக்குப் பின் பக்கத்திலே காப்பாற்றிக்கொண்டு வரட்டும். கோர்ப்படேகான், சற்சாகான் இவர்கள் சேனையைச் சுற்றிலும் சுற்றிக்கொண்டு வரட்டும். இப்படி ருஸத்துமகான் வார்த்தையைக்கேட்டு முஸ்தீப்பு ஆனார்.

இந்த சேதி சிவாஜிராஜா கேட்டு தானும் தன்னுடைய சேனையும் கெருட யூகமாய் பண்ணிக்கொண்டு தன்னுடைய சர்தார் கூட்டங்களுக்குச் சொன்னது: தன்னுடைய சேனாதிபதி பாசில்கானோடு யுத்தம் பண்ணட்டும். வியாக்கிரமம் என்கிறவன் உல்லாக்கானனோடு யுத்தம் பண்ணட்டும். இங்களே என்பவன்

மல்லீக்கு, இதுபார்கான் இவர்களோடு சண்டை பண்ணட்டும். மாகாத்திரிகன் பத்தேகானை அடிக்கட்டும். கோந்து என்கிறவன் கோர்ப்படேகானோடு யுத்தம் பண்ணட்டும். கராட்டன், பாண்டர் இவர்கள் இரண்டுபேரும் சேனைக்கு வலது புறத்திலே ரெட்சித்துக்கொண்டு வரட்டும். இலால், யாதவன் இருவரும் நம்முடைய சேனைக்கு இடதுபுறத்திலே ரெட்சித்துக்கொண்டு வரட்டும். நான் சேனைக்கு சர்தாராயிருக்கப்பட்ட ருஸ்த்துமகானோடு யுத்தம் பண்ணுகிறேன். இவ்விதம் சொன்ன சிவாஜிராஜா வார்த்தையைக் கேட்டு அவரவர்கள் அப்படியே முஸ்தீப்பாய் நடந்தார்கள்.

அப்போது இரண்டுபேர்களுடைய சேனைகளிலேயும் [1] நவபத்து நகாரு சப்தத்தினாலே நாலுதிக்கும் பிரதித்தொனியுண்டாகத் தலைப்பட்டது. நிசானங்களுடைய காந்தியினாலே ஆகாசத்திலே சித்திரங்கள் எழுதினாற்போல் தோன்றிற்று. இரண்டு சேனைகளையும் பார்த்தால் கீழ்சமுத்திரம் மேல் சமுத்திரம் ஒன்றாய் கூடினாலெப்படியோ அப்படி யுத்தத்துக்கு கைகலந்தது. இரண்டுபேருடைய சர்தார் கூட்டங்களும் ஒருவருக்கொருவர் நேர்ந்துகொண்டு சண்டை பண்ணத் தலைப்பட்டார்கள். குதிரைகளுடைய காலடிகளினாலே தூள் கிளம்பி ஆகாயம் நிறையத் தலைப்பட்டது. ஒருவருக்கொருவர் பாணங்களினாலேயும், கத்திகளினாலேயும், பட்டாகத்திகளினாலேயும் வெட்டிக்கொண்டு சண்டைபண்ணத் தலைப்பட்டார்கள். எதிரேயுள்ளவன் வில்லிலே அம்புவைத்து அடிக்கும் முன்னே அவனுக்கு எதிரேயிருக்கிறவன் இவன் கையை அறுத்து கீழே தள்ளுவான். நிசானுகள் பிடித்துக் கொண்டிருக்கிறவர்களுடைய தலையை வெட்டி தலை கீழே விழுந்தாலும் அந்த நிசானை கைவிடாமல் நிசானோடு கீழே விழத்தலைப்பட்டார்கள்.

இப்படி ஒருவருக்கொருவர் சண்டை போட்டுக்கொண்டிருக்கும் போது சிவாஜி ராஜா தத்தம் ஜனத்தோடு ருஸ்த்துமகானன் மேலே போய் சண்டைபோட்டு அடிக்கும் போது அவனுக்கு நிர்வாகமில்லாமல் பின் வாங்கினான். சிவாஜி ராஜா பாரிசத்திலிருக்கிற சிப்பாய்கள் பாணங்களினாலே துலுக்கருடைய தலையை அறுத்து கீழே தள்ளத தலைப்பட்டார்கள். சிவாஜி ராஜாவினுடைய சேனாதிபதி பாசில் கானனை காற்றிலே அகப்பட்ட மேகம் எப்படி ஓடுமோ அப்படி ஓடிப்போக அடித்தான். சிப்பாய்கள் காயங்களிலே இரத்தம் பெருகி ஆறாய் ஓடி அதிலே கைகள் கால்கள் தலைகள் வெட்டுபட்டு விழுந்ததெல்லாம் மிதந்துகொண்டுபோகத் தலைப்பட்டது. சிவாஜி ராஜா பாரிசதது சர்தார் கூட்டங்களினாலே எதிரியாயிருக்கப்பட்ட ருஸ்த்துமகானுடைய சர்தார் கூட்டங்கள் அடிபட்டு பின் வாங்கினார்கள். ருஸ்த்துமகான், பாசில்கான் இவர்கள் இரண்டுபேரும் கத்தியைக் கீழே போட்டு விட்டு ஐந்தாறு குதியோடு ஓடிப்போய் விட்டார்கள். குறையிருந்த சேனையெல்லாம் நாலுதிக்கும் ஓடிப்போய்விட்டது. சிறிது சர்தார் கூட்டங்கள் சிவாஜி ராஜாவுக்கு சரணமாய் வந்தார்கள்.

1. 'நகபத்து' என்றுளது.

पित्तदाहप्रदं नृणां तदेतच्चातिसेवनात् । — राजनिघण्टुः

குதிரை மாம்சம் துவர்ப்புச் சுவையுடையது பசித்தீயை வளர்க்கிறது; கபம், பித்தம் இவற்றை உண்டாக்கும், வாயுவைக் கண்டிக்கும், உடம்பைத்தேற்றுகிறது. வலுவை உண்டுபண்ணுகிறது, கண்ணுக்கு நலம் செய்யும், இனிப்பானது, எளிதில் ஜீரணமாகும். (பாவபிரகாசம்)

குதிரை மாம்சம் அதிகமாக உண்டால் மனிதர்களுக்கு, பித்தம், எரிச்சல் இவை உண்டாகின்றன. (ராஜநிகண்டு)

ஒட்டக மாம்சத்தின் குணம்—

उष्ट्रमांसं लघु स्वादु चक्षुष्यमनिलापहम् ।
उष्णमर्शःप्रशमनं मेदःपित्तकफापहम् ॥ — राजनिघण्टुः

ஒட்டக மாம்சம்—எளிதில் ஜீரணமாகக்கூடியது. இனிப்பானது. கண்ணுக்கு நலம்செய்யும் வாயுவைப் போக்கும், வெப்பத்தைத்தரும், மூலநோயை (Piles) நீக்கும். கொழுப்பு, பித்தம், கபம் ஆகியவற்றைக்குறைக்கும். (ராஜநிகண்டு)

யானை மாம்ச குணம்—

विरूक्षणो लेखनश्च वीर्योष्णः पित्तदूषणः ।
स्वाद्वम्ललवणस्तेषां गजः श्लेष्मानिलापहः ॥ — सुश्रुतसंहिता

யானை மாம்சம்—வறட்சியை உண்டுபண்ணும். உடம்பை இளைக்கச் செய்யும், வெப்பத்தை உண்டாக்கும், பித்தத்தைக்கெடுக்கும். இனிப்பு, புளிப்பு, உவர்ப்பு ஆகிய சுவைகளைக்கொண்டது. கபம், வாயு இவற்றைக்கண்டிக்கும். (ஸுச்ருத ஸம்ஹிதா)

எருமை மாட்டு மாம்சத்தின் குணம்—

स्निग्धोष्णमधुरो वृष्यो महिषस्तर्पणो गुरुः ।
निद्रापुंस्त्वबलस्तन्यवर्धनो मांसदार्ढ्यकृत् ॥ — सुश्रुतसंहिता

... सृष्टविण्मूत्रं वातपित्तास्रनाशनम् । — भावप्रकाशः

எருமை மாட்டு மாம்சம்—நெய்ப்புடையது, வெப்பத்தை உண்டாக்கும், ஆண்மையை வளர்க்கிறது, உடம்பைத்தேற்றுகிறது, எளிதில் ஜீர்ணமாகக் கூடியதல்ல, தூக்கம், ஆண்மை வலு, முலைப்பால் ஆகியவற்றை வளர்க்கிறது, தசைகளுக்கு உறுதியை உண்டாக்குகிறது. (ஸுச்ருத ஸம்ஹிதா)

(எருமை மாட்டு மாம்சம்) மலம், மூத்திரம் இவற்றை வெளியேற்றுகிறது. வாயு, பித்தம், ரக்தம் ஆகியவை சம்பந்தப்பட்ட நோய்களை நீக்குகிறது.

(பாவப்பிரகாசம்)

புலி மாம்சத்தின் குணம் —

द्वीपी स्निग्धो भवेच्चोष्णो मधुरो लघुदीपनः ।
वातघ्नः पित्तशमनो बल्यो वृष्यो रुचिप्रदः ॥ — धन्वन्तरि निघण्टुः

புலியின் மாம்சம் — நெய்ப்புடையது. வெப்பத்தைக்கொடுக்கும், இனிப்பானது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியது, பசித்தீயைத் தூண்டுகிறது, வாயு, பித்தம் இவற்றைக் கண்டிக்கும். வலுவையுண்டாக்கும், ஆண்மையை வளர்க்கும். ருசியைத்தரும்.

(தன்வந்தரி நிகண்டு)

காண்டாமிருக மாம்சத்தின் குணம் —

कफघ्नं खड्गिपिशितं कषायमनिलापहम् ।
पित्र्यं पवित्रमायुष्यं बद्धमूत्रं विरूक्षणम् ॥ — सुश्रुतसंहिता

காண்டாமிருகத்தின் மாம்சம்—கபத்தைக் கண்டிக்கும். துவர்ப்புச்சுவையுடையது. வாயுவைப்போக்கும். சிராத்தம் முதலிய பிதுருகார்யங்களில் ஏற்றது. பவித்ரமானது ஆயுளை வளர்க்கிறது. மூத்திரத்தைக் குறைக்கிறது வறட்சியை உண்டாக்குகிறது.

(ஸுச்ருத ஸம்ஹிதா)

மான் மாம்சத்தின் குணம் —

एणमांसं हिमं रुच्यं ग्राहि दोषत्रयापहम् ।
षड्रसं बलदं पथ्यं लघु हृद्यं कफास्रजित् ॥ — धन्वन्तरिनिघण्टुः

மானின் மாம்சம்—குளிர்மையானது ருசியை உண்டாக்குகிறது. இளகிப்போகும் மலத்தைக் கட்டும். வாயு, பித்தம், கபம் ஆகிய மூன்று தோஷங்களின் கோபத்தையும் குறைக்கிறது. அறுவகைச்சுவைகளையும் உடையது, வலுவைக் கொடுக்கிறது, இதமானது, எளிதில ஜீர்ணமாகக்கூடியது. இதயத்திற்கு நலம் செய்யும், கபம், ரக்தம் ஆகியவற்றின் சம்பந்தமான நோய்களைப்போக்கும.

(தன்வந்தரி நிகண்டு)

கவரிமான் மாம்சத்தின் குணம் —

वातपित्तोपशमनं गुरु शुक्रप्रवर्धनम् ।
तथा चमरमांसं तु स्निग्धं मधुरकासजित् ॥ — सुश्रुतसंहिता

கவரிமான் மாம்சம்—வாயு, பித்தம் ஆகியவற்றைக் குறைக்கிறது, எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியதல்ல, விந்துவை வளர்க்கிறது. நெய்ப்புடையது, இனிப்பானது. இருமலைப்போக்குகிறது. (ஸுச்ருத ஸம்ஹிதா)

வெண்ணிறமுடைய மான் மாம்சத்தின் குணம்—

हरिणः शीतलो बद्धविण्मूत्रो दीपनो लघुः ।
रसे पाके च मधुरः सुगन्धिः सन्निपातहा ॥ — भावप्रकाशः

வெண்ணிறமுடைய மான் மாம்சம்—குளிர்ச்சியானது, மலம், மூத்திரம் ஆகியவற்றைக் கட்டுகிறது, பசியைத் தூண்டுகிறது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக் கூடியது. சுவையிலும் ஜீர்ணமான பின்பும் இனிப்புத்தன்மை கொண்டது. நல்லமண முடையது. ஜன்னி நோயைப்போக்கும். (பாவப்பிரகாசம்)

கருநிறக் கோடுகளுடைய மான் மாம்சத்தின் குணம்—

रुरोर्मांसं समधुरं कषायानुरसं स्मृतम् ।
वातपित्तोपशमनं गुरु शुक्रप्रवर्धनम् ॥ — सुश्रुतसंहिता

संग्राही रोचनो बल्यो ज्वरप्रशमनः स्मृतः । — भावप्रकाशः

கருநிறக்கோடுகளுடைய மான் மாம்சம்—இனிப்பானது துவர்ப்பை துணைச்சுவையாகக் கொண்டது, வாயு பித்தம் ஆகியவற்றைக் கண்டிக்கிறது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக் கூடியதல்ல, விந்துவை அதிகப்படுத்துகிறது. (ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

கருநிறக்கோடுகளுடைய மான் மாம்சம்—மலத்தைக்கட்டுகிறது, ருசியைத் தருகிறது, வலுவை உண்டாக்குகிறது ஜ்வரத்தைப்போக்குகிறது. (பாவபிரகாசம்)

தொங்குதாடையற்ற மான் மாம்சத்தின் குணம்—

गवयस्य तु मांसं हि स्निग्धं मधुरकासजित् ।
विपाके मधुरं चापि व्यवायस्य तु वर्धनम् ॥ — सुश्रुतसंहिता

தொங்கு தாடையற்ற மானின் மாம்சம்—நெய்ப்புடையது. இனிப்பானது. இருமலைப் போக்குகிறது. ஜீர்ணமான பின்பும் இனிப்புத் தன்மையையே யுடையது. புணர்ச்சித்திறமையை வளர்க்கிறது. (ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

பன்றி மாம்சத்தின் குணம்—

स्नेहनं बृंहणं वृष्यं श्रमघ्नमनिलापहम् ।
वराहपिशितं बल्यं रोचनं स्वेदनं गुरु ॥ — चरकसंहिता

பன்றியின் மாம்சம்-நெய்ப்புடையது. உடம்பைத் தேற்றுகிறது. விந்துவை அதிகப்படுத்துகிறது. ஓய்ச்சல், வாயு இவற்றைப் போக்குகிறது. எலுவை உண்டுபண்ணுகிறது. ருசியைத் தருகிறது. வியர்வையை உண்டாக்குகிறது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியதல்ல (சரகஸம்ஹிதா)

முள்ளம்பன்றி மாம்சத்தின் குணம்—

शल्लको मधुराम्लश्च विपाके कटुकः स्मृतः ।
वातपित्तकफघ्नश्च कासश्वासहरस्तथा ॥ — चरकसंहिता

... ... लघुः शीतो विषापहः । — भावप्रकाशः

முள்ளம்பன்றியின் மாம்சம்-இனிப்பு, புளிப்பு ஆகிய சுவைகளையுடையது. ஜீர்ணமான பின்பும் கார்ப்புத் தன்மையுடையது. வாயு, பித்தம், கபம் இவற்றைக் கண்டிக்கும். இருமல், இரைப்பு இவற்றையும் போக்கும். (சரகஸம்ஹிதா)

எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியது குளிர்மையானது. விஷத்தைப்போக்குவது. (பாவப்ரகாசம்)

முயல் மாம்சத்தின் குணம்—

कषायमधुरस्तेषां शशः पित्तकफापहः । — सुश्रुतसंहिता

.... प्रशस्तश्च सन्निपातेऽनिलाज्वरे ॥ — चरकसंहिता

ज्वरातीसारशोषास्रश्वासामयहरश्च सः । — भावप्रकाशः

முயல் மாம்சம்-துவர்ப்பு, இனிப்பு ஆகிய சுவையுள்ளது. பித்தம், கபம், ஆகியவற்றைப் போக்கும் (சுச்ருதஸம்ஹிதா)

வாயு சிறிது குறைவாயிருக்கும் சன்னிநோயில் சிறந்தது, (சரகஸம்ஹிதா)

ஜ்வரம், பேதி, க்ஷயம், ரக்த சம்பந்தமான நோய், இரைப்பு (Asthma) இவற்றைக் கண்டிக்கிறது. (பாவப்ரகாசம்)

ஆமை மாம்சத்தின் குணம்—

वर्ण्यो वातहरो वृष्यश्चक्षुष्यो बलवर्धनः ।
मेधास्मृतिकरः पथ्यः शोषघ्नः कूर्म उच्यते ॥ — चरकसंहिता

ஆமையின் மாம்சம்—நல்ல நிறத்தைக் கொடுக்கும். வாயுவைக் கண்டிக்கும். ஆண்மையை வளர்க்கும். கண்ணுக்கு நலம் செய்யும் எலுவை வளர்க்கும். அறிவு, ஞாபகசக்தி இவற்றை உண்டாக்குகிறது. இதமானது. க்ஷயத்தைப் போக்குகிறது. (சரகஸம்ஹிதா)

குரங்கு மாம்சத்தின் குணம்—

वानरः पवनश्वासमेदःपाण्डुक्रिमीञ्जयेत् ।
संतर्पणो वृष्यतमः श्लेष्मलो बलवर्धनः ॥ — सुश्रुतसंहिता

குரங்கின் மாம்சம்—வாயு, இளைப்பு, கொழுப்பு, சோகை, கிருமி இவற்றைப் போக்கும். உடம்பைத் தேற்றும். ஆண்மையை வளர்ப்பதில் மிகவும் சிறந்தது. கபத்தை உண்டாக்கும். வலிமையை வளர்க்கும். (சுச்ருதஸம்ஹிதா)

உடும்பு மாம்சத்தின் குணம் —

गोधा विपाके मधुरा कषायकटुका रसे ।
वातपित्तप्रशमनी बृंहणी बलवर्धनी ॥ — चरकसंहिता

உடும்பின் மாம்சம்—துவர்ப்பு, கார்ப்பு ஆகிய சுவைகளையுடையது. ஜீர்ணமானபின்பும் இனிப்புத்தன்மையைக் கொண்டது. வாயு, பித்தம் இவற்றைக் கண்டிக்கும். உடம்பைத் தேற்றும். வலுவை உண்டாக்கும். (சரகஸம்ஹிதா)

பாம்பு மாம்சத்தின் குணம்—

दुर्नामानिलदोषघ्नाः कृमिदूषीविषापहाः ।
चक्षुष्या मधुराः पाके सर्पा मेधाग्निवर्धनाः ॥ — सुश्रुतसंहिता

பாம்பின் மாம்சம்—மூலநோய், வாயு, இவற்றைக் கண்டிக்கும். கிருமி இடுவிஷம் இவற்றைப் போக்கும். கண்ணுக்கு நலம் செய்யும். ஜீரணமானபின்பு இனிப்புத் தன்மையை உடையது. அறிவு, பசித்தீ இவற்றை வளர்க்கிறது. (சுச்ருதஸம்ஹிதா)

எலி மாம்சத்தின் குணம்—

मूषको मधुरः स्निग्धो व्यवायी शुक्रवर्धनः । — धन्वन्तरिनिघण्टुः

எலியின் மாம்சம்—இனிப்பானது, நெய்ப்புடையது, புணர்ச்சித் திறமையை பெருக்கும், விந்துவை வளர்க்கிறது. (தன்வந்தரி நிகண்டு)

தவளை மாம்சத்தின் குணம்—

मण्डूकः श्लेष्मलो नातिपित्तलो बलकारकः । — धन्वन्तरिनिघण्टुः

தவளையின் மாம்சம்—கபத்தை அதிகப்படுத்தும், பித்தத்தை அதிகமாக உண்டாக்குவதல்ல, வலிமையை உண்டுபண்ணும். (தன்வந்தரி நிகண்டு)

நண்டு மாம்சத்தின் குணம் —

कुलीरः परमं वृष्यो बृंहणः प्रीणनो गुरुः ॥ — अष्टाङ्गसंग्रहः

நண்டின் மாம்சம் ஆண்மையை மிகவும் வளர்க்கிறது. உடம்பைத் தேற்றுகிறது. திருப்தியை உண்டுபண்ணுகிறது எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியது அல்ல. (அஷ்டாங்க ஸங்கிரஹம்)

கோழி மாம்சத்தின் குணம்—

स्निग्धाश्चोष्णाश्च वृष्याश्च बृंहणाः स्वरबोधनाः ।
बल्याः परं वातहराः स्वेदनाश्चरणायुधाः ॥ — चरकसंहिता

கோழியின் மாம்சம்—நெய்ப்புடையது. வெப்பத்தை உண்டுபண்ணக் கூடியது. ஆண்மையை வளர்க்கின்றது. உடலைத்தேற்றுகிறது குரலைத் தெளிவுறுத்துகிறது. வன்மையைத் தருகிறது. வாயுவைக் கண்டிப்பதில் சிறந்தது. வியர்வையை உண்டாக்குகிறது. (சரகஸம்ஹிதா)

மயில் மாம்சத்தின் குணம் —

दर्शनश्रोत्रमेधाग्निवयोवर्णस्वरायुषाम् ।
बर्ही हिततमो बल्यो वातघ्नो मांसशुक्रलः ॥ — चरकसंहिता

कषायस्वादुलवणस्त्वच्यः केश्योऽरुचौ हितः । — सुश्रुतसंहिता

மயில மாம்சம்-கண், காது, அறிவு, பசித்தீ, வயது, நிறம், குரல், ஆயுள் இவற்றிற்கு மிகவும் நலம் செய்யும். வலுவை உண்டாக்கும். சதை, விந்து இவற்றை வளர்க்கும். (சரகஸம்ஹிதா)

துவர்ப்பு இனிப்பு, உவர்ப்பு ஆகிய சுவைகளையுடையது. சருமத்திற்கும் கூந்தலுக்கும் நலம செய்யும். ருசியின்மையில் இதமானது. (ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

அன்னப்பறவை மாம்சத்தின் குணம்—

गुरूष्णस्निग्धमधुराः स्वरवर्णबलप्रदाः ।
बृंहणाः शुक्रलाश्चोक्ता हंसा मारुतनाशनाः ॥ — चरकसंहिता

அன்னப்பறவையின் மாம்சம்—சுகமாக ஜீர்ணமாகக்கூடியதல்ல. வெப்பத்தை உண்டுபண்ணும், நெய்ப்புடையது, இனிப்பானது. ஒளி, நிறம் இவற்றிற்கு மேன்மையை உண்டாக்குகிறது. உடம்பைத் தேற்றுகிறது. விந்துவை அதிகப்படுத்துகிறது, வாயுவைப் போக்குகிறது. (சரகஸம்ஹிதா)

சக்ரவாகப்பறவை மாம்சத்தின் குணம்—

चक्रवाको महास्निग्धः शुक्रलो गुरुरेव च ।
बल्योऽथ रुचिकृद्वातहरः ... ... ॥ — धन्वन्तरिनिघण्टुः

சக்ரவாகப்பறவையின் மாம்சம்-மிகவும் நெய்ப்புடையது, விந்துவை வளர்க்கிறது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியதல்ல. வலுவைக் கொடுக்கிறது. ருசியை உண்டுபண்ணுகிறது, வாயுவைக் கண்டிக்கிறது. (தன்வந்தரிநிகண்டு)

காக்கை, பாஸம் இவற்றின் மாம்சத்தின் குணம்—

काकभासभवं मांसं चक्षुष्यं दीपनं लघु ।
आयुष्यं बृंहणं बल्यं क्षतदोषक्षयापहम् ॥ — धन्वन्तरिनिघण्टुः

காக்கை, பாஸம் என்னும் பறவை இவற்றின் மாம்சம்-கண்ணுக்கு நலம் செய்யும். பசியைத் தூண்டுகிறது எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியது. ஆயுளை வளர்க்கக்கூடியது. உடம்பைத் தேற்றும். விரணம், க்ஷயரோகம் இவற்றைப் போக்கும். (தன்வந்தரிநிகண்டு)

குயில் மாம்சத்தின் குணம்—

कोकिलो बृंहणः प्रोक्तः मधुरो बलवर्धनः ।
... ... ग्राही चक्षुष्यः कफवातजित् ॥ — धन्वन्तरिनिघण्टुः

குயிலின் மாம்சம்-உடம்பைத் தேற்றுகிறது இனிப்பானது, வலுவை வளர்க்கிறது. இளகிப்போகும் மலத்தைக் கட்டுகிறது. கண்ணுக்கு நலம் செய்யும். கபம், வாதம் ஆகியவற்றைக் கண்டிக்கும். (தன்வந்தரிநிகண்டு)

சிறுவாய்ச்சாத்தான் மாம்சத்தின் குணம்—

मेघानलकरा हृद्याः क्रकराः । — अष्टाङ्गहृदयम्

சிறுவாய்ச்சாத்தானின் மாம்சம்-அறிவு, பசித்தீ இவற்றை வளர்க்கிறது. இதயத்திற்கு நலம் செய்கிறது. (அஷ்டாங்க ஹிருதயம்)

கிளி மாம்சத்தின் குணம்—

शुकमांसं कषायाम्लं विपाके रूक्षशीतलम् ।
शोषकासक्षयहितं संग्राहि लघु दीपनम् ॥ — चरकसंहिता

கிளியின் மாம்சம்-ஜீர்ணமான பின்பு துவர்ப்பு, புளிப்பு ஆகிய தன்மைகளை கொள்வது. வறட்சி, குளிர்மை, இவற்றை உண்டுபண்ணுகிறது. களைப்பு, இருமல், க்ஷயம் இவற்றில் இதமானது. இளகிப்போகும் மலத்தை இறுகச் கொள்வது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியது. பசித்தீயைத் தூண்டுகிறது. (சரகஸம்ஹிதா)

பெண் கிளி மாம்சத்தின் குணம்—

सारिका च भवेत्स्निग्धा वातला बृंहणी मता ।
वीर्यसंजननी वृष्या मेध्या चैव रसायनी ॥ — धन्वन्तरिनिघण्टुः

பெண் கிளியின் மாம்சம் – நெய்ப்புடையது, வாயுவை உண்டாக்கும். உடம்பைத் தேற்றுகிறது. விந்துவை வளர்க்கிறது. ஆண்மையை அதிகப் படுத்துகிறது. அறிவை வளர்க்கிறது. வாலிபத்தை நிலைநிறுத்துகிறது.

(தன்வந்தரி நிகண்டு)

வீட்டுப்புறு மாம்சத்தின் குணம்—

कषायमधुराः शीता रक्तपित्तनिबर्हणाः ।
विपाके मधुराश्चैव कपोता गृहवासिनः ॥ — चरकसंहिता

வீட்டுப்புறுவின் மாம்சம்–துவர்ப்பு, இனிப்பு ஆகிய சுவைகளையுடையது. குளிர்மையானது. ரக்தபித்தம் (கண், காது, மூக்கு, வாய், மலதுவாரங்கள், மயிர்க்காம்புகள் இவற்றின் வழியாக ரக்தம் கசிதல்) என்னும் நோயைப்போக்கும். ஜீர்ணமான பின்பு இனிப்புத் தன்மையைக்கொண்டது. (சரகஸம்ஹிதா)

காட்டுப்புறு மாம்சத்தின் குணம்—

... ... कपोता वनवासिनः ।
शीताः संग्राहिणश्चैव स्वल्पमूत्रकराश्च ते ॥ —चरकसंहिता

காட்டுப்புறுவின் மாம்சம்–குளிர்மையானது. இளகிப்போகும் மலத்தைக் கட்டக்கூடியது. சிறுநீரை குறைக்கக்கூடியது. (சரகஸம்ஹிதா)

குருவி மாம்சத்தின் குணம்—

कुलिङ्गो मधुरः स्निग्धः कफशुक्रविवर्धनः ।
रक्तपित्तहरः ... ... ॥ — सुश्रुतसंहिता

குருவியின் மாம்சம்–இனிப்பானது. நெய்ப்புடையது. கபம், விந்து இவற்றை வளர்க்கிறது. ரக்தபித்தம் (கண், காது, மூக்கு, வாய், மலதுவாரங்கள், மயிர்க்காம்புகள், கண் இவற்றின் வழியாக ரக்தம் கசிதல்) என்னும் நோயைப் போக்கும். (ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

உள்ளாங்குருவி மாம்சத்தின் குணம்—

लावो हृद्यो हिमः स्निग्धो ग्राही वह्निप्रदीपनः । — धन्वन्तरिनिघण्टुः

உள்ளாங்குருவியின் மாம்சம்–இதயத்திற்கு நலம் செய்யும்; குளிர்மையானது. நெய்ப்புடையது. இளகிப்போகும் மலத்தைக் கட்டக்கூடியது. பசித்தீயைத் தூண்டுகிறது. (தன்வந்தரி நிகண்டு)

சிட்டுக்குருவி மாம்சத்தின் குணம்—

चटका मधुराः स्निग्धा बलशुक्रविवर्धनाः ।
सन्निपातप्रशमनाः शमना मारुतस्य च ॥ — चरकसंहिता

... ... वेश्मकुलिङ्गस्त्वति शुक्रलः । — सुश्रुतसंहिता

சிட்டுக்குருவியின் மாம்சம்-இனிப்பானது. நெய்ப்புடையது. வலு, விந்து இவற்றை அதிகப்படுத்துகிறது. ஜாக்னியையும் வாயுவையும் குறைக்கிறது. (சரகஸம்ஹிதா)

சிட்டுக்குருவியின் மாம்சம்-விந்துவை மிகவும் வளர்க்கிறது. (ஸுச்ருத ஸம்ஹிதா)

மீன் மாம்சத்தின் பொதுக்குணம்—

गुरूष्णा मधुरा बल्या बृंहणाः पवनापहाः ।
मत्स्याः स्निग्धाश्च वृष्याश्च बहुदोषाः प्रकीर्तिताः ॥ —चरकसंहिता

மீன்கள்—எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியவை அல்ல. வெப்பத்தை உண்டு பண்ணுகின்றன. இனிப்பானவை. வலுவை உண்டாக்குகின்றன. உடம்பைத் தேற்றுகின்றன வாயுவைப் போக்குகின்றன நெய்ப்புடையவை. ஆண்மையை வளர்க்கின்றன. தோஷமுடையவை. (சரகஸம்ஹிதா)

சிறு மீன்களின் மாம்சத்தின் குணம்—

क्षुद्रमत्स्याः स्वादुरसा दोषत्रयविनाशनाः ।
लघुपाका रुचिकराः बलदास्ते हिता मताः ॥ —भावप्रकाशः

சிறிய மீன்கள்—இனிப்புச்சுவையுடையவை; வாயு, பித்தம், கபம் ஆகிய இம்மூன்று தோஷங்களின் கோபத்தையுங் கண்டிக்கின்றன. எளிதில் ஜீர்ணமாகக் கூடியவை. ருசியை உண்டு பண்ணுகின்றன. வலுவைக் கொடுக்கின்றன. இதமானவை. (பாவபிரகாசம்)

மிகச்சிறிய மீன்களின் மாம்சத்தின் குணம்—

अतिसूक्ष्माः पुंस्त्वहरा रुच्याः कासानिलापहाः । —भावप्रकाशः

மிகச்சிறிய மீன்கள்—ஆண்மையை அழிக்கின்றன ருசியைத் தருகின்றன. இருமல், வாயு இவற்றைக் கண்டிக்கின்றன. (பாவபிரகாசம்)

செம்மீன் மாம்சத்தின் குணம்—

रोहितो दीपनीयश्च लघुपाको महाबलः । —चरकसंहिता

रोहितो मारुतहरो नात्यर्थं पित्तकोपनः । —सुश्रुतसंहिता

रोहितः सर्वमत्स्यानां वरो वृष्योऽर्दितार्तिजित् ।
ऊर्ध्वजत्रुगतान् रोगान् हन्याद्रोहितमुण्डकम् ॥ —भावप्रकाशः

செம்மீனின் மாம்சம்—பசித்தீயை வளர்க்கிறது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக் கூடியது. வலுவை மிதமாக உண்டாக்குகிறது. (சரகஸம்ஹிதா)

வாயுவைக் கண்டிக்கிறது. பித்தத்தை அதிகமாக உண்டாக்குவதல்ல. (ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

செம்மீன் எல்லா மீன்களிலும் சிறந்தது. ஆண்மையை வளர்க்கிறது. அர்திதம் (முகத்தில் உணர்ச்சியின்றி வாய் கோணலாகிவிடுவது) என்னும் நோயைப் போக்குகிறது.

செம்மீனின் தலை கழுத்திற்கு மேற்பட்ட அவயவங்களைப்பற்றிய நோய்களைக் கண்டிக்கிறது. (பாவபிரகாசம்)

உலர்ந்த மீன் மாம்சத்தின் குணம்—

शुष्कमत्स्या नवा बल्या दुर्जरा विड्विबन्धिनः । —भावप्रकाशः

புதியதான உலர்ந்த மீனின் மாம்சம்—வலிமையைக் கொடுக்கிறது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியதல்ல. மலச்சிக்கலை உண்டாக்குகிறது. (பாவபிரகாசம்)

மீன் முட்டையின் குணம்—

मत्स्यगर्भो भृशं वृष्यः स्निग्धः पुष्टिकरो लघुः ।
कफमेदःप्रदो बल्योऽग्निकृन्मेहनाशनः ॥ — भावप्रकाशः

மீன் முட்டை ஆண்மையை மிகவும் வளர்க்கிறது. நெய்ப்புடையது. உடம்பைத் தேற்றுகிறது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியது. கபம், கொழுப்பு இவற்றை உண்டாக்குகிறது. வலுவைக் கொடுக்கிறது. பசித்தீயைத் தூண்டுகிறது. நீரிழிவைப் போக்குகிறது. (பாவபிரகாசம்)

அன்னப்பறவை முதலியவற்றின் முட்டையின் குணம்—

धार्तराष्ट्रचकोराणां दक्षाणां शिखिनामपि ।
चटकानां च यानि स्युरण्डानि च हितानि च ॥

क्षीणरेतस्सु कासेषु हृद्रोगेषु क्षतेषु च ।
मधुराण्यविदाहीनि सद्यो बलकराणि च ॥ — चरकसंहिता

அன்னப்பறவை, நிலா விழுங்கிப் பறவை, கோழி, மயில், சிட்டுக்குருவி இவற்றின் முட்டைகள்-விந்துக்குறை, இருமல், இதய நோய், க்ஷயரோகம் இவை உள்ளவர்களுக்கு இதமானவை. இனிப்புச்சுவையுள்ளவை. நெஞ்செரிவை உண்டுபண்ணுதவை. உடம்புக்கு உடனே வலிமையை உண்டாக்கக்கூடியவை.

(சரகஸம்ஹிதா)

உபயோகிப்பதற்கேற்ற மாம்சம்—

मांसं सद्योहतं शुद्धं वयस्थं च भजेत् ... । —अष्टाङ्गसंग्रहः

அப்பொழுதே பிராணியைக் கொன்று எடுக்கப்பட்டதும், சுத்தமானதும், நடுவயதுள்ள பிராணியினுடையதுமான மாம்சத்தை உபயோகிக்கவேண்டும்,

(அஷ்டாங்கஸங்கிரஹம்)

உபயோகிப்பதற்குத் தகாத மாம்சம்—

... . त्यजेत् ।
मृतं कृशं भृशं मेद्यं व्याधिवारिविषैर्हतम् ॥ —अष्टाङ्गसंग्रहः

தானே இறந்துபோன பிராணியினுடையதும், இளைத்திருக்கும் பிராணியினுடையதும். மிகவும் கொழுத்துப்போன பிராணியினுடையதும், நோயினால் அல்லது ஜலத்தில் முழுகுவதால் அல்லது விஷத்தினால் இறந்துபோனதுமான பிராணியினுடையதுமான மாம்சத்தைப் பயன்படுத்தக்கூடாது.

(அஷ்டாங்கஸங்கிரஹம்)

திராக்ஷையின் குணம்—

द्राक्षा फलोत्तमा वृष्या चक्षुष्या सृष्टमूत्रविट् ।
स्वादुपाकरसा स्निग्धा सकषाया हिमा गुरुः ॥

निहन्त्यनिलपित्तास्रतिक्तास्यत्वमदात्ययान् ।
तृष्णाकासज्वरश्वासस्वरभेदक्षतक्षयान् ॥ —अष्टाङ्गसंग्रहः

திராக்ஷை—கனிகளில் சிறந்தது. ஆண்மையை வளர்க்கிறது. கண்ணுக்கு நலம் செய்கிறது; மலம், மூத்திரம் இவற்றை வெளி ஏற்றுகிறது. நெய்ப்பு உடையது. இனிப்பு, துவர்ப்பு ஆகிய சுவைகளைக்கொண்டது. ஜீர்ணமானபின்பு இனிப்புத் தன்மையை அடைவது. குளிர்மையானது. சுகமாக ஜீர்ணமாகக் கூடியதல்ல. வாயு, பித்தம், ரக்தம் இவற்றின் சம்பந்தமான நோய்கள், வாய்க்கசப்பு, மதாத்யயம் (அளவை மீறி மதுவைப் பருகுவதாலுண்டாகும் வெறி) நாவறட்சி, இருமல், ஜ்வரம், இளைப்பு, தொண்டைக்கம்மல், க்ஷதம் (ரக்தத்துடன் கூடிய இருமல்), க்ஷயம் இவற்றைப் போக்குகிறது.

(அஷ்டாங்கஸங்கிரஹம்)

உலர்ந்த திராக்ஷையைப் பயன்படுத்துவது மிகவும் நல்லது. திராக்ஷையில் சுண்ணும்புச்சத்து (Calcium), இரும்புச்சத்து (Iron) ஆகியவை இருப்பதாக மேல்நாட்டு மருத்துவ விஞ்ஞானிகள் கூறுகின்றனர்.

கடுக்காயின் குணம்—

हरीतकीं पञ्चरसामुष्णामलवणां शिवाम् ।
दोषानुलोमनीं लघ्वीं विद्याद्दीपनपाचनीम् ॥

आयुष्यां पौष्टिकीं धन्यां वयसः स्थापनीं पराम् ।
सर्वरोगप्रशमनीं बुद्धीन्द्रियबलप्रदाम् ॥

कुष्ठं गुल्ममुदावर्तं शोषं पाण्ड्वामयं मदम् ।
अर्शांसि ग्रहणीदोषं पुराणं विषमज्वरम् ॥

हृद्रोगं सशिरोरोगमतीसारमरोचकम् ।
कासं प्रमेहमानाहं प्लीहानमुदरं नवम् ॥

कफप्रसेकं वैस्वर्यं वैवर्ण्यं कामलां क्रिमीन् ।
श्वयथुं तमकं छर्दिं क्लैब्यमङ्गावसादनम् ।
स्रोतोविबन्धान् विविधान् प्रलेपं हृदयोरसोः ॥

स्मृतिबुद्धिप्रमोहं च जयेच्छीघ्रं हरीतकी । — चरकसंहिता

கடுக்காய்—உவர்ப்புச் சுவையைத் தவிர மற்ற ஐந்து சுவைகளையும் கொண்டது. வெப்பத்தை உண்டாக்குகிறது. மங்களகரமானது. தோஷங்களைக் கீழ்நோக்கிச் செல்லும்படிச் செய்கிறது, எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியதல்ல. பசித்தீயைத் தூண்டுகிறது. உட்கொள்ளப்பட்ட உணவை ஜீர்ணமாகும்படிச் செய்கிறது. ஆயுளை வளர்க்கிறது. உடம்பைத் தேற்றுகிறது. பொருளைக் கொடுக்கிறது. நோயற்ற நடுவயதை நிலைநிறுத்துவதில் சிறந்தது. எல்லா நோய்களையும் போக்குகிறது புத்திக்கும்; கண், காது முதலிய ஞானேந்திரியங்களுக்கும் வலுவைக் கொடுக்கிறது. குஷ்டம், குல்மம் (வயிற்றில் உண்டாகும் ஒருவிதக் கட்டி), உதாவர்தம் (மலம், மூத்திரம் முதலியவற்றின் தடை) க்ஷயம், சோகை வெறி, மூலம், நாட்பட்ட வயிற்றுப்போக்கு, விட்டு விட்டு வரும் ஜ்வரம், இதய நோய், மண்டை நோய், வயிற்றுப்போக்கு, ருசியின்மை, இருமல், நீரிழிவு, வயிற்றுப் பொருமல், மண்ணீரல் நோய், புதியதாக உண்டான உதரம் என்னும் நோய் (வயிற்றிலுண்டாகும் வீக்கம்), வாயில் நீர் சுரத்தல், தொண்டை

கம்மல், உடம்பின் நிறமாற்றம், காமாலை, வயிற்றிலுண்டாகும் கிருமிகள், விக்கம், இழைப்பு (Asthma), வாந்தி, ஆண்மைக் குறைவு, உடல் வாட்டம், ரக்தம் முதலிய பொருள்கள் ஓடும் குழாய்களின் பலவிதமான அடைப்புகள், இதயம், மார்பு இவற்றில் எண்ணெய்ப்பசை முதலியவற்றால் பூசப்பட்டதுபோன்ற உணர்ச்சி, புத்தி, ஞாபக சக்தி இவற்றின் குழப்பம் ஆகியவற்றையும் கடுக்காய் போக்குகிறது.
(சரகஸம்ஹிதா)

நெல்லிக்கனியின் குணம்—

तान् गुणान् तानि कर्माणि विद्यादामलकीष्वपि ।
यान्युक्तानि हरीतक्या वीर्यस्य तु विपर्ययः । — चरकसंहिता

हन्ति वातं तदम्लत्वात्पित्तं माधुर्यशैत्यतः ।
कफं रूक्षकषायत्वात्फलेभ्योऽभ्यधिकं च तत् ॥ —सुश्रुतसंहिता

परं च कण्ठ्यं चक्षुष्यं हृद्यं दाहज्वरापहम् ॥ — अष्टाङ्गसंग्रहः

கடுக்காய்க்கு எவ்விதமான குணங்களும் செய்கைகளும் உள்ளதாக கூறப்பட்டிருக்கின்றனவோ அவை எல்லாமே நெல்லிக்கனியிலும் இருக்கின்றன. ஆனால் நெல்லிக்கனி குளிர்ச்சி செய்யும் தன்மை உடையது. (சரகஸம்ஹிதா)

நெல்லிக்கனி புளிப்புச் சுவையுள்ளதானபடியால் வாயுவைக் குறைக்கிறது. இனிப்புச் சுவையுள்ளதானபடியாலும், குளிர்ச்சி செய்யும் இயல்புடையதானபடியாலும் பித்தத்தை குறைக்கிறது. துவர்ப்புச் சுவையுள்ளதானபடியாலும், வறட்சியை உண்டுபண்ணும் இயல்புடையதானதாலும் கபத்தைக் குறைக்கிறது. நெல்லிக்கனி கனிகளுக்குள் மிகவும் சிறந்தது. (ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

நெல்லிக்கனி தொண்டைக்கு மிகவும் நன்மை செய்யும், கண்ணுக்கு இதமானது. இதயத்திற்கு நலம் செய்கிறது. எரிச்சலுடன் கூடிய ஜ்வரத்தைப் போக்குகிறது. (அஷ்டாங்க ஸங்கிரஹம்)

நெல்லிக்கனியில் கால்சியம் (Calcium) சி. விடமின் (C. Vitamin) இவை பெரிய அளவில் இருப்பதாக மேல்நாட்டு மருத்துவ விஞ்ஞானிகள் கூறுகின்றனர். நெல்லிக்கனி கிடைக்க வசதி இல்லாதவர்கள் இதை முக்யமான தாய்ச்சரக்காகக் கொண்ட "சியவனபிராசம்" (च्यवनप्राशः) என்னும் லேஹத்தை சாப்பிடலாம்.

அருநெல்லிக்கனியின் குணம்—

काष्ठधात्रीफलं स्वादुकषायं कटुकं तथा ।
शीतं पित्तास्रदोषघ्नं ... ... ॥ —धन्वन्तरिनिघण्टुः

அரூநெல்லிக்கனி — இனிப்பு, துவர்ப்பு, சார்ப்புச் சுவைகளையுடையது. குளிர்மையானது. பித்தம், ரக்தத்தைப்பற்றிய தோஷம் இவற்றைப் போக்கும்.
(தன்வந்தரி நிகண்டு)

தான்றிக்காயின் குணம்—

भेदनं लघुरुक्षोष्णं वैस्वर्यक्रिमिनाशनम् ।
चक्षुष्यं स्वादुपाकयक्षं कषायं कफपित्तजित् ॥ — सुश्रुतसंहिता

रसासृङ्मांसमेदोजान् दोषान् हन्ति बिभीतकम् । — चरकसंहिता

தான்றிக்காய்—மலத்தை வெளியேற்றும், எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியது. நெய்ப்பற்றது. தொண்டைக் கம்மல், கிருமி இவற்றைப்போக்கும். கண்ணுக்கு நன்மை செய்கிறது. ஜீர்ணமான பின்பு இனிப்புத் தன்மையைக் கொண்டது. துவர்ப்புச் சுவையுடையது. கபம், பித்தம் இவைகளைக் கண்டிக்கும்.
(ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

தான்றிக்காய்—ரஸம், ரக்தம், மாம்சம், மேதஸ் இவைகளைப்பற்றிய நோய்களைப் போக்குகிறது. (சரகஸம்ஹிதா)

மாதுளங்கனியின் குணம்—

उद्रिक्तपित्तान् जयति त्रिदोषान् स्वादु दाडिमम् ।
पित्ताविरोधि नात्युष्णमम्लं वातकफापहम् ॥

सर्वं हृद्यं लघु स्निग्धं ग्राहि रोचनदीपनम् । — अष्टाङ्गसंग्रहः

तत्र स्वादु त्रिदोषघ्नं तृड्दाहज्वरनाशनम् ।
हृत्कण्ठमुखगन्धघ्नं तर्पणं शुक्रलं लघु ॥

कषायानुरसं ग्राहि स्निग्धं मेधाबलावहम् ॥ — भावप्रकाशः

இனிப்புச் சுவையுள்ள மாதுளைக்கனி—பித்தத்தை அதிகமாகக் கொண்ட ஸன்னிபாத தோஷத்தைப் போக்குகிறது.

புளிப்புச் சுவையுள்ள மாதுளைக்கனி — பித்தத்திற்கொவ்வாததல்ல, அதிக வெப்பத்தையுமுண்டுபண்ணுவதல்ல. வாத கபங்களைக் கண்டிக்கிறது.

இரண்டுவிதமான மாதுளைக்கனிகளும் — இதயத்திற்கு நலம் செய்பவை. சுகமாக ஜீர்ணமாகக் கூடியவை, நெய்ப்புடையவை, இளகிப்போகும் மலத்தைக் கட்டக்கூடியவை, ஆகாரத்தில் ருசியை உண்டாக்குகின்றன, பசித் தீயைத் தூண்டுகின்றன.
(அஷ்டாங்க ஸங்கிரஹம்)

இனிப்புச் சுவையுள்ள மாதுளைக்கனி — வாயு, பித்தம், கபம் இம்மூன்று தோஷங்களின் கோபத்தைப் போக்குகிறது. நாவறட்சி, ஜ்வரம், இதயநோய், தொண்டைநோய், வாய் துர்நாற்றம் இவற்றைப் போக்குகிறது. உடம்பைத் தேற்றுகிறது. விந்துவை வளர்க்கிறது. (பாவபிரகாசம்)

துருஞ்சியின் குணம்—

त्वक् तिक्तकटुका स्निग्धा मातुलुङ्गस्य वातजित् ।
बृंहणं मधुरं मांसं वातपित्तहरं गुरु ॥

लघु तत्केसरं कासश्वासहिध्मामदात्ययान् ।
आस्यशोषानिलश्लेष्मविबन्धच्छर्द्यरोचकान् ॥

गुल्मोदरार्शःशूलानि मन्दाग्नित्वं च नाशयेत् । — अष्टाङ्गहृदयम्

துருஞ்சியின் தோல்—கசப்பு கார்ப்பு ஆகிய சுவைகளையுடையது. நெய்ப்புள்ளது, வாயுவைக் கண்டிக்கும்.

உட்புறத்துக் சதை—உடம்பைத் தேற்றும். இனிப்பானது. வாயு, பித்தம் இவற்றைப்போக்கும்.

மணிகள்போன்ற அதன் கதுப்பு—எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியது; இருமல், இழைப்பு, விக்கல், மதுவைப் பருகுவதாலுண்டான வெறி, நாவறட்சி, வாயு, கபம், மலச்சிக்கல் வாந்தி, ருசியின்மை, குன்மம் (வயிற்றிலுண்டாகும் ஒருவித கட்டி) மகோதரம் (வயிற்றில் நீர் கோர்வையுடனுண்டாகும் வீக்கம்) மூலநோய், வயிற்றுவலி, பசித்தீக் குறைவு ஆகியவற்றைப்போக்கும். (அஷ்டாங்கஹிருதயம்)

புளிவஞ்சிப்பழத்தின் குணம்—

अम्लवेतसमत्यम्लं भेदनं लघु दीपनम् ।
हृद्रोगशूलगुल्मघ्नं पित्तलं लोमहर्षणम् ॥

रूक्षं विण्मूत्रदोषघ्नं प्लीहोदावर्तनाशनम् ।
हिक्कानाहारुचिश्वासकासाजीर्णवमिप्रणुत् ॥

कफवातामयध्वंसि ... ... । — भावप्रकाशः

புளிவஞ்சிப்பழம் — மிகவும் புளிப்பானது. மலத்தை வெளியேற்றும். எளிதில் ஜீர்ணமாகும். பசித்தீயைத் தூண்டும். இதயநோய், வயிற்றுவலி, குல்மம் (வயிற்றிலுண்டாகும் ஒருவித கட்டி) ஆகியவற்றைப் போக்கும்,

பித்தத்தை அதிகப்படுத்தும். மயிர் சிலிர்த்தலை உண்டாக்கும். நெய்ப்பற்றது. மலம், மூத்திரம் இவற்றைப்பற்றிய தோஷங்களைப் போக்கும். மண்ணீரல் நோய், உதாவர்த்தம் (மல மூத்திரங்களின் தடை), விக்கல், வயிற்றுப் பொருமல், ருசியின்மை, இழைப்பு, இருமல், அஜீர்ணம், வாந்தி இவற்றைப் போக்கும். கபம், வாயு இவை சம்பந்தமான நோய்களை நீக்கும். (பாவபிரகாசம்)

கொடி எலுமிச்சம்பழத்தின் குணம்—

तृष्णाशूलकफोत्क्लेशच्छर्दिश्वासनिवारणम् ।
वातश्लेष्मविबन्धघ्नं जम्बीरं गुरुपित्तकृत् ॥ — सुश्रुतसंहिता

आस्यवैरस्यहृत्पीडावह्निमान्द्यकृमीन् हरेत् । — भावप्रकाशः

கொடி எலுமிச்சம்பழம்—விடாய், வயிற்றுவலி, கபமிளகுதல், வாந்தி இழைப்பு, வாயு, கபம், மலச்சிக்கல் இவற்றைக் கண்டிக்கிறது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியதல்ல. பித்தத்தை அதிகப்படுத்தும். (ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

ருசியின்மை, இதயநோய், பசித்தீக் குறைவு, கிருமி இவற்றைப் போக்கும். (பாவபிரகாசம்)

எலுமிச்சம்பழத்தின் குணம்—

निम्बूकमम्लं वातघ्नं दीपनं पाचनं लघु । — भावप्रकाशः

எலுமிச்சம்பழம்—புளிப்புச் சுவையுடையது. வாயுவைக் கண்டிக்கிறது. பசித்தீயைத் தூண்டுகிறது. உட்கொண்ட உணவை ஜீர்ணமாகும்படிச் செய்கிறது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக் கூடியது. (பாவபிரகாசம்)

கிச்சிலிப்பழத்தின் குணம்—

अम्लं समधुरं हृद्यं विशदं भक्तरोचनम् ।
वातघ्नं दुर्जरं प्रोक्तं नारङ्गस्य फलं गुरु ॥ — सुश्रुतसंहिता

वातामकृमिशूलघ्नं श्रमनुत् … … । — राजनिघण्टुः

अपरं त्वम्लमत्युष्णं दुर्जरं वातहृत्सरम् । — भावप्रकाशः

கிச்சிலிப்பழம்—புளிப்பு, இனிப்பு ஆகிய சுவைகளைக் கொண்டது. இதயத்திற்கு நலம் செய்யும். பிசுபிசுப்பற்றது. உணவில் ருசியை உண்டாக்குகிறது. வாயுவைக் கண்டிக்கிறது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக் கூடியதல்ல.

(ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

வாயு, அஜீர்ணம், கிருமி, வயிற்றுவலி இவற்றைப் போக்குகிறது. கபைப்பை நீக்குகிறது. (ராஜநிகண்டு)

புளிப்புச் சுவையுடைய கிச்சிலிப்பழம்—மிகுதியான வெப்பத்தை உண்டு பண்ணும். எளிதில் ஜீர்ணமாகாது. வாயுவைப் போக்கும், மலச்சிக்கலை நீக்கும். (பாவபிரகாசம்)

கமலாப்பழத்தின் குணம்—

मिष्टनिम्बूफलं स्वादु गुरु मारुतपित्तजित् ।
गलरोगविषध्वंसि कफोत्क्लेशि च रक्तहृत् ॥

शोषारुचितृषाच्छर्दिहरं बल्यं च बृंहणम् । — भावप्रकाशः

கமலாப்பழம்—இனிப்பானது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக் கூடியதல்ல. வாயு, பித்தம் இவற்றைக் கண்டிக்கும். தொண்டை நோய், விஷம் இவற்றைப் போக்கும். கபத்தை இளக்கும். ரக்தத்தைப்பற்றிய நோய், க்ஷயம், ருசியின்மை, விடாய், வாந்தி ஆகியவற்றைப் போக்கும், வலுவுண்டாக்கும், உடம்பைத் தேற்றும். (பாவபிரகாசம்)

பம்பலிமாஸ் பழத்தின் குணம்—

मधुकर्कटिका स्वाद्वी रोचनी शीतला गुरुः ।
रक्तपित्तक्षयश्वासकासहिक्काभ्रमापहा ॥ — भावप्रकाशः

பம்பலிமாஸ் பழம்—இனிப்புச்சுவையுள்ளது. உணவில் ருசியை உண்டு பண்ணுகிறது. குளிர்மையானது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியதல்ல. ரக்த பித்தம (கண், காது, மூக்கு, வாய், மலத்துவாரங்கள், மயிர்க்காம்புகள் இவற்றின் வழியாக ரக்தம் கசிதல்) க்ஷயம், இரைப்பு, இருமல், விக்கல், மயக்கம் இவற்றைப் போக்கும். (பாவபிரகாசம்)

மரப்புளியின் குணம்—

वातापहं तिन्तिडीकमामं पित्तबलासकृत् ।
ग्राह्युष्णं दीपनं रुच्यं संपक्वं कफवातनुत् ॥ — सुश्रुतसंहिता

மரப்புளியின் காய்—வாயுவைப் போக்குகிறது. பித்தம், கபம் இவற்றைக் கண்டிக்கிறது.

மரப்புளியின் பழம்—இளகிப்போகும் மலத்தைக் கட்டுகிறது, வெப்பத்தை உண்டுபண்ணுகிறது. பசித்தீயைத் தூண்டுகிறது. ருசியைத் தருகிறது. கபம், வாயு இவற்றைக் கண்டிக்கிறது. (ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

குமிழன் பழத்தின் குணம்—

हृद्यं मूत्रविबन्धघ्नं पित्तासृग्वातनाशनम् ।
केश्यं रसायनं मेध्यं काश्मर्यं फलमुच्यते ॥ — सुश्रुतसंहिता

तत्फलं बृंहणं गुरु ... ... । — भावप्रकाशः

குமிழன் பழம் — இதயத்திற்கு நலம் செய்கிறது. சிறுநீர் அடைப்பை நீக்குகிறது. ரக்தபித்தம் (கண், காது, மூக்கு, வாய், மலதுவாரங்கள், மயிர்க் காம்புகள் இவற்றின்வழியாக ரக்தம் கசிதல்) வாயு இவற்றைப்போக்குகிறது. கூந்தலுக்கு நலம் செய்கிறது. வாலிபத்தை உண்டாக்குகிறது. அறிவை வளர்க்கிறது. (ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

குமிழன்பழம் — உடம்பைத்தேற்றுகிறது, ஆண்மையை வளர்க்கிறது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியதல்ல. (பாவபிரகாசம்)

விளாம்பழத்தின் குணம் —

कपित्थमामं कण्ठघ्नं विषघ्नं ग्राहि वातलम् ।
मधुराम्लकषायत्वात्सौगन्ध्याच्च रुचिप्रदम् ॥

परिपक्वन्तु दोषघ्नं विषघ्नं ग्राहि गुर्वपि । — चरकसंहिता

श्वासकासारुचिहरं तृष्णाघ्नं कण्ठशोधनम् । — सुश्रुतसंहिता

விளாங்காய் — தொண்டைக்கு தீங்கு செய்யும், விஷத்தைப்போக்கும், இளகிப்போகும மலத்தைக் கட்டக்கூடியது. வாயுவை உண்டாக்கும். இனிப்பு, புளிப்பு, துவர்ப்பு ஆகிய சுவைகளைக்கொண்டதாலும், நறுமணமுடையதானதாலும் உணவில் ருசியை உண்டாக்கும்.

விளாம்பழம் — வாயு, பித்தம், கபம் இவற்றைக் கண்டிக்கிறது. விஷத்தைப்போககுகிறது, இளகிப்போகும் மலத்தைக்கட்டுகிறது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியதலல. (சரகஸம்ஹிதா)

இளைப்பு, இருமல், ருசியின்மை விடாய் இவற்றைப்போக்குகிறது. தொண்டையைச் சுத்தம்செய்கிறது. (ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

மாங்கனியின் குணம் —

पित्तानिलकरं बालं पित्तलं बद्धकेसरम् ।
हृद्यं वर्णकरं रुच्यं रक्तमांसबलप्रदम् ॥
कषायानुरसं स्वादु वातघ्नं बृंहणं गुरु ।

पित्ताविरोधि संपक्कमाम्रं शुक्रविवर्धनम् ॥
बृंहणं मधुरं बल्यं गुरु विष्टभ्य जीर्यति ॥ — सुश्रुतसंहिता

மாவடு—பித்தம், வாயு, இவற்றை உண்டாக்கும்.

மாங்கனி—இதயத்திற்கு நலம் செய்யும். நிறத்தைக் கொடுக்கும். உணவில் ருசியை உண்டாக்கும். ரக்தம், மாம்சம், வலிமை இவற்றை உண்டு பண்ணும். சிறிது துவர்ப்புடன் கூடிய இனிப்புச்சுவையை யுடையது. வாயுவைக் கண்டிக்கும். உடலைத்தேற்றும். எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியதல்ல. பித்தத்திற்கு விரோதமானதல்ல.

நன்றாகப் பழுத்த மாங்கனி—விந்துவை வளர்க்கும், உடம்பைத் தேற்றும். இனிப்பானது. வலுவைக் கொடுக்கும். எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியதல்ல. வயிற்றுப்பொருமலை உண்டாக்கி ஜீர்ணமாகும். (ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

காட்டுமாங்கனியின் குணம்—

मधुरं बृंहणं बल्यमाम्रातं तर्पणं गुरु ।
सस्नेहं श्लेष्मलं शीतं वृष्यं विष्टभ्य जीर्यति । — चरकसंहिता

காட்டுமாங்கனி—இனிப்பானது, உடம்பைத் தேற்றுகிறது, வலுவை உண்டாக்குகிறது, திருப்தியைத் தருகிறது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக் கூடியதல்ல. நெய்ப்புடையது. கபத்தை அதிகப்படுத்துகிறது. குளிர்மையானது. ஆண்மையை வளர்க்கிறது. வயிற்றுப்பொருமலை உண்டாக்கி ஜீர்ணமாகிறது. (சரகஸம்ஹிதா)

சீதா பழத்தின் குணம்—

सीताफलं तु मधुरं शीतं हृद्यं बलप्रदम् ।
वातलं कफकृत्स्वादु पुष्टिकृत्पित्तनाशनम् ॥ — निघण्टुरत्नाकरः

சீதா பழம்—இனிப்பானது. குளிர்மையானது. இதயத்திற்கு நன்மை செய்கிறது. வலுவை உண்டாக்குகிறது. வாயு, கபம், இவற்றை அதிகப்படுத்துகிறது, ருசியுள்ளது. உடம்பைத் தேற்றுகிறது. பித்தத்தைக் கண்டிக்கிறது. (நிகண்டு ரத்னாகரம்)

ராம பழத்தின் குணம்—

रामफलं कषायं च स्वाद्वम्लं कफकारकम् ।
वातलं चास्रतृड्दाहपित्तश्रमक्षुधापहम् ॥ — निघण्टुरत्नाकरः

ராம பழம்—துவர்ப்பு, இனிப்பு, புளிப்பு ஆகிய சுவைகளை உடையது. கபம், வாயு இவற்றை உண்டுபண்ணுகிறது. ரக்தத்தைப்பற்றிய நோய், விடாய், எரிச்சல், பித்தம், ஓய்ச்சல், பசி இவற்றைப் போக்குகிறது.

(நிகண்டு ரத்னுகரம்)

நாவற்பழத்தின் குணம்—

कषायमधुरप्रायं गुरु विष्टम्भि शीतलम् ।
जाम्बवं कफपित्तघ्नं ग्राहि वातकरं परम् ॥ — चरकसंहिता

ग्राही कषायस्तन्मज्जा विशेषान्मधुमेहहा । — निघण्टुरत्नाकरः

நாவற்பழம்—துவர்ப்பு, இனிப்பு ஆகிய சுவைகளைக்கொண்டது. எளிதில் ஜீர்ணமாகுவதல்ல, வயிற்றுப் பொருமலை உண்டுபண்ணும். குளிர்மையானது. கபம், பித்தம் இவற்றைக் கண்டிக்கும். இளகிப்போகும் மலத்தைக் கட்டக் கூடியது. வாயுவை மிகுதியாக உண்டாக்கும்.

நாவற்கொட்டை—துவர்ப்பானது. இளகிப்போகும் மலத்தைக் கட்டக் கூடியது. விசேஷமாக மதுமேகம் (Diabetes) என்னும் நோயைக் கண்டிக்கும்.

(நிகண்டு ரத்னுகரம்)

பெரிய நாவற் பழத்தின் குணம்—

राजजम्बूफलं स्वादु विष्टम्भि गुरु रोचनम् । — भावप्रकाशः

பெரிய நாவற்பழம் — இனிப்பானது. வயிற்றுப்பொருமலை உண்டாக்கும். எளிதில் ஜீர்ணமாகாது. ருசியைத்தருகிறது. (பாவபிரகாசம்)

வாழைப்பழத்தின் குணம்—

मौचं स्वादुरसं प्रोक्तं कषायं नातिशीतलम् ।
रक्तपित्तहरं वृष्यं रुच्यं श्लेष्मकरं गुरु ॥ — सुश्रुतसंहिता

क्षुत्तृष्णानेत्रगदहृन्मेहघ्नं रुचिमांसकृत् । — भावप्रकाशः

வாழைப்பழம்—இனிப்பு துவர்ப்பு ஆகிய சுவைகளையுடையது. மிகவும் குளிர்மையானதல்ல, ரக்தபித்தம் (கண், காது, மூக்கு, வாய், மலதுவாரங்கள், மயிர்க்காம்புகள் இவற்றின் வழியாக ரக்தம் கசிதல்) என்னும் நோயைப்போக்கும். ஆண்மையை வளர்க்கும். ருசியை உண்டுபண்ணும், கபத்தை அதிகப்படுத்தும், எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியதல்ல. (ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

பசி, விடாய், கண்நோய், நீரிழிவு இவற்றைப்போக்கும். உடம்பைத் தேற்றும். (பாவபிரகாசம்)

மலை வாழைப்பழத்தின் குணம்—

गिरिकदली मधुरहिमा बलवीर्यविवृद्धिदायिनी रुच्या ।
तृट्पित्तदाहशोषप्रशमनकर्त्री च दुर्जरा गुरुः ॥ — भावप्रकाशः

மலை வாழைப்பழம்—இனிப்பானது. குளிர்மையானது, வலிமை, விந்து இவற்றை வளர்க்கிறது, ருசியைக்தருகிறது. விடாய், பித்தம், எரிச்சல், ஓய்ச்சல் இவற்றை நீக்கும். எளிதில் ஜீர்ணமாகாது. (பாவபிரகாசம்)

பொன் வாழைப்பழத்தின் குணம்—

सुवर्णमोचा मधुरा हिमा च स्वल्पाशने दीपनकारिणी च ।
तृष्णापहा दाहविमोचनी च कफावहा वृष्यकरी गुरुश्च ॥ — भावप्रकाशः

பொன் வாழைப்பழம்—இனிப்பானது. குளிர்மையானது. சிறிதளவு உட்கொண்டபோதிலும் பசித்தீயைத் தூண்டுகிறது. விடாயைப்போக்குகிறது. எரிச்சலை நீக்குகிறது. கபத்தை வளர்க்கும். ஆண்மையை பெருக்கும். எளிதில் ஜீர்ணமாகக் கூடியதல்ல. (பாவபிரகாசம்)

பலாப்பழத்தின் குணம்—

पनसं शीतलं पक्कं स्निग्धं पित्तानिलापहम् ।
तर्पणं बृंहणं स्वादु मांसलं श्लेष्मलं भृशम् ॥

बल्यं शुक्रप्रदं हन्ति रक्तपित्तक्षतव्रणान् ।
पनसोद्भूतबीजानि वृष्याणि मधुराणि च ॥

गुरूणि बद्धविट्कानि सृष्टमूत्राणि संवदेत् । — भावप्रकाशः

பலாப்பழம்— குளிர்மையானது. நெய்ப்புடையது. பித்தம், வாயு இவற்றைப் போக்குகிறது. திருப்தியைத் தருகிறது. உடம்பைத் தேற்றுகிறது. இனிப்பானது. சதையை வளர்க்கிறது. கபத்தை மிகவும் அதிகப்படுத்துகிறது. வன்மையை உண்டாக்குகிறது. விந்துவை வளர்க்கிறது. ரக்தபித்தம் (கண், காது, மூக்கு, வாய், மலதுவாரங்கள், மயிர்க்காம்புகள் இவற்றின் வழியாக ரக்தம் கசிதல்), ரக்தத்துடன் கூடிய இருமல் விரணம் இவைகளைக் கண்டிக்கிறது.

பலாக்கொட்டை—ஆண்மையை வளர்க்கிறது. இனிப்பானது, எளிதில் ஜீர்ணமாகுவதல்ல. மலச்சிக்கலை உண்டுபண்ணுகிறது. சிறுநீரை வெளியேற்றுகிறது. (பாவப்பிரகாசம்)

ஈரப்பலாப்பழத்தின் குணம்—

आमं लकुचमुष्णं च गुरु विष्टम्भकृत्तथा ।
मधुरश्च तथाम्लश्च दोषत्रितयरक्तकृत् ॥

शुक्राग्निनाशनं चापि नेत्रयोरहितं स्मृतम् ।
सुपक्वं तत्तु मधुरमम्लं चानिलपित्तहृत् ।
कफवह्निकरं रुच्यं वृष्यं विष्टम्भकं च तत् ॥ —भावप्रकाशः

ஈரப்பலாக்காய்—வெப்பத்தை உண்டுபண்ணும். எளிதில் ஜீர்ணமாகாது, வயிற்றுப்பொருமலை உண்டாக்கும். இனிப்பு, புளிப்பு ஆகிய சுவைகளை உடையது. வாயு, பித்தம், கபம் இம்மூன்று தோஷங்களையும் தூண்டிவிடும். ரக்தத்தைப்பற்றிய நோய்களை உண்டாக்கும். விந்துவையும் பசித்தீயையும் அழிக்கும். கண்ணுக்கு நன்மை செய்யாது.

ஈரப்பலாப்பழம்—இனிப்பு, புளிப்புச் சுவைகளையுடையது. வாயு, பித்தம் இவற்றைப்போக்கும். கபம், பசித்தீ இவற்றை உண்டாக்கும். ருசியைத் தரும். ஆண்மையை வளர்க்கும், வயிற்றுப்பொருமலை உண்டுபண்ணும். (பாவப்பிரகாசம்)

பேரீச்சம்பழத்தின் குணம்—

मधुरं बृंहणं वृष्यं खर्जूरं गुरु शीतलम् ।
क्षयेऽभिघाते दाहे च वातपित्ते च तद्धितम् ॥ —चरकसंहिता

... ... खार्जूरं रक्तपित्तजित् । —सुश्रुतसंहिता

कोष्ठमारुतहृद्बल्यं वान्तिवातकफापहम् ।
ज्वरातिसारक्षुत्तृष्णाकासश्वासनिवारकम् ॥

मदमूर्छामरुत्पित्तमद्योद्भूतमदान्तकृत् ॥ —भावप्रकाशः

பேரீச்சம்பழம்—இனிப்பானது. உடம்பைத் தேற்றுகிறது. ஆண்மையை வளர்க்கிறது. குளிர்மையானது. க்ஷயம், அடிபடுதல், எரிச்சல், வாயு, பித்தம் இவற்றில் இதமானது. (சரகஸம்ஹிதா)

பேரீச்சம்பழம்—ரக்தபித்தம் (கண், காது, மூக்கு, வாய், மலதுவாரங்கள், மயிர்க்காம்புகள் இவற்றின் வழியாக ரக்தம் கசிதல்) என்னும் நோயைப் போக்கும். (ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

வயிற்றுப்பொருமலைக் கண்டிக்கும். வலுவைக் கொடுக்கும். வாந்தி,

வாயு, கபம், ஜ்வரம், பேதி, பசி, விடாய், இருமல், இளைப்பு, வெறி, மயக்கம், வாதபித்தகோபம், மதுவைப் பருகுவதாலுண்டான வெறி இவற்றைப் போக்கும். (பாவபிரகாசம்)

ஈச்சம்பழத்தின் குணம்—

वातघ्नं पित्तजननमामं विद्यात्परूषकम् ।
तदेव पक्वं मधुरं वातपित्तनिबर्हणम् ॥ — सुश्रुतसंहिता

.... शीतं विष्टम्भि बृंहणम् ।
हृद्यं तु पित्तदाहास्रज्वरक्षयसमीरहृत् ॥ — भावप्रकाशः

ஈச்சங்காய்—வாயுவைப்போக்கும். பித்தத்தை உண்டுபண்ணும்.

ஈச்சம்பழம்—இனிப்பானது வாயு, பித்தம் இவற்றைப்போக்கும். (ஸுச்ருத ஸம்ஹிதா)

குளிர்மையானது வயிற்றுப்பொருமலை உண்டாக்கும் உடம்பைத்தேற்றும். இதயத்திற்கு நலம் செய்யும், பித்தம், எரிச்சல், ரக்தத்தைப்பற்றியநோய், ஜ்வரம், க்ஷயம் வாயு இவற்றைப்போக்கும். (பாவபிரகாசம்)

வில்வப்பழத்தின் குணம்—

बालं बिल्वफलं ग्राहि दीपनं पाचनं कटु ।
कषायोष्णं लघु स्निग्धं तिक्तं वातकफापहम् ॥

पक्वं गुरु त्रिदोषं स्याद्दुर्जरं पूतिमारुतम् ।
विदाहि विष्टम्भकरं मधुरं वह्निदीपनम् ॥ — भावप्रकाशः

வில்வப்பிஞ்சு—இளகிப்போகும் மலத்தைக்கட்டும் பசித்தீயைத்தூண்டும். உணவை ஜீர்ணமாகும்படிச்செய்யும். கார்ப்பு துவர்ப்பு, கசப்பு ஆகிய சுவைகளைக்கொண்டது. வெப்பத்தைக்கொடுக்கும். எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியது. நெய்ப்புடையது. வாயு கபம், இவற்றைப்போக்குகிறது.

வில்வப்பழம்—எளிதில் ஜீர்ணமாவதல்ல, வாயு, பித்தம், கபம் இம்மூன்று தோஷங்களைத் தூண்டிவிடும். அபானவாயுவை உண்டாக்கும். நெஞ்செறிவு, வயிற்றுப்பொருமல் ஆகிய இவற்றை உண்டுபண்ணும். இனிப்புச்சுவையுடையது. பசித்தீயைத் தூண்டும். (பாவபிரகாசம்)

இலந்தைப்பழத்தின் குணம்—

बदरं मधुरं स्निग्धं भेदनं वातपित्तजित् ।
तच्छुष्कं कफवातघ्नं पित्ते न च विरुध्यते ॥ — चरकसंहिता

पुरातनं तृट्शमनं श्रमघ्नं दीपनं लघु । — सुश्रुतसंहिता

இலந்தைப்பழம் — நெய்ப்புடையது. மலத்தைவெளியேற்றும். வாயு, பித்தம் இவற்றைக் கண்டிக்கும்.

இலந்தப்பழ வற்றல்—கபம், வாதம் இவற்றைப் போக்கும். பித்தத்திற்கு விரோதமானதல்ல. (சரகஸம்ஹிதா)

விடாய், களைப்பு ஆகியவற்றை நீக்குகிறது. பசித்தீயைத் தூண்டுகிறது. எளிதில் ஜீர்ணமாகும். (ஸுச்ருதஸம்ஹிதா)

ஆப்பிள் பழத்தின் குணம்—

सेवं समीरपित्तघ्नं बृंहणं कफकृद्गुरु ।
रसे पाके च मधुरं शिशिरं रुचिशुक्रकृत् ॥ — भावप्रकाशः

ஆப்பிள் பழம்—வாயு, பித்தம், இவற்றைக் கண்டிக்கிறது. உடலைத் தேற்றுகிறது. கபத்தை அதிகப்படுதுதுகிறது. சுவையிலும், ஜீர்ணமான பின்பும், இனிப்புத் தன்மையையேயுடையது. குளிர்மையானது. எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியதல்ல. (பாவபிரகாசம்)

பனம்பழத்தின் குணம்—

तालसस्यानि सिद्धानि ... ... ।
बृंहणस्निग्धशीतानि बल्यानि मधुराणि च ॥ — चरकसंहिता

पक्वं तालफलं पित्तरक्तश्लेष्मविवर्धनम् ।
दुर्जरं बहुमूत्रं च तन्द्राभिष्यन्दशुक्रदम् ॥

तालमज्जा तु तरुणः किञ्चिन्मदकरो लघुः ।
श्लेष्मलो वातपित्तघ्नः सस्नेहो मधुरः सरः ॥ — भावप्रकाशः

பனம்பழம்—உடம்பைத் தேற்றுகிறது. நெய்ப்புடையது. குளிர்மையானது. வலுவைக் கொடுக்கும். இனிப்பானது. (சரகஸம்ஹிதா)

பித்தம், ரக்தம், கபம் இவற்றை வளர்க்கும். எளிதில் ஜீர்ணமாகாது. மூத்திரத்தைப் பெருக்கும். சோம்பல், கபமிளகுதல், விந்து இவற்றையுண்டாக்கும்.

இளசான பனம் நொங்கு—சிறிது மயக்கத்தையுண்டுபண்ணும். எளிதில் ஜீர்ணமாகக்கூடியது. கபத்தை உண்டுபண்ணும். வாயு, பித்தம் இவற்றைக் கண்டிக்கும். நெய்ப்புடையது. இனிப்பானது. மலச்சிக்கலைப் போக்கும். (பாவபிரகாசம்)

। श्री ॥

*॥ श्रीकिरातार्जुनीय निरूपण ॥

श्रीशरभेंद्रभूपालविरचित ।

येरुकलकांबोद] पद [आदिताळ

शिवपदिं मन जडलें सुख घडलें तन्मय होउनि ठेलं ॥ ॥ ध्रु० ॥
जग हें शिवमय गमलें माये सह तें भानहि विरलें ॥ १ ॥
व्यापुनि जें जगिं उरलें जाणुनि त्या निजरूप धालें ॥ २ ॥
शरभमहीपति बोले श्रीगुरुबोधें तेंचि उमगलें ॥ ३ ॥

शिवपदिं मन जडलें सुखघडले तन्मय होउनि ठेलें :—

यद्यब्जनाभ चरणेषणयोरुभक्त्या
चेतो मलानि विधमेद्गुणकर्मजानि ।
तस्मिन्विशुद्ध उपलभ्यत आत्मतत्वं
साक्षाद्यथामलदृशोः सवितृप्रकाशः ॥ १ ॥

जग हें शिवमय गमलें :—

यस्मिन्विज्ञाते सर्वमिदं विज्ञातं भवति तद्यथा सौम्य एकेन मृत्पिंडेन सर्वं मृन्मयं विज्ञातं स्याद्वाचारंभणं विकारो नामधेयं मृत्तिकेत्येव सत्यम् ॥ —छांदोग्योपनिषत्

यत्र त्वस्य सर्वमात्मैवाभूत्तत्केन कं पश्येत्तत्केन कं विजानीयात् ।
—बृहदारण्यकोपनिषत्

यस्मिन्सर्वाणि भूतानि ह्यात्मैवाभूद्विजानतः ।
तत्र को मोहः कः शोक एकत्वमनुपश्यतः ॥ सर्वं खल्विदं ब्रह्म ।
— ईशावास्योपनिषत्

---

*T. M. S S. M. Library Ms. D No. 961. Marathi Section.

प्रपञ्चो यदि विद्येत निवर्तेत न संशयः ।
मायामात्रमिदं द्वैतमद्वैतं परमार्थतः ॥ — मांडूक्योपनिषत्कारिका

माये सहतें भानहि विरलें:—

अज्ञानकलुषं जीवं ज्ञानाभ्यासाद्विनिर्मलं ।
कृत्वा ज्ञानं स्वयं नश्येज्जलं कतकरेणुवत् ॥

अज्ञानाचा टेंका । नसतांहीं ज्ञान अविका ।
फांके जवें उपखा । अपुला पडे ॥ १ ॥
दशा तेहीं निमालियां । येणें जें उवायां ।
तें केवळ नासावया दीपाचेपरी ॥ २ ॥

भिद्यते हृदयग्रंथिः छिद्यन्ते सर्वसंशयाः ।
क्षीयन्ते चास्य कर्माणि तस्मिन् दृष्टे परावरे ॥ — मुण्डकोपनिषत्

तत्वज्ञानोदयादूर्ध्वं प्रारब्धं नैव विद्यते ।
देहादीनामसत्यत्वाद्यथा स्वप्नो विबोधतः ॥

व्यापुनि जें जगिं उरलें :—

श्रुतिः —

स भूमिं विश्वतो वृत्वा अत्यतिष्ठद्दशांगुलम् ॥ — पुरुषसूक्तम्

यच्च किंचिज्जगत्सर्वं दृश्यते श्रूयतेऽपि वा ।
अंतर्बहिश्च तत्सर्वं व्याप्य नारायणः स्थितः ॥ — नारायणोपनिषत्

विश्वं भूतं भुवनं चित्रं बहुधा जातं जायमानं च यत् ।
सर्वो ह्येष रुद्रस्तस्मै रुद्राय नमो अस्तु ॥ — रुद्रम्

जाणुनि त्या निजरूपा घालें : —

श्रुतिः —

रसो वै सः रसꣳ ह्येवायं लब्ध्वानंदी भवति । — तैत्तिरीयोपनिषद्

शरभमहीपति बोले । श्रीगुरुबोधें तेंचि उमगलें ॥

तद्यथा पंडितो मेधावी गांधारानेवोपसंपद्यते एवमेवेहाचार्यवान्पुरुषो वेद ॥

— छांदोग्योपनिषत्

तद्विज्ञानार्थं स गुरुमेवाभिगच्छेत्समित्पाणिः श्रोत्रियं ब्रह्मनिष्ठम् ।

— मुंडकोपनिषत्

कर्ता कारणकार्यहीं स्व जठरीं धर्ता जगाचा पहा ।
पर्ता जो प्रकृतीहुनी निजजनोद्धर्ता त्रितापा पहा ॥
पूर्ता जो शुभलक्षणीं दितिज संहर्ता प्रतापी बळें ।
आर्तांचें पुरवी अभीष्ट गिरिजा भर्ता करो मंगळें ॥ १ ॥

माराचा रिपु भाविकें विरचिल्या मारासि जो आदरी ।
कैराताकृति उग्र लाहुनि परीं वैरा न चित्तीं धरी ॥
थोरां सर्वसुरांत थोर करुणाऽऽराशि जन्मेजया ।
हे राया परिसोनि तच्चरित सत्सारांशलाहें जया ॥ २ ॥

इन्द्र ह्मणे पुत्रासी शिवार्थ तप तपुनि निज व पुत्रासीं ।
सेउनि फलपत्रासि ध्यायीं निश्चलचि वृषभ पत्रासी ॥

हिमगिरिगुहेंत वसुनि स्मरतां त्वां सतत सर्वज्ञा या दातें ।
पशुपति पाशुपता तें देयिल तै जिणसि सर्वदा या दातें ॥

॥ दिंडी ॥

नमुनि मग तो शक्रासि सव्य साची ।
सुमुनि होउनि हिमनगा येत साची ॥
जमुनि बसुनी धरि सुमति ताप सांची ।
स्वमतिं हिमकरधर भजनरसा सांची ॥ १ ॥

सकल जेथें तप तपति तै द्विजाती ।
नकुल फणिमुख निर्वैर येत जाती ॥
बकुल तिलकामलकादि पारिजातीं
सुकल कूजति पैं विविध पक्षिजाती ॥ २ ॥

॥ सवाई ॥

जो राज पार्थ बहु जोरा धरोनि शिर जोरांग हां सिद्धमुनी
  राग प्रपंच कुपनारा त्यजी निगमसारामि आठवि मुनी ।
मिष्टाचना दरुनि कष्टान मानितचि अष्टांगयोग रत तो
  श्रेष्टा सुगंत शिपिविष्टासि ध्यातचि अभीष्टार्थ हेतु धरितो ॥ १ ॥

भीमसहोदर भीमतपा प्रति भीमति नादरुनी करितां
  भूमशिराहुनि भूमनिषेचि वधूं ह्मणतो रिपु त्याकरितां ।
हें मनिं चिंतिनि हेमधनादिक हें मणिराज्यहिं देयिल त्यातें
  सोमधरप्रभु सोमया यापरिं सोमप मानिति फार भयातें ॥ २ ॥

सैंधवी राग] **पद** [आदि ताळ

अरे बाप हा मोटा हाटी किरीटी ॥ ॥ ध्रु ॥

प्रसन्न कराया धूर्जटी वांछा धरोनियां पोटीं ।
ठेउनि नासाग्रीं निजदृष्टी विरची मोटीं साधनें ॥ १ ॥

सिद्धासनीं वीरजेठी बैसुनी श्रवणारोधुनि बोटीं ।
दशधाध्वनी ऐकुनि मोटी स्थापी भृकुटीं स्वप्राणा ॥ २ ॥

मूलाधार स्वाधिष्टान मणिपूर अनाहत जाण ।
विशुद्ध आज्ञाचक्र गहन भेदी अर्जुन स्वत्राणें ॥ ३ ॥

जेकीं पद्मसहस्रार तेथें शरभेंद्रार्चित हर ।
नांदे गौरीसह अविकार विजयी धीर त्या ध्यातो ॥ ४ ॥

सुरगण निजपदकमला स्थिरावया ध्यात शंभुपदकमला ।
बोले बहुधा कमलाक्षाळीं भवदीय पाद पदकमला ॥

  शिवा शिवा मानस कंजरंजना
    भवा भवार्ति क्षपणा निरंजना ।
  धरा धरार्या धरिसी करीं करीं
    चराचराद्य प्रतिपाळ लोकरीं ॥ ३ ॥

॥ छंद ॥

अर्जुना तपाहूनि उठवीं अभय दे आज्ञा शीघ्र पाठवीं ।
हर त्यजीं ह्मणे त्यासि काळजीं शबर होय तैं काळकाळजी ॥

नेसुनि आला पाला लाउनि सिंदूर तिलकहीं कपाळा ।
विरचित आला पाला घेउनि संगें निघे शबर पाळा ॥

जे रचिती पानाचे तुरे शिरीं मस्त शबर पानाचे ।
जे कठिण प्राणाचे लीला तनु शिवहीं त्यांत पानाचे ॥

सांडुनि तैं हीरमणी कैरातकृति धरोनि शिव रमणी ।
पल्लवमणिकाचाचें भूषण मिरवीतसे नकाचाचें ॥

॥ छंद ॥

शबर रूप तैं सांब धूर्जटी प्रबल दानवा हो ह्मणे किटी ।
क्रोड मूक तो क्रीडतां वनीं झाडऊकरी खाड मेदिनी ॥

शुण्डाही न करी परीं वपुधरी जोकीं सुरांचा अरी ।
दारी भूमिवरी वरी घरघरीं मोठ्या स्वरीं भीकरीं ॥
जो भारी पखरी रजासि विखरी मुस्ता समस्ता किरी ।
जोरी यापरिं धांव घे झडकरीं क्रोधेंचि पार्थावरी ॥ ४ ॥

श्रुतिसारमेयनिकटीं भूत किरातस्वरुद्रता प्रकटी ।
कमठा कवळुनि मुष्टीं धांवत ये धूर्जटी किटी पाटीं ॥

घोराकार कठोर सूकर महा जोरासि पाहे दिठीं ।
वीराग्रेसर पार्थ शीघ्र कमठा तीरासि घेराहटीं ॥
धीरा त्यासि वदे किरात रतलों मारावया यावनीं ।
पोरा सायक सावरींन तरि ये शूरा उभा हो रणीं ॥ ५ ॥

राण चरारें शबरा गर्वें तूं थापटूं नको दंडी ।
खरतर निशिचर हननीं मजसम समरांत कोण कोदंडी ॥

तर्जुनि यापरि शबरा अर्जुन शर मोकली सुनिशित बरा ।
गर्जुनि शिव तेचि घडीं जर्जर सूकर तनू शरें विघडी ॥

बोलियलें हें शबरें मृगहिं सन्तापसासि पैं न बरें ।
भिल्लासी त्वां करणी आदरिली टाकरें विशंकरणीं ॥

मर्द्दून सूकर बाणीं भेदियला केंवि निर्बला वाणी ।
ऐशी बोले वाणी शबरा दावित पार्थ निज वाणी ॥

कांबोदिराग] पद [आदिताळ

जरि मी पार्थ खरा होयिन हरविन तुज शबरा ॥ ॥ ध्रु० ॥

विपिन विहारा संहरिसी तूं पक्षि मृगां वानरां ।
सांप्रतकु नग साहसि कैसा माझ्या तिखट शरा ॥ १ ॥
शक्र कुमारा नेणसि समरीं चक्रधरा दुसरा ।
विक्रमपूरा दाविन ख्यातचि शरभनुता शंकरा ॥ २ ॥

सणसण तें शरझालें मोकळि ती पार्थ शबर ते झालें ।
गमतीं महेंद्रझालें दोघांसहिं शरन लागते झाले ॥
इंद्रसुताचे भाते अशरपरि त्यावरी स्वयंभाते ।
शिव भजक प्रतिभाते कोदंडार्चनकरी स्वयंभातें ॥

यमुनाकल्याणराग] पद [दिल्लंदी ताळ

अहा हा कोण नेणो ॥ ॥ ध्रु० ॥

व्याघ दिसतपरि अगाध नवल गमत शर सकलहिं ।
रणीं करी क्षीण क्षीण क्षीण ॥ १ ॥

अमरपति कीं सांबसदय वेष दिसत आन ।
यिये विपिनीं फिरति अमर कळे कशी खूण खूण खूण ॥ २ ॥

तद्रूपि धरुनि धीर हणि तयासि मी कृपणा ।
शरभनृपतीनुत पुरहर घटविरणीं मान ॥ ३ ॥

गांडीव शिरीं डतां सखड्ग तैं पार्थ जाहला उडता ।
तेथेंचि हणी भिडतां थकला तो तेंहिं मोडुनी पडतां ॥

मग वृक्षदगड त्यावरि टाकी सुम अक्षता जसी नवरी ।
भागुनि त्यापरि खुलला शंभू तैं पार्थ तो रणीं भुलला ॥

॥ लावणी ॥

थांब थांब मायावी शभग क्षणभरि स्थिर राहे ।
माया हरहर पूजुनि येतों तव मद्धल पाहे ॥ ॥ ध्रु० ॥

सारे हे जग सृजिते जेणें वरुनि ब्रह्म काया ।
तसाचि विष्णु होउनि पाळी सुरूपें लोकाया ।
त्रिनेत्र होतो पात्रचि सेखीं जग हें सामाया ।
सच्चित्सुखघन सांब तयाची विचित्र हे माया ।
ते कवणाहीं न कळे आणी थोर थोर थकले शिवरूपें ।
ग्रंथि उकले भवभय वारक भवानीश पद भजतो लवलाहे ॥ १ ॥

विजयाचे विजयप्रद रुर शर सुमसम आदरिते ।
प्रचंड गांडीवहीं तृणापरि मानुनि अपहरिले
अखंडतर तरवारहीं बरवी तत्खंडण केलें ।
दगडादिक भडमारहीं गडप्प तदपि मन भुकेलें ॥
भांडोनि निशित बाणें दंडोनि करीन खूण
फेडीन जाण उशिणें शरभेंद्रार्चित शङ्कर सुखकर रणीं होय साह्य ॥ २ ॥

॥ सवाई ॥

हुंम्मस राखुनि हम्महि बांधुनि गम्मनाहीं सचित्या बेडगची ।
दम्म धरोनि तो अम्मसहीं आन काम नाठवितां ध्यात उगाची ॥
निर्मल मानस मृन्मय लिङ्ग सकामचि पुजुनि सर्वोपचारीं ।
नेम न सोडितां सोम शिवार्चन बम्म हा देव म्हणोनिहिं सारी ॥

॥ दोहरा ॥

तनुधन निजजन तृण समन गणुन अनुदिन करितां ध्यान ।
कवण कीं वनचर सण सण हणि शर ये क्षणिं होयि प्रसन्न ॥ १ ॥
सरले शर तरवारहिं तुटली दडलों आणी गांडीव ।
मृडयि ये अवसरि घडि उसीर न करिं दडदड धाउनि पाव ॥ २ ॥

॥ शंभो महादेव ॥

हें स्वप्न कीं भ्रमच कीं सुम बिल्व पत्रें
व्याधा शिरीं दिशति तें गमतें विचित्रें ।
चिंतूनी यापरि पुन्हा सुम माळ वाहे
व्याधा शिरींच मग ते झणि पार्थ पाहे ॥ ६ ॥

होतांचि तो ते क्षणि शूलपाणी
जोडोनि मौळीवरि भव्य पाणी ।
तैं पार्थ त्या सांबशिवासि वंदी
भावें स्तवी जेंवि नृपासि बंदी ॥ ७ ॥

उठउनि त्या तें स्वकरें भेटे स्वांगें उमेश सौख्य करें ।
बोले त्याप्रति करुणा सागर सिणलासि फार बा तरुणा ॥

बंधु हितासाटीं । माझिया उद्देशें ।
तपीं नाना क्लेश । भोगिलें तां ॥ १ ॥

साहिलें तांऊन । वर्ष वायू हिम ।
पाहूं मातें नेम । धरूनियां ॥ २ ॥

करोनि यापरीं । तपतां किरीटी ।
हर्ष माझ्या पोटीं । वाढविला ॥ ३ ॥

आतां झुंझलासि । मजसी भजून ।
हर्षलों मीं तेणें । तपाहुनि ॥ ४ ॥

माझ्या मुष्टिघातें । जाहलासि कष्टी ।
एक वीर सृष्टीं । होसी बारे ॥ ५ ॥

शरमेंद्रनुत । शंकराची वाणी ।
ऐकतां लाजूनि । बोले पार्थ ॥ ६ ॥

शङ्कराभरण राग। पद [आदि ताळ

हर हर शम्भो अपराधी मीं मोटा ॥ ॥ ध्रु० ॥

इंद्राचे वचनें तुजसाटीं यावनीं ।
तप तपलों सदया तेणें तूं हरिखोनी ।
आलासि येथें किरात होउनी ।
न करीतां काहीं विचार म्या मनी ।
अपमान वाणी बोलिलों पटपटा ॥ १ ॥

खडतर शर सोडिले तुजवरि ।
गांडीव संदृढ बसवीलें म्या शिरीं ।
दिधला घाव तरवारें उपरि ।
ताडिलों बहु शिला वृक्ष भारी ।
दृढ मुष्टि हणिली दीधलाच पेटा ॥ २ ॥

कवळुनियां वेगें तुझ्या दिव्य देहा ।
बाळकरितां थडका लागला अहा हा ।
तळमळितो जीव स्मरतां अन्याय हा ।
बाळक मी तुझा करुणेनें मज पाहा ।
शरमेंद्रविनुताम दयारे शिति कंठा ॥ ३ ॥

ह्मणे सांब तैं ऐक गांडीव धारी
शिरीं हाणिलों जें तुवां खड्ग धारी ।
जगीं तेच मी वाहतों चिन्ह भारीं
असी हे न विख्याति तूंहीं उभारी ॥ ८ ॥

गांडीव घे शरहीं घे आणी खड्ग भाते
होईल अक्षयवरी तुज दिव्य भाते ।
घे बा अलभ्यतर पाशुपतास्त्र जिष्णू
होयीं सुरासुर गणीं हीं अचूक जिष्णू ॥ ९ ॥

बाळानें सळिल्यां पिता शिणुनि त्या लोळा न दे सर्वथां
त्याला भूषण अर्पितो समजतो हा लाभ ना अन्यथा ।
भोळा शंकर पार्थ मारमिखी लीला गुणें सर्वदां
ज्याला पाशुपतास्त्र दे भज तया कोलाहलां सर्वदा ॥ १० ॥

अध्यारोपित हे जगत्त्रय जया मध्यें असे ब्रह्म तें
नाना चित्र चरित्र दावित असे मायेचि या गम्य तें ।
तें श्रीशंकर रूप जाण शरभक्ष्मापाल जो तत्पदां
भावें भेद निवारुनी भजतसे लाहोनि चित्संपदा ॥ ११ ॥

येरुकलकांबोदि राग] पद [आदिताळ

श्रीशिव वद वाचे वद वाचे शिण हरतील भवाचे ॥ १ ॥

जो बीज प्रणवाचें निर्गुण कारण सर्व जिवांचें ॥ २ ॥

मारहिं सद्भावाचे सोसी बिरुदचि त्या देवाचे ॥ ३ ॥

शरभेंद्रनुत भवाचे दासचि लोकीं बहु देवांचे ॥ ४ ॥

इति श्रीशरभेंद्रभूपाल विरचित किरातार्जुनीय निरूपणं संपूर्ण ॥

॥ श्रीशंभुर्जयति ॥

*॥ पंचाक्षरी विभूतिशिवरात्रिनिरूपण ॥

—:*:—

श्रीशरभेंद्र महाराज विरचित ।

मुखारी राग] पद [आदिताळ

श्रीशिव पाहतां निजदृष्टी
तन्मय दिसत मज सृष्टी ॥ ॥ ध्रु० ॥

कनकचि निश्चित जेंवि नग
गुणचि गमताती सनग ॥ १ ॥

जलचि केवळ त्यागारा
साचन मनीं आकारा ॥ २ ॥

शरभेंद्र वदे स्वानुभव
सुखकर शिवमय हाचि भव ॥ ३ ॥

अनंतानंदसंभोग परोपरमशालिनी ।
शुद्धेयं चिन्मयी दृष्टिः जयत्यखिलदृष्टिषु ॥

"शीङ् स्वप्ने" इत्यस्माद्धातोः अधिकरणार्थे वप्रत्यये प्रकृतेः ह्रस्वत्वे च सति शेते यस्मिन्विश्वमिति व्युत्पत्त्या सर्वजगदाधारभूतं परब्रह्मैव शिवशब्देन प्रतिपाद्यते ॥

प्रपञ्चोपशमं शांतं शिवमद्वैतं चतुर्थं मन्यंते ॥ —मांडूक्योपनिषत्

अनन्तं यत्प्राहुर्निरतिशयसच्चित्सुखवपुः
पराभूतद्वैतप्रकरविशदं प्रत्यगुदितं ।
अखण्डार्थैर्वेद्यं वचननिकरैरौपनिषदैः
महादेव ज्योतिस्तदसि परमात्मेति विदितं ॥

तन्मयदिसते मजसृष्टी ॥ —

*T. M. S. S. M. Library, Ms. D. No. 964. Marathi Section.

अविचारितरूपा हि माया सर्वविमोहिनी।
स शिवज्ञानहीनानामेव भाति न योगिनाम्॥

महाभूतान्यर्कश्शशिरुचिरात्मेति भगवन्
अशेषं वस्त्वेतत्तव खलु तनुत्वेन विदितं।
अधिष्ठातृत्वं ते हर किमियता नाध्यवसितं
मुधा मूर्खानेतान्मुखरयति मोहस्त्वितरथा॥

आत्मा तस्याष्टमी मूर्तिः शिवस्य परमात्मनः।
व्यापिकेतरमूर्तीनां विश्वं तस्माच्छिवात्मकम्॥

जीववर्गस्य कार्त्स्न्येन कथिता मूर्तिरष्टमी।
एवं गृहीते कार्त्स्न्येन वर्गे चिदचिदात्मके॥

किं नाम भुवने वस्तु संग्राह्यमवशिष्यते।
देहिनो यस्य कस्यापि क्रियते यदि निग्रहः॥
अष्टमूर्तेरनिष्टं तत्कृतमेव न संशयः॥

नात्मा जजान न मरिष्यति नैधतेऽसौ
न क्षीयते सवनविध्वभिचारिणां हि।
सर्वत्र शश्वदनपाय्युपलब्धिमात्रं
प्राणो यथेंद्रियबलेन विकल्पितं सत्॥

तत्वावबोधशक्त्या स्थिरया या बाधितापि सा माया।
आदेहपातमेषा ह्याभात्यात्मानमपि निजं विदुषां॥

एष विशेषो विदुषां पश्यन्तोपि प्रपञ्चसंसारम्।
पृथगात्मनो न किंचित्पश्येयुः सकलनिगमनिर्णीतात॥

चिद्विलासः प्रपञ्चोयं सखे ते दुःखदः कथम्।
किमिद्रवारुणी नाम सितया कटुकीकृता॥

सति तमसि मोहरूपे विश्वमपश्यं तदेतदित्यखिलम्।
उदितवति बोधभानौ किमपि न पश्यामि किन्विदं चित्रम्॥

बहुभिः किमेभिरुक्तैरहमेवेदं चराचरं विश्वम् ।
शीकरफेनतरंगाः सिंधोरपराणि न खलु वस्तूनि ॥

विभू त्रैलोक्याचा सदय शिव जो मन्कुल धणी ।
विभूषा राजातें करुनि पुरवितो निज धणी ॥
विभूतीनें काया जरिडवर विभावि कतुकें ।
विभूतीनें इन्द्रह्मणुनि नमितो त्यासि कुतुकें ॥ १ ॥

पूर्वी धार्मिक वीरसेन ह्मणुनी उर्वीश होता भला ।
सर्वी श्रेष्ट जिणोनि या रिपुगशा मौर्वीरकेला भला ।
विद्युत्कान्ति सुभव्य दिव्य ललना विद्युल्लताहीं बरी ।
विद्या जे विनयें सुभूषित तसी ह्यातिये तें वरी ॥ २ ॥

अभूत पूर्व जो महीं सुभूप पूर्ण श्रामहीं ।
विभूति सर्व तहहीं विभूति पैं न संग्रहीं ॥ ३ ॥

कोणी एक दिनीं विहाळि विरचूं क्षोणीश तो चालिला ।
राणीं दुष्ट मृगां वधूं शरधनुष्पाणी तदां सज्जला ॥
राणीहीं कुतुकेंचि बाग निरखूं येणी क्षणा चालिली ।
श्रोणी भार मदालसा स्व सखिच्या श्रेणी सवें रातली ॥ ४ ॥

॥ सवाई ॥

राणी असी सुखशि राणी धरोनि सुम राणीं पहा विहरतां ।
कोणी द्विजाग्रयवन कोणी शिवार्चक टिकोनि वसेचि जपतां ॥

बाळी तदां रुचिर बाळी सहालवित भाळीं तया न तिकरी ।
पाळीं विभूति सक पाळीं रचोनि शुभ पाळी सुभक्त वितरी ॥

येरीकडें नृप शिकारीं रतोनि सित तीरीं हणी खग मृगां ।
स्वारी त्वरें फिरवि जोरीं ससंभ्रमचि दारीं स्थिरे सरस गा ॥

हे रीति ऐकुनि सुहेरीं कथित नारी धरोनि हरीखा ।
वारीं पदें धुउनि वारी श्रमासि उपचारीं स्तवी निजसखा ॥

॥ दिंडी ॥

बैसवोनी मग नायका पलंगीं ।
बहुत चातुर्य सुखवि अंतरङ्गीं ॥ १ ॥

न्यहळ धरिता तन्मुखीं विभूतीचा ।
तिलक पाहे लाविला विभूतीचा ॥ २ ॥

वदन कमलाचा काय हा पराग ।
असें वदुनीं पावला ताप राग ॥ ॥ ३ ॥

भस्मलांछन कास या शुभवपूसी ।
ह्मणुनि अविचारें क्षिप्र त्यासि पूसी ॥ ४ ॥

वर्ण चढला तैं तया तोचि देहीं ।
विप्र न प्रार्थिति त्यासि ह्मणुनि देहीं ॥ ५ ॥

सैंधवि राग । पद । आदि ताळ

असी भूति हे परमोत्कृष्ट
पाहें हें स्पष्ट ॥ ॥ ध्रु० ॥

वीरसेन जैसा भ्रष्ट
धरितां विभूतींवरि वीट
दुर्धर्षाभिध नृपति अवीट
जिकीं उद्भट त्या युद्धीं ॥ १ ॥

साह्य घेउनि एकचि फरंग
तव तो वळघुनि चतुर तुरंग
धाकें धांवे जेविं कुरंग
तैसा कुरंग फळ काढी ॥ २ ॥

विभूतीची निंदाकरी
न मिळे अल्प हीं त्याचा करी
फिरतचि डोंगरीं वननिकरीं
स्वकरीं वेंची राण शिणीं ॥ ३ ॥

भक्तीं धरिल्यां विभूति भाळीं
नमायतद्यशतें आभाळीं
शरभेंद्राचित शिव सांभाळीं
सर्वेंहीं काळीं सुख पावे । ४ ॥

भक्षी जो पानातें त्याचें मानील कोण यां नातें ।
पावे अपमानातें भूति विडंबन फलचि मानातें ॥

सुरत्ना जसा सेनमांसा क्षमानें
तसें वीरसेनासि लोहंच मानें ।
द्विजें नेउनी त्या अगस्त्याश्रमांत
तदा टाकिलें तो न लाहे श्रमातें ॥

निदघीं मासा बहु तळमळी अल्पसलिलीं ।
तयाने तां घारीं चुकुनि पडिला सागर तळीं ॥
तसें झालें राजा शिणत असतां निर्जनवनीं ।
तया त्यागी नेतां शकुन शिवभक्ताग्रय भवनीं ॥

आनंदभैरवीराग] पद [आदिताळ

आश्रम पाहे नृप विश्राम लाहे ॥ ॥ ध्रु० ॥

कुंद कुटज मंदार मालती ।
चन्दनादि सद्गंध प्रत्र हे ॥ १ ॥

आश्रावय अस्तु श्रौषट् मुनि-
श्राध्यवदति आश्रांत विमोहे ॥ २ ॥

प्राज्ञ हि जेथन यज्ञ वसति
विनयज्ञ सुभावें यज्ञ करिति हे ॥ ३ ॥

भस्मोध्दूळित भव्यतनुवनीं ।
भाविक विलसति भव्यसमूहे ॥ ४ ॥

शरभेंद्रार्चित सुरवरशिव त्या
धीरपूजितीं स्थिर लवलाहे ॥ ५ ॥

मोहत माजो तरणी शोकाब्धीला अगस्त्य हा तरणी ।
ह्मणुनि नमीं तच्चरणीं नृपाळ भावें तदा सदा चरणीं ॥
क्षाळी पदकमला तें निर्मुनि नयनाहुनी चमकला तें ।
शिवभक्तां विमला तें सांगे विपिनान्त जेवि श्रमला तें ॥

॥ लावणी ॥

शैवाग्रेसर करुणा सागर अगस्त्य तें बोले ।
ना भी ना भी शिवकरुणेनें मिळसी सुख मेळें ॥ ॥ ध्रु० ॥

भक्ताचे गुणदोष न पाहे भवानीश भोळा ।
भजल्यां कळुनी न कळुनि हो त्या भावितसे अपुला ।
किरातरातीं मृगें धराया ढाळुनि फाशाला ।
शिवरातीं बिल्वावरि जागत खुडुनि मृदुदळाला ॥
टाकितां वृक्षमूळीं तेथें होता चंद्रमौळी मज पूजियलें समूळी
ह्मणुनि शिवे भिल्लावरि रिझुनी निज शिव पददिधलें ॥ १ ॥

भूतिद्वेषें शिण घडले तुजपरि हाताचढली ।
त्या पुण्यें पातलासि येथें शिवरात्रि हीं आली ।
शिवदीक्षा तुज देतों विभूति लावीं निजभाळीं ।
शिव पञ्चाक्षर मन्त्र राज जपत व शिव सांभाळी ॥
तद्भजन रसीं भरुनी सर्वोपचार करुनी ।
पुजोनि नेम धरुनी जगदीशा श्रीशिवा वशकरीं अखण्ड भावबळें ॥ २ ॥

पूर्णब्रह्म सनातन निर्गुण ते तूं आहेसी ।
अविद्या गुणें विसरुनि अपणा जीव ह्मणवीतोसी ।
कर्ता भोक्ता मीच ह्मणुनि अभिमाना वागविसी ।
तेणें गुणेंचि संसृति जलधी बहु फेरे घेसी ॥
सोनेंचि अलंकार कल्पितचि आकार ।
तैसा जगत्प्रकार शरभेंद्रार्चित शिवचि सर्वहि तत्व तुला कथिलें ॥ ३ ॥

उच्यते — एवं सति कर्मधारयतत्पुरुषयोः शक्तत्वाविशेषात् पूर्वपदलाक्षणिकतत्पुरुषापेक्षया श्रौतकर्मधारयस्य बलीयस्त्वेन निषादाभिन्नस्थपतेरेवाधिकार इति सिद्धान्तसिद्ध्यसंभवेन निषादस्थपत्यधिकरणविरोधापत्तिः। एवं तत्पुरुषबहुव्रीह्योरपि शक्तत्वाविशेषेण इन्द्रपीतस्येत्यत्र इन्द्रेण पीतः सोमो यस्मिन् सवने इति बहुव्रीहेः पदद्वयलाक्षणिकत्वेन तत्पुरुषापेक्षया दुर्बलतया, इन्द्रेण पीत इति तत्पुरुषमेवाङ्गीकृत्य, अनैन्द्राणाममन्त्रकं भक्षणमिति [1] इन्द्रपीताधिकरणपूर्वपक्षानुत्थितिश्च।

एवं बहुव्रीहिकर्मधारययोः शक्तत्वाविशेषे, [2]वाजपेयेन स्वाराज्यकामो यजेतेत्यत्र वाजपेयशब्दस्य वाजश्च पेयश्चेति कर्मधारयाश्रयणेन गुणपरस्य यजेतेत्यनेनान्वयस्य मत्वर्थलक्षणां विना असंभवेन, गुणविधिपरत्वे मत्वर्थलक्षणादोषप्रसङ्गात् कर्मनामधेयत्वमिति सिद्धान्तश्चासङ्गतस्स्यात्। बहुव्रीहिणैव 'वाजमन्नं, पेयं यवागूरूपं यस्य' इत्येवंरूपेण मत्वर्थलाभसंभवात्।

एवं '[3]निषादः स्थपतिः यस्य' इति बहुव्रीहिणा निषादस्वामिकब्राह्मणस्याधिकारापत्त्या, कर्मधारयाश्रयणेन जातिविशेषस्याधिकार इति सिद्धान्तश्च न स्यात्।

एवं समासे शक्त्यङ्गीकारे रथकारादिशब्दानामपि समुदायशक्त्या यौगिकार्थवाचकानां रूढिशब्दादविशेषापत्त्या योगाद्रूढेः प्राबल्यासिद्ध्या [4] रथकाराधिकरणाद्यनेकाधिकरणविरोधश्च स्यात्।

एवं द्वन्द्वतत्पुरुषयोः शक्तत्वाविशेषे, '[5]एतेन राजपुरोहितौ यजेयाताम्' इत्यत्र "राज्ञः पुरोहितौ" इति षष्ठीतत्पुरुषाश्रयणेन राजसंबन्धिपुरोहितयोरेवाधिकारः इति प्राप्ते — षष्ठीतत्पुरुषस्य पूर्वपदलाक्षणिकत्वेन श्रौतेतरेतरद्वंद्वापेक्षया दुर्बलत्वेन राजा च पुरोहितश्चेति द्वन्द्वाश्रयणेन राज्ञः पुरोहितस्य चाधिकारः— इति सिद्धान्तो न स्यात्।

एवं तत्पुरुषसमाहारद्वन्द्वयोः शक्तत्वाविशेषे, '[6]रथघोषेण माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोति' इत्यत्र रथघोषम् इति समाहारद्वन्द्वाङ्गीकारे पदद्वयस्यापि समाहारलाक्षणिकत्वापत्त्या, रथस्य घोषः इति तत्पुरुषमुपेत्य रथसंबन्धिघोषस्यैव स्तोत्रोपाकरणसाधनत्वमिति दाशमिकाधिकरणसिद्धान्तोऽप्यसङ्गतस्स्यात्।

एवं नञ्तत्पुरुषस्य शक्तत्वे, महापितृयज्ञे दार्शपौर्णमासिकविध्यन्ते प्रदिष्टे सति श्रुते '[7]नार्षेयं वृणीते न होतार'मित्यत्र, अनारभ्य श्रुते '[8]यजतिषु येयजामहं करोति नानुयाजेषु'

---

1. पू. मी. द. 3-2-11 2. पू मी द. 1-4-6
3. पू. मी. द. 6-1-13 4. „ „ „ 6-1-12.
5. पू. मी. द. 6-6-2 6. „ „ „ 10-4-2
7. पू. मी द. 10-8-1 8. पू. मी. द. „ 8-1

इत्यत्र च पर्युदासाश्रयणे पदद्वयलक्षणापत्तेः श्रौतप्रतिषेधाङ्गीकारे त्वार्षेयवरणतद्वर्जनयोर्विकल्प इति दाशमिकाधिकरणपूर्वपक्षश्चासङ्गतः स्यात् ।

ननु मास्तु तर्हि समासमात्रे शक्तिः, तथा च नोक्ताधिकरणविरोधः । किन्तु कर्मधारय एव शक्तिरङ्गीक्रियते, तावतैव प्रकृताधिकरणसिद्धान्तनिर्वाहोपपत्तिरिति चेन्न; प्रत्येकशक्त्यैवार्थबोधोपपत्तौ अतिरिक्तशक्तिकल्पनायां मानाभावात् । अन्यथा समासमात्रेऽपि शक्त्यङ्गीकारापत्तावुक्तानेकाधिकरणविरोधापत्ते दुर्वारत्वात् । वस्तुतस्तु कर्मधारयेऽपि शक्त्यङ्गीकारे, [1] 'न प्रथमयज्ञे प्रवृञ्ज्यात्' इत्यत्र प्रथमयज्ञशब्दस्य ज्योतिष्टोमवाचकत्वापत्त्या प्रवर्ग्यनिषेधस्य ज्योतिष्टोमाङ्गत्वापत्त्या ज्योतिष्टोमप्रथमप्रयोगाङ्गत्वमिति तार्तीयाधिकरणसिद्धान्तो विरुद्ध्यते । तस्मात् न समासे शक्तिरङ्गीकर्तुमुचिता । तदभावे च कथं प्रकृताधिकरणसिद्धान्तनिर्वाहः ? इति ।

अत्र केचित् समादधते —

समासशक्त्यनङ्गीकारेऽपि प्रथमभक्ष इत्यत्र नोद्देश्यविधेयभावेनान्वयो युज्यते । सर्वत्र ह्युद्देश्यविधेयभावस्थले उद्देश्ये विधेयान्वयात्पूर्वमुद्देश्यस्योद्देश्यत्वेन क्रियान्वयो वाच्यः । अन्यथातिप्रसक्तत्वात् । एवञ्च यथा भिन्नपदस्थले 'यागेन स्वर्गं भावयेत्' इत्यादौ तत्तत्पदार्थोपस्थित्यनन्तरं स्वर्गस्योद्देश्यत्वेन यागस्य विधेयत्वेन क्रियान्वये प्रथममवगते, पश्चादेव विधेयस्य यागस्योद्देश्ये स्वर्गेऽन्वय इति । तथेहाप्येकपदस्थले भक्षे प्राथम्यावगमात् पूर्वं भक्षस्य क्रियान्वयोऽभ्युपगन्तव्यः । ततश्च क्रियान्वयात्पूर्वमेकार्थीभावलक्षणसामर्थ्यभङ्गः । अपरिपूर्णस्य च समासपदस्य पदान्तरेणाख्यातेनाप्यन्वयो न युज्यते । न च वैयाकरणमत एव विशिष्टार्थवाचकत्वं सामर्थ्यं, नास्मन्मत इति वाच्यम्; तथापि क्रियान्वयात्पूर्वं विशिष्टार्थबोधकत्वमेव सामर्थ्यमित्यङ्गीकारात् तस्य चात्राभावान्नोद्देश्यविधेयभावेनान्वयो युज्यत इति ।

अत्र ब्रूमः —

यथा, "यदाग्नेयोऽष्टाकपाल" इत्यत्र तद्धितार्थयो द्रव्यदेवतयोः प्रथमं भावनान्वयेऽपि पश्चात्परस्परं द्रव्यदेवतयोरन्वयः । तदभिप्रायिकैव च तद्धितवृत्तिः । तथा समासस्थलेऽपि भावनान्वयानन्तरकालीनपरस्परवैशिष्ट्यबोधमादाय सामर्थ्योपपत्तेः समाससम्भवेन नैकार्थीभावलक्षणसामर्थ्यभङ्गः । अन्यथा समर्थाधिकारविहिततद्धितस्यापि समासवत् भावनान्वयात्पूर्वमेव देवताविशिष्टद्रव्यप्रतिपादकत्वापत्त्या, [2] पौर्णमास्यधिकरणविरोधः स्यात् । तथाहि —

1. पू. मी. द. 3-3-11. 2. पू मी. द. 2-2-3.

तत्र दर्शपूर्णमासयोः श्रुतौ, 'य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजते — य एवं विद्वानमावास्यां यजते' — इति "एवंसंयुक्तौ" यजती किं प्रकृतानामाग्नेयादियागानां समुदायस्यानुवदितारौ? उतापूर्वयोः कर्मणोर्विधातारौ ? तदर्थञ्च किमपूर्वकर्मविधौ रूपं लभ्यते ? न वा ? तदर्थञ्च किमाग्नेयादिवाक्यैः रूपं विधातुं शक्यते ? न वा ? तदर्थञ्च प्राप्तकर्मानुवादेनानेकगुणविधानं संभवति ? न वा? इति संशये —

पौर्णमास्यमावास्याशब्दाभ्यां विद्वद्वाक्यविहितकर्मोद्दिश्य आग्नेयादिवाक्येन रूपविधानोपपत्तेः न समुदायानुवादत्वम् । नचैवं वाक्यभेदः; अग्नीषोमीयसान्नाय्यादिवाक्येषु तावदेकैकस्योद्दिश्यमानत्वेन तन्निमित्तवाक्यभेदाप्रसक्तेः । आग्नेयादिवाक्येऽपि पौर्णमास्यमावास्याशब्दाभ्यां लक्षणया, '[1] अर्धमन्तर्वेदि मिनोत्यर्धं बहिर्वेदि' इत्यत्र लक्षणया यूपमानदेशलाभादवाक्यभेदवत्, प्रकृतयागत्वस्य वा-रूपाकांक्षिप्रकृतयागत्वस्य वा लक्ष्यतावच्छेदकत्वेनोद्देश्यतावच्छेदकतया तादृशधर्मविशिष्टोद्देशेऽपि न वाक्यभेदः ।

न चैवं द्रव्यदेवतारूपविधेयानेकत्वनिमित्तो वाक्यभेदः स्यादिति वाच्यम्; तद्धितान्तपदेनैकेनैव देवताविशिष्टद्रव्यविशेषवाचिना विशिष्टस्यैव प्राप्तभावनानुवादेन विधानोपपत्तेः । अष्टाकपालपदस्य [2] गुणाधिकरणन्यायेन तात्पर्यग्राहकत्वात् । अतश्चैकपदोपादानाद्वैशिष्ट्यबोधोपपत्तेः न वाक्यभेदः । यत्र हि [3] पञ्चदशाज्यानि' इत्यादौ भिन्नपदोपादानं, तत्र भावनान्वयात्पूर्वमेव द्रव्यदेवतावैशिष्ट्यप्रतीतेः, प्रत्युत तदनङ्गीकारे 'साऽस्य देवता' इति द्रव्यसम्बन्धाधिकारविहितदेवतातद्धितानुपपत्तेः भावनान्वयात्पूर्वमेव परस्परवैशिष्ट्यस्यावश्यकत्वात् प्राप्तभावनानुवादेनापि विशिष्टविध्युपपत्तेः न वाक्यभेदः इति पूर्वपक्षे प्राप्ते —

नाग्नेयादिवाक्येषु रूपविधिस्सम्भवति । प्राप्तकर्मानुवादेन द्रव्यदेवतारूपानेकगुणविधाने वाक्यभेदापत्तेः । यत्र ह्यप्राप्ता भावना अनेकगुणविशिष्टा विधीयते, तत्र श्रौतस्य विधेर्विशिष्टभावनाविधान एव व्यापारात्, विशेषणानाञ्च विशिष्टविध्यन्यथानुपपत्तिकल्पितविशेषणविधिभिरेव विधानासिद्धेः, श्रौतस्य विधेस्तत्र व्यापाराभावात् न विधेयानेकत्वनिमित्तो वाक्यभेदः । प्रकृते तु विशेष्यभूतभावनायाः विद्वद्वाक्यादेव प्राप्तेः विधेस्तद्विधितात्पर्यकत्वायोगेन विशेषण एवावतारात्, तत्र च विशेषणानेकत्वे तेषां परस्परविशेषणविशेष्यभावे नियामकाभा[4] (वात्)

---

1. पू. मी. द. 3-7-6. 2. पू मी. द. 2-2-9. 3. पू. मी. द. 1-4-3.

4. एतावानेव ग्रन्थभागो मातृकायामुपलभ्यते । रुचिरोऽयं विचारः कियद्दूरं गत्वा विश्राम्यति? इतीदं न ज्ञायते । (सं)

॥ श्रीः ॥

॥ *द्वादशलक्षण्यर्थसंक्षेपः ॥

(संपादकः – ना. श्री. देवनाथाचार्यः)

कर्ममीमांसायां, 'अथातो धर्मजिज्ञासेति' सूत्रेण प्रमाणस्वरूपसाधनफलैर्धर्मस्य विचार प्रतिज्ञाय, प्रथमाध्याये तस्मिन् प्रमाणं निरूपितम् ।

तत्र प्रथमपादे, साक्षाद्धर्मे प्रमाणभूतायाश्चोदनायाः पौरुषेयत्वाद्यप्रामाण्यहेतुशंका-निराकरणपूर्वकं तत्र प्रामाण्यमुपपादितम् ।

द्वितीयपादे, अर्थवादमन्त्रयोः, विध्यपेक्षितद्रव्यदेवतादिस्तुत्यनुष्ठेयार्थस्मृतिसमर्पकतया ।

तृतीयपादे, मन्वाद्याप्तप्रणीतवेदाविरुद्धस्मृत्यादीनां मूलवेदानुमापकतया ।

चतुर्थपादे, "अग्निहोत्रं जुहोति", "श्येनेनाभिचरन् यजेत", इत्यादिविधिवाक्यगताना-मग्निहोत्रादिपदानां, 'नाम्ना कर्मभेदः' 'नाम्ना धर्मातिदेशः' 'नाम्ना दूरस्थस्यानुवादः' इत्यादिप्रयोजनवत्तया कर्मणो नामतया च तत्र प्रामाण्यमुपपादितम् ।

एवं प्रमाणसिद्धस्य धर्मस्य परस्परभिन्नं स्वरूपं द्वितीयाध्याये निरूपितम् ।

तत्र 'यजति-ददाति-जुहोति' इत्यादिचोदनासु, यज्यादिधातुभेदरूपेण शब्दान्तरेण याग-दानहोमानां भेदः ।

'समिधो यजति, तनूनपातं यजति', इत्यादिविधिषु 'यजती'ति पञ्चकृत्वोऽभ्यासेन अविशेषश्रुतिरूपेण प्रयाजानां भेदः ।

'सप्तदशप्राजापत्यान पशूनालभते' इत्यत्र द्रव्यदेवतासम्बन्धभेदिन्या सप्तदशसंख्यया तदनुमेययागानां भेदः ।

अथैष ज्योतिरित्यादिवाक्येषु, ज्योतिरादिनामधेयैस्तन्नामकयागानां प्रकृतज्योतिष्टोमा-द्भेदः ।

'तप्ते पयसि दध्यानयति सा वैश्वदेव्यामिक्षा वाजिभ्यो वाजिन' मित्यत्र, आमिक्षारूप-गुणावरुद्धे निवेशमलभमानेन वाजिनगुणेन वाजिनयागस्य आमिक्षायागात् भेदः ।

---

* Tanjore Sarasvati Mahal MSS No. J. L. 947/D. 6989.

प्रकरणान्तरेण नित्याग्निहोत्रान्मासाग्निहोत्रस्य भेदः ।

इत्येवं द्वितीयाध्याये कर्मभेदः सापवादः प्रपञ्चितः ।

तृतीयाध्याये, कर्मणां श्रुतिलिङ्गादिभिः प्रमाणैः शेषशेषिभावो निरूपितः ।

तत्र निरपेक्षः शब्दः श्रुतिः । स त्रिविधा — १. विधात्री, २. अभिधात्री, ३. विनियोक्त्री, इति ।

लिङादिश्रुतिर्विधात्री ।

इन्द्रादिश्रुतिरभिधात्री ।

विनियोक्त्री तु, १. एकप्रत्ययरूपा, २. एकपदरूपा, ३. विभक्तिरूपा चेति त्रिविधा ।

तत्राद्या 'पशुना यजेते'ति । साहि स्वोक्तकरणकारकं प्रति स्वोक्तैकत्वसंख्यायाः शेषत्वमर्पयति ।

द्वितीया 'यजेत' इति पदम् । तेन प्रत्ययोक्तभावनां प्रति प्रकृत्युक्तयागस्य शेषतोपनीयते ।

तृतीया, १. शेषित्वबोधिका, २ शेषत्वबोधिकेति द्विविधा ।

'व्रीहीन् प्रोक्षती'त्यादिषु द्वितीया, व्रीह्यादीनां प्रोक्षणक्रियां प्रति ईप्सिततमत्वरूप-शेषित्वबोधिका । 'क्रीते सोमे मैत्रावरुणाय दण्डं प्रयच्छति' इत्यत्र चतुर्थीश्रुतिः, मैत्रावरुणस्य दानक्रियेप्सिततमेन कर्मणा अभिप्रेयमाणत्वरूपशेषित्वबोधिका ।

अरुणया क्रीणाति' इत्यत्र क्रयभावनां प्रत्यारुण्यस्य; 'चात्वालान्मृदमाहरति' इत्यत्र मृदाहरणक्रियां प्रति चात्वालस्य, 'वेद्यां हर्वींष्यासादयति' इत्यत्र हविरासादनक्रियां प्रति वेद्याश्च, तृतीय पञ्चमी सप्तम्यः शेषत्वबोधिकाः । षष्ठीतु 'दध्नेन्द्रियकामस्य जुहुयात्' इत्यादौ शेषित्वबोधिका, 'यजमानस्य याज्या' इत्यादौ शेषत्वबोधिका च । सम्बन्धमात्रेऽनुशिष्टायाः षष्ठ्याः योग्यताद्यनुसारेणोभयथापि पर्यवसानसम्भवात् ।

वस्तुसामर्थ्यं लिङ्गम् । तद्द्विविधम् :— १. शब्दसामर्थ्यम्' २. अर्थसामर्थ्यञ्च ।

तत्र 'बर्हिर्देव सदनं दामि' इति मन्त्रस्य लवनप्रकाशनरूपाल्लिङ्गात् लवनशेषता ।

'स्रुवेणावद्यति' इत्यत्र स्रुवस्य बिलवत्त्वलिङ्गात् द्रवावदानशेषता ।

शेषित्वस्य शेषत्वस्य वा बोधिकया श्रुत्या रहितः पदसमभिव्याहारो वाक्यम् ।

यथा 'अग्निहोत्रं जुहुयात् स्वर्गकामः' इति । यथा वा 'मैत्रावरुणः प्रेष्यति चान्वाह' इति । नहि यागभावनां प्रति स्वर्गकामस्य भाव्यत्वेन शेषित्वबोधिका द्वितीयाश्रुतिः, प्रैषानुवचनं प्रति मैत्रावरुणस्य कर्तृत्वेन शेषत्वबोधिका तृतीयाश्रुतिर्वाऽस्ति । प्रथमा तु प्रातिपदिकमात्रेऽनुशिष्टा । अतः पदसमभिव्याहाररूपेण वाक्येनात्र शेषशेषिभावो बोध्यते ।

विधिवाक्यतः कर्तव्यत्वेनावगतस्य, 'केन प्रकारेण कर्तव्य'मिति विशिष्याज्ञायमानस्य इतिकर्तव्यताकांक्षा प्रकरणम् ।

तद्द्विविधम् — १. महाप्रकरणम्, २. अवान्तरप्रकरणं चेति ।

तत्राद्येन दर्शपूर्णमासादिकं प्रति प्रयाजादीनाम्, द्वितीयेन प्रयाजादिकं प्रति अभिक्रमणादीनाञ्च तत्तत्संनिधिसमाम्नातानां शेषता ।

स्थानं द्विविधम् — १. यथासंख्यम्, २. सन्निधिश्च ।

तत्राद्येन 'दब्धिरस्यदब्धो भूयास'मिति मन्त्रस्य, आग्नेयाग्नीषोमीयमन्त्रद्वयमध्याम्नातस्य आग्नेयाग्नीषोमीय यागद्वयमध्यानुष्ठेयोपांशुयाजशेषता ।

सन्निधिस्त्वाम्नातसन्निधि रनाम्नातसन्निधिरिति द्विविधः ।

आद्येन 'शुन्धध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्यायै' इति मन्त्रस्य, महाप्रकरणावान्तरप्रकरणरहितस्य सान्नाय्यपात्रप्रोक्षणशेषता ।

द्वितीयेन पशुधर्माणामग्नीषोमीयपशुशेषता ।

समाख्या यौगिकी संज्ञा । सा १. वैदिकी २. लौकिकीति द्विविधा । 'होतृचमस' इति वैदिकसमाख्यया होतुश्चमसभक्षणं प्रति, 'आध्वर्यव'मिति याज्ञिकप्रसिद्धलौकिकसमाख्यया अध्वर्योरन्वाधानादिकं प्रति कर्तृत्वेन शेषता ।

इत्येवं शेषशेषिभावः सापवादस्तृतीयाध्याये प्रपञ्चितः ।

एवं सिद्धशेषशेषिभावानां कर्मणामनुष्ठापनशक्तिरूपा प्रयुक्तिश्चतुर्थे निरूपिता ।

शेष्येव शेषं प्रयुङ्क्ते — स्वसिद्ध्यर्थमनुष्ठापयति । नानुनिष्पाद्यपि । नापि शेषः शेषं प्रयुङ्क्ते । अनेकशेषिसद्भावेऽपि, यत्रान्यप्रयुक्तस्यैवान्यत्र विनियोगः तत्र यत्प्रयुक्तस्यान्यत्र विनियोगः, स एव शेषं प्रयुङ्क्ते । न तु शेष्यपि सन्नन्योऽपि । एवञ्च 'तप्ते पयसि दध्यानयति' इत्यादि

वाक्ये विधीयमानस्य दध्यानयनस्य द्विकर्मकस्य कर्मान्तराकांक्षायां समभिव्याहृतं पयः कर्मान्तरत्वेनान्वीयमानं, सप्तम्याऽधिकरणत्वेन निर्देशात् प्रधानकर्मतया पर्यवस्यतीति, प्रकृतप्रधानभूतपयःपरामर्शिना तत्पदेन सामानाधिकरण्येन निर्दिष्टतया पयोरूपत्वेनावगताऽऽमिक्षैव शेषित्वात् स्वशेषभूतदध्यानयनमनुष्ठापयति, न तु तदनुनिष्पादि वाजिनमपीति, आमिक्षापचार एव पयोऽन्तरे दध्यानयनस्य प्रयुक्तिः, न वाजिनापचारे ।

'कृष्णविषाणया कण्डूयते' 'चात्वाले कृष्णविषाणां प्रास्यति' इति कृष्णविषाणायाः कण्डूयनप्रासनरूपक्रियाद्वयान्वये सत्यपि, कृष्णविषाणा कण्डूयनं प्रति शेषः, प्रासनं प्रति तु द्वितीयया शेषीति निर्वृत्तकण्डूयनप्रयोजनायास्तस्याः प्रासनात्पूर्वमपचारे प्रासनार्थं न पुनः कृष्णविषाणान्तरोत्पादनप्रयुक्तिः ।

'पुरोडाशकपालेन तुषानुपवपति' इत्यत्र पुरोडाशप्रयुक्तस्यैव कपालस्य तुषोपवापं प्रत्यपि शेषत्वेन विनियोगात्, यत्र पुरोडाशो नास्ति, न तत्र तुषोपवापार्थं कपालप्रयुक्तिः ।

इत्येवं सापवादा प्रयुक्तिश्चतुर्थाध्याये प्रपञ्चिता ।

एकप्रयोगान्तर्गताना मङ्गप्रधानाना मनुष्ठानक्रमः पञ्चमाध्याये निरूपितः ।

१. तत्र 'अध्वर्युर्गृहपतिं दीक्षयित्वा ब्रह्माणं दीक्षयति' इत्यादिश्रुत्या गृहपत्यादीनामुन्नेत्रन्तानां सप्तदशानां सत्रे यजमानानां दीक्षाक्रमः;

२. अग्निहोत्रं जुहोति-यवागूं पचति इत्यत्र होमद्रव्यनिष्पत्त्यर्थं यवागूपाकप्रयोजनरूपेणार्थेन पाकहोमयोः क्रमः;

३. समिधो यजतीत्यादिविधिविहितानां प्रयाजादीनां विधिवाक्यपाठक्रमेण क्रमः;

४. वाजपेये प्राजापत्यानां पशूनां प्रतिपश्वावर्तनीयेषूपाकरणनियोजनादिषु, उपाकरणे यतः कुतश्चित्पशोरारभ्य यत्र कचित्पशौ समापिते, तेनैव प्रवृत्तिक्रमेण नियोजनादिक्रमः;

५. साद्यस्के क्रतौ 'सह पशूनालभते' इति श्रुत्या सवनीयस्थान एवाग्नीषोमीयसवनीयानुबन्ध्यपशुत्रयस्यापि सहकर्तव्यताप्राप्तौ, सवनीयस्थानेन प्रथमं सवनीयपशोरुपाकरणं, अनन्तरमग्नीषोमीयानुबन्ध्ययोः इति क्रमः;

६. दर्शे, पुरोडाशसान्नाय्ययोर्मुख्यक्रमेण प्रयाजशेषाभिघारणक्रमः;

इत्येवं क्रमः श्रुत्यर्थादिभिः सापवादः प्रपञ्चितः ।

एवं द्वितीये उत्पत्तिविधिप्रमेयस्य कर्मभेदस्य, तृतीये विनियोगविधिप्रमेयस्य शेषशेषिभावस्य, चतुर्थपञ्चमयोः प्रयोगविधिप्रमेययोः प्रयुक्तिक्रमयोश्च निरूपणानन्तरं, षष्ठेऽधिकारविधिप्रमेयः फलसंबन्धो निरूपितः।

तत्र स्वर्गकामादिपदं, विधिप्रयोजनभूतपुरुषप्रवृत्त्यपेक्षितपुरुषविशेषान्वयपरं, न तु चन्दनरूपयागादिद्रव्यसमर्पकम्। ततश्च फलं, 'स्वर्गकामः' इत्याद्युद्देश्यगतलिङ्गविशेषस्याविवक्षितत्वात् स्त्रीणामप्यविशिष्टम्।

'ऋद्धिकामास्सत्रमासीरन्' इत्यादौ, एकैकस्य कृत्स्नफलं, नतु परिषद्गतं फलमित्येकैकस्य फलान्वयः।

इत्येवमादिरूपेणाधिकारः सापवादः षष्ठे प्रपञ्चितः।

एवं विधिचतुष्टयात्मकोपदेशविचारे पूर्वषट्केन कृते, ततः परमध्यायचतुष्टयेनातिदेशविचारः।

'इत्थं कर्तव्यम' इत्युपदेशः। 'तद्वत्कर्तव्य'मित्यतिदेशः।
तत्र सप्तमाष्टमयो र्वचननामधेयचोदकै रतिदेशो निरूपितः।

इषुनामके क्रतौ कांश्चिद्वैशेषिकान् धर्मान्विधायाम्नाते, 'समानमितरच्छ्येनेन' इति प्रत्यक्षवचनेन वैशेषिकाङ्गानामिषावतिदेशः।

'मासमग्निहोत्रं जुहोति' इत्यत्र नित्याग्निहोत्रेऽग्निदेवतासद्भावात् कॢप्तशक्तिकेन तत्सादृश्यविधित्सया कौण्डपायिनामयने कर्मणि प्रयुक्तेनाग्निहोत्रनामधेयेन तस्मिन्नित्याग्निहोत्रधर्माणामतिदेशश्च सापवादः, सप्तमे पादत्रयेण निरूपितः।

चतुर्थपादेन 'सौर्यं चरुं निर्वपेत्' इत्यादिषु अनुपदिष्टधर्मेषु प्रत्यक्षवचनस्य नाम्नश्चातिदेशकस्याभावेऽपि कुतश्चिद्वैदिकात्कर्मणो धर्मप्रापकं वचनमस्तीत्यानुमानिकवचनरूपेण चोदकेनातिदेशः सामान्यतो निरूपितः।

अष्टमे तु, कस्य कुतो धर्मप्राप्तिः? इत्याकाङ्क्षायां —

शब्दार्थगतसादृश्यविशेषलिङ्गात्, इष्टीनां दर्शपूर्णमासतो धर्मप्राप्तिः, अग्नीषोमीयतः पशूनाम्, सवनीयादैकादशिनानां, ज्योतिष्टोमात्सोमानाम्, द्वादशाहादहर्गणानाम्, गवामयनात्संवत्सरसत्राणाम्।

इत्येवंरूपेण विशिष्य चोदकातिदेशः सापवादः प्रपञ्चितः।

अतिदिष्टानां मन्त्रसामसंस्काराणां प्राकृतपदार्थकार्यापन्नवैकृतपदार्थान्तरसंबन्धेनान्यथाभाव-रूपः ऊहः नवमे चिन्तितः ।

प्राकृतपदार्थकार्यापत्तिः प्रत्यक्षेण, अनुमानेन, प्रत्यक्षवचनावगतप्राकृतनिवृत्त्यनुमितशब्देन, प्रत्यक्षवचनावगतलिङ्गोन्नीतनिवृत्त्यनुमितशब्देन वाऽवसीयते ।

नैवारश्चरुरित्यत्र प्राकृतव्रीहिकार्यहविर्निष्पादकत्वं प्रत्यक्षेणावसीयते। नैवारमिति तद्धितेन तस्येदमिति सम्बन्धसामान्येऽण्प्रत्ययविधानात्। तस्य प्रकृतिविकारभावरूपसम्बन्धविशेषपर्यवसायित्वकल्पनायाः प्रत्यक्षाधीनत्वात् ।

नैर्ऋतं चरुं प्रकृत्य 'कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्न' मित्यत्र श्रुतस्य नखस्य प्राकृतोलूखलमुसलकार्यापत्तिर्न प्रत्यक्षेणावसीयते। उलूखलमुसलाभ्यां व्रीहीणामवहननं निष्पद्यते, नखेन तेषां निर्भेदनमिति प्रत्यक्षेण कार्यभेदस्यैव दर्शनात् । किन्त्ववहननेनेव निर्भेदनेनापि तुषविमोकात्तण्डुलनिष्पत्तिद्वारेणापूर्वयोगिक्रियात्वं तन्निर्भेदनेऽपि समानमिति तेन रूपेणावहनननिर्भेदनयोरैक्यस्योन्नेयत्वात्, तत्कार्यापत्तिरनुमानेनावसीयते ।

'परिधौ पशून्नियुञ्जीत' इत्यत्र प्राकृतयूपकार्ये पशुनियोजने परिधेर्विनियोगः प्रत्यक्षवचनेनाभिधीयते ।

'न गिरा गिरेति ब्रूयादिरं कृत्वोद्गेय' मित्येवंरूपेण श्रुतानुमितैकदेशनिष्पादितेन वाक्येन गिरापदकार्यापत्तिरिरापदस्यावसीयते ।

'यस्योभयं हविरार्तिमार्च्छेत् ऐन्द्रं पञ्चशरावमोदनं निर्वपेत्' इत्यत्र, पञ्चशरावद्रव्यकस्य यागस्य च दर्शकार्यापत्तौ दर्शनिवृत्तिर्न प्रत्यक्षवचनादवगम्यते । किन्तु द्रव्यविनाशादवगम्यते । तन्निवृत्तौ तत्कार्यसाधनापेक्षया तद्वाचिपदमनुमाय 'दर्शकार्यार्थमैन्द्रं पञ्चशरावमोदनं निर्वपे'दिति श्रुतानुमितैकदेशनिष्पाद्येन वाक्येन पञ्चशरावयागस्य दर्शकार्यापत्तिरवसीयते। '[1] सप्रत्यामनेत्स्थाना' दिति षष्ठाध्यायाधिकरणपूर्वपक्षरीत्येदमुदाहरणम् । सिद्धान्ते तु, द्रव्यापचारे द्रव्यान्तरानयने दर्शनिष्पत्तेः, न तन्निवृत्त्युन्नयनमस्तीत्युदाहरणान्तरमन्वेषणीयम् ।

एवं कार्यापत्त्या व्रीहिधर्माणामवघातादीनां नीवारेषु, उलूखलधर्माणां प्रोक्षणादीनां नखे, यूपधर्माणां परिव्याणादीनां परिधौ च ऊहः संस्कारोहः ।

गिरापदगीतिक्रियाया इरापदे तूहः सामोहः ।

---

1. पू. मी. द. 6-4-10.

दर्शधर्माणां सिद्धान्ते नास्त्यूहः पञ्चशरावे ।

मन्त्रोहः — सोऽष्टविधः ।

१. कचित्प्रकृतिमात्रमूह्यते-यथा — अग्नये जुष्टमिति मन्त्रे सौर्यचरुं प्राप्ते सूर्याय जुष्टमिति ।

२. कचिल्लिङ्गमात्रमूह्यते — यथा-'वस्व्यसि रुद्रासि' इत्येकहायनीमन्त्रे विकृति-विशेषविहितं सोमक्रयणं वत्सं प्राप्ते 'वसुरसि रुद्रोऽसि' इति ।

३. कचिद्वचनमात्रमूह्यते यथा 'छागस्य वपाया मेदसः' इति मन्त्रे प्राजापत्य-पशून्प्राप्ते 'छागाना'मिति ।

४. कचित्प्रकृतिर्लिङ्गञ्चोह्यते — यथा 'अग्नये जुष्ट'मिति आदित्यचरुं प्राप्ते मन्त्रे, 'अदित्यै जुष्ट'मिति ।

५. कचित्प्रकृतिर्वचनञ्चोह्यते — यथा तस्मिन्नेव मन्त्रे वैश्वदेवचरुं प्राप्ते — 'विश्वेभ्यो देवेभ्य' इति ।

६. कचिल्लिङ्गं वचनञ्चोह्यते — 'यथा-'प्रास्मा अग्निं भरत' इति मन्त्रे 'मल्हा आलभेत' इति विहितं पशुयागं प्राप्ते 'प्राभ्योऽग्नि'मिति ।

७. कचित् त्रीण्यप्यूह्यन्ते — यथा 'आपो देवीरिति मन्त्रे, 'आज्यं प्रोक्षणम्' इति सोमारौद्रचरौ विहितं घृतं प्राप्ते 'घृत ! देव !' इति ।

कचित्सकलस्य पदस्याभ्यासरूप ऊहः — यथा 'एकधास्य त्वचमाच्छ्यतात्' इति मन्त्रे पशुगणं प्राप्ते, 'एकधैकधा' इति ।

एवमूहस्यापवादो नवमे विचिन्तितः ।

एवमातिदेशिकपदार्थगतरूपान्तरात्मकोहनिरूपणानन्तरं, तन्निवृत्त्यात्मको बाधो दशमे निरूपितः ।

निवृत्तिश्च कस्यचित् कचित् अतिदेशवाक्यप्रवृत्तिकाले प्रकृतावविज्ञातत्वेन तद्ग्राह्यत्वा-सम्भवात् । यथा दर्शपूर्णमासाङ्गभूतायाः आरम्भणीयायाः । नह्यारम्भणीयाविधिसमये दर्श-पूर्णमासयोरारम्भणीया अङ्गमिति विज्ञातम्; येन सा प्रयाजवदतिदेशवाक्येन गृह्येत ।

कस्यचिदतिदेशवाक्यप्रवृत्तिकाले प्रकृतौ विज्ञातस्याप्यसम्भवान्निवृत्तिः । यथा पवमानेष्टया-मग्निहोत्रहवण्याः । यया अग्निहोत्रं हुतं सा अग्निहोत्रहवणी, प्रकृतौ 'अग्निहोत्रहवण्या हवींषि निर्वपति' इत्यत्र निर्वापकरणत्वेन प्राप्नोति स्थितम् । न च पवमानेष्टिसमयेऽग्निहोत्रं हुतम् ।

क्वचित् द्वारलोपान्निवृत्तिः, यत्र द्वारलोपः ।

क्वचित् द्वारत्वाभिमतस्य स्वतः सिद्धतया । यथा कृष्णलेष्ववघातद्वारस्य वैतुष्यस्य स्वतः सिद्धतयाऽवघातस्य निवृत्तिः ।

क्वचित्पूर्वसिद्धतया । यथा 'खलेवाली यूपो भवति' इत्यत्र, प्रागेव खलेवाल्याः छित्वा तक्षणेन श्लक्ष्णीकृतनिखातायाः छेदनतक्षणोच्छ्रयणानां निवृत्तिः ।

क्वचित् द्वारसंपादनाशक्त्या । यथा प्राशित्रेडाभक्षणार्थेषु कृष्णलेष्वभिघारणजन्योपकारस्य स्वादिम्नः संपादयितुमशक्यत्वात् अभिघारस्य निवृत्तिः ।

क्वचित् सिद्धशेषिविरोधान्निवृत्तिः । यथाऽऽग्रयणदक्षिणारूपे वत्सेऽन्वाहार्यधर्मस्य पाकस्य । पाके हि कृते वत्सो नश्येत्, तन्मांसमेव दक्षिणा स्यात् ।

क्वचित् साध्यशेषिविरोधान्निवृत्तिः । यथा — 'बार्हस्पत्यो नैवारस्सप्तदशशरावश्चरुर्भवति' इत्यत्र निर्वापेषु 'चतुरो मुष्टीन्निर्वपति' इत्यतिदेशप्राप्तसप्तदशशरावपरिमाणचरुरूपसाध्यशेषिविरोधित्वात् संख्यामुष्ट्योरन्यतरबाधावश्यंभावे, जघन्यत्वान्मुष्टीनिवृत्तिः ।

क्वचिद्विरोधाभावेऽपि प्रयोजनाभावान्निवृत्तिः । यथाऽऽग्रयणदक्षिणारूपे वाससि पाकस्य । प्रवृत्तौ ह्यन्वाहार्यरूपदक्षिणाद्रव्यनिष्पत्त्यर्थं, 'दक्षिणाग्निपरिमितं महान्तमोदनं पचति' इति पाको विहितः । इह दक्षिणाद्रव्ये वाससि प्रागेव निष्पन्ने स्थिते तन्निष्पत्त्यनुपयोगिना किं पाकेन ?

द्वारलोपान्निवृत्तिरित्यत्र द्वारशब्देन, यत् द्वारतया फलतया वा प्रयोजनं, तत्सर्वं विवक्षितम् ।

तेन मृते यजमाने क्रियमाणायामिष्टौ, 'आयुराशास्ते' इत्यादिमन्त्राणां विवक्षितफलानां, मृतस्य यजमानस्यायुरादिफललोपात् निवृत्तिरप्युदाहरणम्, इत्यादि द्रष्टव्यम् ।

क्वचित् प्रत्याम्नानात् प्राकृतपदार्थनिवृत्तिः । साप्यनेकविधा ।

क्वचित् उपदिष्टपदार्थविरोधात्तन्निवृत्तिः । यथा–'औदुम्बरो यूपो भवति' इति वैकृतपशौ, अतिदेशप्राप्तयूपोद्देशेन उदुम्बरयूपप्रकृतिद्रव्यविधौ, उदुम्बरप्रकृतिके यूपे प्राकृतस्य बिल्वपलाशादेर्विरोधेन प्रकृतित्वासंभवान्निवृत्तिः ।

क्वचित् उपदिष्टगतश्रुतनैरपेक्ष्यविरोधान्निवृत्तिः । यथा— 'नैवारश्चरुर्भवती' त्यत्र नीवारप्रकृतिके चरौ व्रैहतण्डुलानामपि मिश्रणेन प्रकृतित्वसम्भवेऽपि, नीवारशब्दपरतद्धितोत्पत्त्यवगत-

नैरपेक्ष्यविरोधात् व्रीहीणां निवृत्तिः। नीवाराणां व्रीहिसापेक्षाणां चरुप्रकृतित्वे हि सापेक्षमसमर्थमित्यसामर्थ्यात् तद्धितोत्पत्तिर्न स्यात्।

क्वचित् अविरोधेऽपि नैरपेक्ष्यान्निवृत्तिः। यथाऽऽग्रयणे, 'वासो दक्षिणा वत्सः प्रथमजो दक्षिणा' इति श्रुताभ्यां वासोवत्साभ्यामृत्विजामानतौ, तयोरन्वाहार्यनिरपेक्षकारणत्वात प्राकृतान्वाहार्यदक्षिणाया निवृत्तिः।

क्वचित् नैरपेक्ष्याभावेऽपि नियमवशान्निवृत्तिः। यथा ऋतपेये; 'औदुम्बरः सोमचमसो दक्षिणा, स प्रियाय सगोत्राय ब्रह्मणे देयः' इति श्रुतेन सोमचमसेन केवलं ब्रह्मणे दत्तेन, लौकिकोपायान्तरमनपेक्ष्य ऋत्विजामानतेरसम्भवेऽपि, श्रुतनियमविधिवशात् प्राकृत्याः द्वादशशतदक्षिणायाः निवृत्तिः, इत्याद्युदाहार्यम्।

क्वचित् प्रतिषेधात् प्राकृतपदार्थनिवृत्तिः। प्रतिषेधशब्देनात्र यः कश्चित्प्राकृतपदार्थनिवृत्तिफलको विधिः स सर्वोऽपि विवक्षितः। तेन महापितृयज्ञे 'आर्षेयं वृणीते' इत्यनेन, आर्षेयवरणवर्जं प्रकृतिवत्कुर्यादिति पर्युदासेन या तस्मिन्नार्षेयवरणनिवृत्तिः,

'न तौ पशौ करोती'त्याज्यभागनिषेधात् पशावाज्यभागनिवृत्तिः;

'आज्यभागौ यजती'त्यपूर्वतापरविधिना, अनाज्यभागानां या गृहमेधीये निवृत्तिः;

साप्यत्रोदाहरणम्।

एवञ्च दर्शपूर्णमासयोः 'कपालेषु श्रपयती'ति वाक्यस्य तण्डुलहविष्केषु चित्रादिषु व्रीह्युत्पादनानिवृत्तेरेव फलत्वात् साप्यत्रोदाहरणम्। यथाच कपालेषु श्रपयतीति विधेस्तण्डुलहविष्कासु विकृतिषु प्रकृतिद्रव्योपादाननिवृत्तिरेव फलम्, तथा प्रसाधितमस्माभि[1]र्विधिरसायने।

एवमुपदेशविषयेऽतिदेशविषये च पृथङ्निरूपणीयेषु निरूपितेषु, तदुभयसाधारणयोस्तन्त्रप्रसङ्गयोर्निरूपणीययोः, एकादशे तन्त्रं निरूपितम्।

तत् त्रिविधम् — १. फलतन्त्रम्, २. पदार्थतन्त्रम्, ३. अनुष्ठानतन्त्रम् इति।

१. 'दर्शपूर्णमासाभ्यां स्वर्गकामो यजेत' इत्यत्र बहूनामेकफलमुद्दिश्योपादीयमानानामाम्नानतन्त्रावगतं द्वन्द्वावगतञ्च साहित्यं विवक्षितमिति सहितानां फलान्वयात्;

'राजसूयेन स्वाराज्यकामो यजेत' इत्यत्र बहूनामिष्टिपशुसोमानामेकेन नाम्नोपादानात्,

---

1. अस्य ग्रन्थस्य प्रणेता तत्रभवानप्पय्यदीक्षित इत्यनेन ज्ञायते। (सं)

आग्नेयादीनां षण्णां फलम्, राजसूयनामगृहीतयागानां च फलं साधारणम् । तदेतत्फलतन्त्रम् ।

२. 'समे दर्शपूर्णमासाभ्यां यजेत' 'पौर्णमास्यां पौर्णमास्या यजेत' 'दर्शपूर्णमासयोश्चत्वार ऋत्विजः' इति विहिता एककालकर्तारः एकफलसाधनानां कर्मणां यथायोगं साधारणाः इत्येतत्पदार्थतन्त्रम् ।

३. एकफलानामेकदेशकालकर्तृकाणां यदङ्गभूतप्रयाजाद्यनुष्ठानं साधारणम्, तदनुष्ठानतन्त्रम् ।

यत्र तु फलैक्येऽपि देशकालकर्तृणामन्यतमस्यापि भेदः, तत्र प्रतिप्रधानमङ्गावृत्तिलक्षण आवापः ।

तत्र द्वादशाहे द्वादशानां सोमयागानां द्वादशस्वहस्सु कर्तव्यानां कालभेदात् सुत्याकालकर्तव्य सवनीयपशुप्रभृत्यङ्गानुष्ठानावृत्तिः ।

वरुणप्रघासेषु नवहविष्कायामिष्टौ विहारद्वयं विधाय , अष्टावध्वर्युरुत्तरे विहारे हवींष्यासादयति, मारुतीमेव प्रतिप्रस्थाता दक्षिणस्मिन — इति देशभेदविधानात् तत्र तत्र देशे अष्टानां हविषां मारुत्याश्चाङ्गानुष्ठानं भिद्यत इति देशभेदेन तदावृत्तिः ।

तत्रैव 'गार्हपत्ये पत्नीसंयाजान् जुहोति' इति विहितानामापराग्निकहोमानां देशकालैक्येऽप्यध्वर्युप्रतिप्रस्थातृरूपकर्तृभेदाद्भेदः ।

यत्र कर्तृत्वानुष्ठानानामभेदेऽपि कर्तृकारकभेदः, तत्रापि प्रयोगभेदादङ्गानामावृत्तिरेव । यथा — आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति वामनो दक्षिणा, सोमापौष्णं चरुं निर्वपति श्यामो दक्षिणा' इत्यादिवाक्यविहितेषु राजसूयान्तर्गतयागेषु देशकालफलभेदाप्रतीतावपि, वामनानतैराग्नावैष्णवयागः कर्तव्यः । श्यामानतैः सोमापौष्णश्चरुः कर्तव्यः, इत्येवं दक्षिणाव्यवस्थया तद्भेदात्कर्तृरूपं भिद्यत इति, ततः प्रतियागप्रयोगभेदादङ्गानुष्ठानावृत्तिः ।

यानि तु कालभेदेन कर्तव्यानामपि प्रधानकर्मणां कर्मकालान्यङ्गानि तान्यगृह्यमाणविशेषत्वात् सर्वेषां तन्त्रं भजन्ति । यथा ज्योतिष्टोमे अग्नीषोमीय सवनीयानुबन्ध्यपशूनां, दीक्षासु यूपं च्छिनत्तीति दीक्षाकालकर्तव्यत्वेन विहितो यूपः ।

यथा वा द्वादशाहे द्वादशानां सोमयागानां अहर्भेदेन कर्तव्यानां दीक्षोपसदादयः । इत्येवंरूपेण सापवादं तन्त्रं एकादशे निरूपितम् ।

द्वादशे प्रसङ्गो निरूपितः। अन्यार्थेनान्यस्य तत्प्रयुक्तिशक्तिकस्योपकारः प्रसङ्गः।

यथा भोजनार्थं प्रथमागतस्याचार्यस्य कृतेन सूपापूपादिना पश्चादागतस्य स्वयमाचार्य-नैरपेक्ष्येणापि सूपापूपादिप्रयुक्तिशक्तिकस्य जामातुरुपकारः।

यस्त्वन्यार्थेन स्वयं प्रयुक्तिशक्तिरहितमुपक्रियते, तत्र प्रसङ्गः। किन्त्वाचार्यकृत-सूपापूपाद्युपक्रियमाणपरिचारकादिवत् तदुपजीव्यप्रयोजनम्। यथा दध्यानयनेनोपक्रियमाणं वाजिनम्। पुरोडाशकपालं प्रति तुषोपवापस्य शेषित्वे सत्यपि न प्रयुक्तिशक्तिः। 'पुरोडाशकपालेन' इति सविशेषोपादानेनान्यप्रयुक्तकस्युपजीवित्वाधिकरणात्।

स च प्रसङ्गस्त्रिविधः — १. अनुष्ठानप्रसङ्गः। २. पदार्थप्रसङ्गः। ३. शास्त्रप्रसङ्गश्चेति।

१. तत्र पश्वर्थप्रयाजाद्यनुष्ठाने पुरोडाशाद्युपकारोऽनुष्ठानप्रसङ्गः।

२. सौमिक्या वेद्याः सोमान्तर्गतेष्टिपशूनामुपकारः पदार्थप्रसङ्गः।

३. याजनादिभिर्ब्राह्मणो धनमार्जयेदिति द्रव्यार्जनशास्त्रेण ज्योतिष्टोमादिशास्त्रस्य ऋत्विग-पेक्षस्याविशेषेण त्रैवर्णिकानामार्त्विज्यमाक्षेप्तुं प्रवृत्तस्योपकारः शास्त्रप्रसङ्गः।

इत्येवमादिरूपेण द्वादशे सापवादः प्रसङ्गो निरूपितः।

द्वादशलक्षण्या अर्थसंक्षेपस्समाप्तः॥

इव मुखमस्तीत्यादौ प्रथमान्तपदोपस्थितिविषये चन्द्रसादृश्ये च भावनाया अन्वयप्रसङ्गः, तदर्थं प्रकृतशाब्दबोधे इतराविशेषणत्वार्थककर्मत्वाद्यनवरुद्धत्वं तत्र कारणतावच्छेदककोटौ निवेशनीयमिति विभाव्यते; तथापि तत्र पदे प्रथमान्तत्वविशेषणं व्यर्थमेव, द्वितीयान्तपदजन्योपस्थितिविषयीभूतार्थस्य शाब्दबोधे कर्मत्वविशेषणतया इतराविशेषणत्वविरहादेव तत्र भावनाया अन्वयबोधापत्तिवारणसम्भवात् ।

एतेन भावनानिष्ठप्रकारतानिरूपितविशेष्यतासम्बन्धेन आख्यातपदजन्यशाब्दबुद्धित्वावच्छिन्नं प्रति प्रथमान्तपदजन्योपस्थितेर्विशेष्यतासंबन्धेन हेतुत्वं कल्प्यते, नतु तत्र कर्मत्वाद्यनवरुद्धत्वमपि निवेश्यते, तस्य निर्वचनाशक्यत्वात् । नच प्रकृतशाब्दबोधे इतराविशेषणत्वमेव तत्, प्रकृतत्वं प्रथमान्ततत्तत्पदजन्यत्वमिति वाच्यम्, चन्द्र इव मुखं, चन्द्रो राजते, इत्यादिवाक्यद्वयजन्यसमूहालम्बनबोधे चन्द्रे भावनान्वयबोधानुपपत्तेः । नच प्रथमान्तपदजन्यशाब्दबोधे विशेष्यत्वाभाववत्त्वे सति तथाविधशाब्दबोधे इतराविशेषणत्वमेव तदिति वाच्यम्, तथा सति एतादृशधर्मस्य कारणतावच्छेदककोटौ निवेशे परस्परं विशेषणविशेष्यभावे विनिगमनाविरहेण कार्यकारणभावबाहुल्यात् उपदर्शितस्य दुष्परिहरत्वात्तथाविधान्वयबुद्धिं प्रति स्वीयविशेष्यत्वाभावविशिष्टप्रकारतासम्बन्धेन शाब्दबोधस्यैव कार्यकालवृत्तितया प्रतिबन्धकत्वकल्पनमुचितम्, तादृशप्रतिबन्धकाभावादेः कारणत्वकल्पिका व्युत्पत्तिः कर्मत्वाद्यनवरुद्ध इत्यादिग्रन्थेन दर्शिता । तादृशव्युत्पत्तौ तथाविधविशेषणानुपादाने तादृशप्रतिबन्धकाभावस्य हेतुत्वाप्राप्त्या चन्द्र इव मुखमस्तीत्यादौ च चन्द्रादिपदार्थे भावनाया अन्वयप्रसङ्ग इति तत्र तदुपादानमित्यपि परास्तम् ।

उपदर्शितप्रतिबन्धकाभावस्य हेतुत्वे पदजन्यपदार्थोपस्थितिकारणतावच्छेदककोटौ पदांशे प्रथमान्तत्वविशेषणोपादानस्य व्यर्थतया तत्र तदुपादानसंपादकतथाविधविशेषणस्य व्युत्पत्तौ निवेशे प्रयोजनाभावादिति चेन्मैवम्, तत्र तदनिवेशे द्वितीयाविभक्त्यन्ताद्यनेकपदेषु तथाविधोपस्थितिनिष्ठकारणतावच्छेदकत्वकल्पने गौरवात्; अस्मन्मते च प्रथमान्तपद एव तत्कल्पनमिति लाघवस्यैवोपदर्शितकारणतावच्छेदककोटौ पदांशे प्रथमान्तत्वनिवेशसम्पादकतया उपदर्शितव्युत्पत्तावपि तादृशविशेषणनिवेशस्यावश्यकत्वात् । अन्यथा तदनुसारेण उपदर्शितविशेषणघटितकार्यकारणभावकल्पनाया अयोगादिति ।

ननु भावनाया इत्यादिग्रन्थस्योपदर्शितरीत्या व्युत्पत्तिपरत्वे तथैवेत्यादिग्रन्थस्य कोऽर्थ इति चेत्? तमत्रेहि । तथैवेति — तादृशव्युत्पत्त्यनुसारेण तत्तद्रूपेणैवेत्यर्थः । तथाविधप्रतिबन्धकाभावत्वतादृशपदजन्योपस्थितित्वादिनैवेति तु निर्गलितार्थः ।

साकांक्षत्वात् — कार्यकारणभावस्याकांक्षाविषयत्वात्, कल्पनीयत्वादिति यावत् । तथाचोक्तव्युत्पत्त्यनुसारेणोपदर्शितकार्यकारणभावं कल्पयित्वा भावनाया अन्वयनियम उपपादनीय इति भावः ।

उपदर्शितव्युत्पत्तौ किं मानमिति तु न शङ्कनीयम् । तत्रानुभवस्यैव शरणीकरणीयत्वात् । अन्यथा व्युत्पत्तिमात्रस्यैवोच्छेदापत्तेरिति कृतं पल्लवितेन ।

तत्रैवेति — भावनाविशेष्ये कर्तरि कर्मणि चेत्यर्थः । ननु भावनाविशेष्ये संख्यान्वयस्वीकारे चैत्रेण सुप्यत इत्यादौ संख्यानन्वयापत्तिः । तत्र भावनाविशेष्यविरहादतस्तत्रेष्टापत्तिमाह — चैत्रेण सुप्यत इत्यादिना । प्रथमान्तपदाभावादित्यस्य भावनाविशेष्यविरहादित्यग्रेतनेन सहान्वयः । ननु चैत्रेण सुप्यत इत्यादौ धात्वर्थ एव भावनाविशेष्यत्वेनान्वेतु । तथाच तत्रैव संख्यान्वयसंभवे किमर्थमुपदर्शितस्थले संख्याद्यनन्वये इष्टापत्तिरित्यत आह — धात्वर्थस्येति । व्युत्पन्नत्वादिति । तथाच भावनाविशेषणत्वेनैव धात्वर्थस्यान्वय इति व्युत्पत्तिबलसिद्धस्य, चैत्रः स्वपितीत्यादौ स्वापादिनिष्ठप्रकारतानिरूपितविशेष्यता-सम्बन्धेन तथाविधवाक्यजन्यशाब्दबुद्धित्वावच्छिन्नं प्रति आख्यातपदज्ञानजन्यभावनोपस्थितेर्विशेष्यता सम्बन्धेन हेतुत्वस्य कल्पनात् चैत्रेण सुप्यत इत्यादौ स्वापादेर्भावनाया विशेष्यत्वेनान्वये क्लृप्तव्युत्पत्ति-भङ्गप्रसङ्गो बाधक इति भावः ।

ननु भावनाविशेषणत्वेनैव धात्वर्थान्वय इति व्युत्पत्तेर्भावाख्यातस्थले सङ्कोचः कल्पनीयः, भावाख्यातस्थले च धात्वर्थस्यैव भावनाविशेष्यत्वेनान्वय इति व्युत्पत्त्यन्तरमङ्गीकृत्य कार्यकारणभावान्तरं कल्पयित्वा उपदर्शितस्थले धात्वर्थविशेष्यकभावनाप्रकारकबोधाङ्गीकारे क्षतिविरह इत्यत आह — भावनायां बाधितत्वाच्चेति । चैत्रेण सुप्यत इत्यादौ आख्यातार्थाश्रयत्वरूपाया भावनायाः स्वापे बाधेन तत्रान्वयासम्भवादित्यर्थः ।

ननु निरूपकत्वसम्बन्धेनैव तत्र तस्यान्वयः सम्भवतीति चेन्न, तथा सति चैत्रेण सुप्यते न मैत्रेण इत्यादौ नञर्थानन्वयापत्तेः । नच निरूपकत्वसम्बन्धावच्छिन्नप्रतियोगिताकाश्रयत्वाभावस्य स्वापे-ऽन्वयसम्भवान्न तत्र नञर्थान्वयानुपपत्तिरिति वाच्यम्, वृत्त्यनियामकसम्बन्धस्याभावप्रतियोगितानवच्छेदक-तया निरूपकतासम्बन्धावच्छिन्नप्रतियोगिताकाश्रयत्वाभावस्यालीकतया तत्र तदन्वयासम्भवेन उपदर्शितापत्ते-र्दुर्वारत्वात् । चैत्रेण सुप्यत इत्यादौ एककालीनत्वादिसम्बन्धेन स्वापे आश्रयत्वस्यान्वय इति तु नाशङ्कनीयम्, तत्र तेन सम्बन्धेनाश्रयत्वस्यान्वये निराकांक्षत्वात् । मैत्रस्य जाग्रद्दशायां चैत्रवृत्त्याश्रयत्व-मादायापि मैत्रेण सुप्यत इति प्रयोगासत्त्वाच्च ।

ननु तत्रैकवचनार्थसंख्याया अनन्वयेन एकवचनं व्यर्थमित्यत आह — एकवचनन्त्विति । अत एव — भावाख्यातस्थले एकवचनस्य साधुत्वादेवेत्यर्थः । औत्सर्गिकमिति — प्रथमोपस्थित-मित्यर्थः । अन्यथा तत्र स्वापादौ संख्याया अन्वयस्वीकारे स्वापद्वित्वबहुत्वेऽपि भावाख्यातस्थले द्विवचन-

बहुवचनापत्तेः । तत्रेष्टापत्तिर्न सम्भवति, अभियुक्तविरुद्धत्वादिति भावः । ननु भावाख्यातस्थले संख्याभावनयोरनन्वये भावतिङो नैरर्थक्यं स्यादित्यत आह — एवञ्चेति — भावाख्यातस्थले संख्याभावनयोरनन्वये चेत्यर्थः । **यथायथमित्यादि । वर्तमानत्वं लडर्थः** – इष्टसाधनत्वं लिङर्थ इत्यर्थः । इष्टसाधनत्वादिकमित्यत्रादिपदं अतीतत्वकृतिसाध्यत्वार्थकम् । ननु लिङर्थेष्टसाधनत्वादेः लुङर्थातीतत्वादेश्च कुतोऽन्वयस्तत्राह—**तच्चेत्यादि ।** लिङर्थेष्टसाधनत्वलुङर्थातीतत्वादिकं चेत्यर्थः ।

ननु तथान्वये मानाभाव इत्यत आह — **तथैवेति ।** लिङादिसमभिव्याहारस्थले धात्वर्थविशेष्यकेष्टसाधनत्वप्रकारकबोधस्यैवानुभवसिद्धत्वादित्यर्थः । इदमत्रावधेयम् — चैत्रेण सुप्यत इत्यादौ वृत्तित्वं तृतीयार्थः, वर्तमानत्वं लडर्थः, धात्वर्थः स्वापः, तथा च चैत्रवृत्तिः वर्तमानः स्वापः इत्यन्वयबोधः । एवं चैत्रेण सुप्येत इत्यादौ भावलिङः इष्टसाधनत्वादिकमर्थः । तथाच चैत्रवृत्तिस्वापः इष्टसाधनं कृतिसाध्यश्चेत्याकारकान्वयबोधः । एवमन्यत्रापि सूक्ष्ममतिभिश्चिन्तनीयमिति ।

तद्बोधकानामिति । वर्तमानत्वाबोधकानामित्यर्थः । ननु भावनायाः प्रथमपदोपस्थापके केन सम्बन्धेनान्वयः, न तावदाश्रयतासंबन्धेन, चैत्रेण पच्यते तण्डुल इत्यत्र तण्डुले आख्यातार्थकृतिरूपाया भावनाया बाधितत्वादित्यत आह — **भावनायाश्चेति ।** आश्रयत्वसम्बन्धेनेत्यर्थः । **अन्यथेति ।** वक्ष्यमाण परम्परयेत्यर्थः । तथाच साक्षात्परम्परया वा भावनाविशेष्य एव संख्यान्वय इति नियम इति भावः । न च संख्यानतिरिक्ताख्यातार्थमात्रस्य भावनापदवाच्यतया कर्माख्यातस्थले कर्मत्वस्याप्याख्यातार्थतया साक्षाद्भावनाविशेष्य एव संख्यान्वयनियमोऽस्तु, अलं तत्र परम्परया वेत्यस्य निवेशनेति वाच्यम्, प्राचीनमते कर्माख्यातस्यापि कृत्यर्थकतया कर्मत्वार्थकत्वाभावेन कर्मत्वस्य भावनात्वविरहादुपदर्शितानुपपत्तेरभावादिति ।

ननु यथा चैत्रेण पच्यते तण्डुल इत्यत्र नैयायिकमते परम्परया कर्मणि कृतेरन्वयः, तथा चैत्रेण पचति तण्डुल इत्यत्रापि कथं नान्वयबोधः? एवं नैयायिकमते चैत्रः पचति तण्डुलमित्यत्रेव चैत्रः पच्यते तण्डुलमित्यत्रापि आश्रयतासम्बन्धेन कृतेरन्वयबोधापत्तिः । एवं मैत्रः पच्यते तण्डुल इत्यत्र वा कथं तन्मते एकदा कर्तृकर्मणोर्यथोक्तरीत्या कृतेर्नान्वयः? दर्शितस्थलेषु सर्वत्राख्यातपदात् कृतेरुपस्थितिसत्त्वादित्याशङ्कामपाकर्तुं आह—**तवेति ।** वैयाकरणस्येत्यर्थः । **तथान्वयबोधकत्वमिति ।** कर्तृकर्मणोः कृतेर्बोधकत्वमित्यर्थः । तथाच वैयाकरणमते यादृशयादृशशाब्दबुद्धित्वावच्छिन्नं प्रति तादृशतादृशानुपूर्वीज्ञानत्वेन कारणता, नैयायिकमतेऽपि तादृशतादृशशाब्दबुद्धित्वावच्छिन्नं प्रति तादृशतादृशानुपूर्वीज्ञानत्वेन हेतुत्वकल्पनान्नानुपपत्तिरिति भावः । तथाविधकार्यकारणभावकल्पनाबीजं स्वयमेव स्पष्टयति—**अत इति ।** तथाविधकार्यकारणभावकल्पनादित्यर्थः । **न प्रयोगा इति ।** न तादृशशाब्दबोधजनका इत्यर्थः ।

ननु भावनायाः कृतिरूपत्वेन तद्विशेष्ये संख्यान्वयनियमस्वीकारे रथो गच्छतीत्यादौ कथं रथे संख्यान्वयः ? तस्य भावनाविशेष्यत्वाभावादित्यत आह — भावना त्विति । संख्याद्यतिरिक्ताख्यातार्थमात्रमेव उक्तनियमघटकीभूतभावनाशब्दार्थ इत्यर्थः । अचेतनानुरोधादिति । रथो गच्छतीत्यादौ रथादौ संख्यान्वयानुरोधादित्यर्थः । तथाचाख्यातस्य कर्तृकर्मगतसंख्याभिधानानभिधानाभ्यामेव प्रथमातृतीयादिनियमोपपत्तौ आख्यातस्य कर्त्रादिशक्तिमभ्युपगच्छतां वैयाकरणानां मतमनादरणीयमेव लघुकृतिशक्तिवादिनैयायिकमतं श्रद्धानैः सुधीभिरिति भावः ।

ननु नैयायिकमते आख्यातपदचैत्रपदयोः विभिन्नरूपेण एकधर्मिबोधकत्वरूपसामानाधिकरण्यानुभवोऽनुपपन्नः । तथा चानुभवकृतविश्रमाणां कथं तन्मतमनुमतमित्यत आह — विभिन्नाभ्यामित्यादि । तथाच तादृशानुभव एवासिद्ध इति भावः । अन्यादृशं चेति । एकधर्मिवृत्तिविभिन्नधर्मबोधकत्वरूपं सामानाधिकरण्यमित्यर्थः ।

अत्र वैयाकरणमतानुयायिनः, आख्यातस्य कर्त्रादिशक्तिकल्पने नैयायिकमतमपेक्ष्य लाघवात्तथैवोचितम् । तथाहि, तन्मते कर्त्रादिप्रकारकज्ञानाभावलौकिकप्रत्यक्षत्वावच्छिन्नं प्रति आख्यातपदनिरूपित शक्तिज्ञानादिघटितशाब्दबोधसामग्र्याः प्रतिबन्धकत्वाकल्पनेऽपि तथाविधशाब्दबोधसामग्रीकाले कर्तृप्रकारकज्ञानाभावासत्त्वेन विषयासत्त्वैव तथाविधलौकिकप्रत्यक्षानुत्पादसंभवेन तथाविधप्रतिबध्यप्रतिबन्धकभावकल्पनाभावप्रयुक्तलाघवमतिस्फुटमेव ।

नैयायिकमते तु तथाविधशाब्दबोधसामग्रीकाले तादृशज्ञानाभावरूपविषयसत्त्वेन, विना तथाविधप्रतिबध्यप्रतिबन्धकभावकल्पनं तथाविधप्रत्यक्षवारणमशक्यमिति तत्कल्पने महागौरवम् । नच वैयाकरणमते कृतिप्रकारकज्ञानाभावप्रत्यक्षं प्रति तथाविधशाब्दबोधसामग्र्याः प्रतिबन्धकत्वकल्पनावश्यकत्वे नैयायिकमतमपेक्ष्य न लाघवावकाशः, नैयायिकमते तथा कल्पनाया अभावादिति वाच्यम्; वैयाकरणमते कर्तुरुपस्थितिकाले कृतिप्रकारकज्ञानसत्त्वस्यावश्यकत्वेन तथाविधशाब्दबोधसामग्रीकाले विषयासत्त्वैव कृतिप्रकारकज्ञानाभावप्रत्यक्षवारणसम्भवेन तथाविधप्रतिबध्यप्रतिबन्धकभावस्याकल्प्यतया उपदर्शितलाघवस्याक्षुण्णत्वात् । यदि च नवीनोच्छृंखलरीत्या क्लृप्तेन निर्वाहे तत्र तथाविधप्रतिबन्धकाभावहेतुत्वं नाधिकमिति मन्यते, तथापि तादृशप्रतिबन्धकाभावे तथाविधप्रत्यक्षहेतुत्वसम्बन्धकल्पनागौरवं नैयायिकानामित्याहुः; तदपि न विचारसहम्, गुरुशरीरपाकानुकूलकृत्याश्रयप्रकारकयोग्यताज्ञान तथाविधकर्तृ(भेद)प्रकारकज्ञानरूपबाधाभावत्वादिरूपे गुरुधर्मावच्छिन्नादिघटितशाब्दबोधसामग्र्यभावे अनन्तघटपटादिप्रत्यक्षकारणत्व सम्बन्धकल्पनेन वैयाकरणमत एव गौरवसम्भवादित्यास्तां विस्तारः ।

कथमिति । केन सम्बन्धेन भावनाया विशेष्य इत्यर्थः । सिद्धान्ती शङ्कते — विशेष्य-

तथेति । अन्वयश्चास्य कर्तृपदार्थैकदेशे भावनाया विशेष्ये । तथाच चैत्रेण पच्यते तण्डुल इत्यादौ तण्डुलो विषयतासम्बन्धेन भावनाया विशेष्य इत्यर्थः । सविषयव्यापारेति । सविषयव्यापारानभिधानस्थले इत्यर्थः । रथेन गम्यते ग्राम इत्यादौ नोदनाख्यरूपव्यापारस्याख्यातार्थतया तस्य च निर्विषयतया विषयतासम्बन्धेन ग्रामादौ अन्वयासम्भवात् उपदर्शितरीतेरत्यन्तासम्भवदुक्तिकतेति भावः । मैत्रनिष्ठ-पाकभावनेति । मैत्रनिष्ठा या पाकानुकूलभावना तद्विषयस्तण्डुल इत्यर्थः । तण्डुले तथाविधभावनाविषयत्वन्तु उपादानताख्यं ग्राह्यमित्यवधेयम् । कर्माख्यातस्थले कर्मत्वप्रकारककर्मविशेष्यकबोधस्यानुभवसिद्धत्वे त्वाह—मैत्रनिष्ठेत्यादि । प्रतीयत इतीति । तादृशवाक्यजन्यशाब्दबोधे इति शेषः । साक्षात्परम्परया वेति । अत्र उपदर्शितबोधयोर्विकल्पानुरोधेन तथा वैकल्पिकोपादानमिति ध्येयम् ।

रथेन गम्यते ग्राम इत्यादौ ग्रामे भावनाया अन्वयप्रकारमाह — रथेन गम्यते ग्राम इत्यादिना । तथाच कर्माख्यातस्थले भावनाया धात्वर्थेऽन्वयः क्वचित् विषयतया क्वचिज्जन्यतया, कर्मणि तु परम्परयेति भावः । प्राचीनमतं दूषयन्नवीनमतं दर्शयति — नव्यास्त्विति । ननु कर्माख्यातस्थले आधेयत्वस्य तृतीयार्थत्वे, 'कर्त्राख्यातस्थले यत्र भावना विशेषणत्वेनान्वेति, कर्माख्यातस्थले स एव भावनायां विशेषणत्वेनान्वेती'त्यनुभवविलोपापत्तिः । एवं तादृशवाक्येन तथाविधबोधजनने आधेयत्वे तृतीयापदनिरूपितशक्तिज्ञानस्य सहकारित्वकल्पने गौरवं चेत्यत आह — संख्यामात्रं वेति । मात्र-पदेनाधेयत्वव्यवच्छेदः । सम्बन्धः — चैत्रभावनयोस्सम्बन्ध इत्यर्थः । वाक्यार्थ इति । तथाविध वाक्यानुपूर्वीज्ञानबलात् शाब्दबोधे भासत इत्यर्थः । तथाच तथाविधश्चेदनुभवः तदा संख्यामात्रं तृतीयार्थः । आधेयत्वन्तु संसर्गमर्यादया भासत इति भावः । तथेति । वाक्यार्थ इत्यर्थः । तदपीति । फलमपीत्यर्थः । तथेति । वाक्यार्थसम्बन्ध इत्यर्थः । भासमानत्वादिति । तथाच नामार्थधात्वर्थयोर्भेदान्वयबोधानभ्यु-पगमेन कर्माख्यातस्थले फलप्रकारकबोधानुभवापलापेन तत्र फलस्य सम्बन्धविधया भानासम्भवादिति भावः । क्रियाजन्यफलालाभादिति । जन्यतासम्बन्धेन क्रियाविशिष्टं यत्फलं तस्य धातोरलाभादित्यर्थः । विशेषणविशेष्यभावेत्यादि । फलविशेष्यकक्रियाविशेषणबोधस्य धातुना शक्यत्वादित्यर्थः । एतावता प्राचीनमतं दूषयित्वा नवीनः स्वमतमुपसंहरति — तस्मादिति । इत्थं चेति । फलस्यात्मनेपदार्थत्वे च इत्यर्थः । फलस्येति । तथाच कर्माख्यातस्थले फलविशेष्यकजन्यतासंसर्गकक्रियाविशेषणकबोधोऽनुभव-सिद्धः, स चानुपपन्न इति भावः ।

भावनाविषयस्य चेति । भावनाविषयभूतायाः इत्यर्थः । फलेऽन्वये— जन्यतासम्बन्धेन फलेऽन्वये । अन्यत्र क्लृप्त इति । कर्त्राख्यातस्थले क्लृप्त इत्यर्थः । तथाच तत्राख्यातार्थान्तरे वर्तमानत्वादौ धात्वर्थस्यान्वयापत्तिवारणार्थं धात्वर्थनिष्ठप्रकारतानिरूपितविशेष्यतासम्बन्धेन शाब्दबुद्धित्वा-वच्छिन्नं प्रति आख्यातपदजन्यकृत्युपस्थितेर्विशेष्यतासम्बन्धेन हेतुत्वस्य कल्पनान्न धात्वर्थविशेषणत्वेन

तिङर्थकृतेरन्वय इति भावः । **कृत्यनभिधायकेति** । कृत्यनभिधायको यो भावकर्मविहितकृत्प्रत्ययस्तद्योगे भावनाकल्पमशक्तेस्तृतीयारूपसुप इत्यर्थः । **ल्युडन्तत्वादिति** । चैत्रेण गतमित्यादिभावादिविहित-कृत्प्रत्ययस्थले क्तप्रत्ययत्वादित्यर्थः । तथाविधकृत्प्रत्ययस्थले सुबर्थकृतिनिष्ठप्रकारतानिरूपितविशेष्यतासम्बन्धेन शाब्दं प्रति धातुपदजन्योपस्थितेर्विशेष्यतासम्बन्धेन हेतुत्वस्य कल्पनत्वात्सुबर्थकृतिप्रकारकक्रियाविशेष्यकबोधे बाधकाभाव इति भावः ।

नन्वाख्यातस्य कृतिकर्मत्वाभिधायकत्वे चैत्रेण पचति तण्डुलः, तण्डुलं पच्यते चैत्रः इत्यादि-प्रयोगापत्तिरित्यत आह — **कर्तृकर्मवदिति** । वैयाकरणमते यथा कर्त्राख्यातत्वं कर्तृशक्तताच्छेदकं, कर्माख्यातत्वं कर्मशक्तताच्छेदकं, तथा नैयायिकमतेऽपि कर्त्राख्यातत्वं कृतिशक्तताच्छेदकं एवं कर्माख्यातत्वं कर्मत्वशक्तताच्छेदकमिति । उपदर्शितस्थले कृतिकर्मत्वयोर्बोधाभावान्नोपदर्शितप्रयोगापत्तिरिति भावः । कृतिकर्मत्वयोः शक्तताच्छेदके कर्त्राख्यातत्वकर्माख्यातत्वे उच्येते, नत्वाख्यातत्वमित्यत्रोपष्टम्भ-कान्तरमाह — **नचेति** । तथा सति पच्यते तण्डुलो चैत्र इत्यादिप्रयोगापत्तिरपि दुर्वारेति भावः ।

केचित्तु आख्यातत्वमेव कृतिशक्तताच्छेदकम, लाघवात् । नचैवमुक्तप्रयोगापत्तिः, कृतिविशेष्यकाख्यातपदनिरूपितशक्तिज्ञानेन कृतिशाब्दबोधे जननीये चैत्रस्तण्डुलं पचतीत्याद्यानुपूर्वीज्ञानस्य सहकारित्वकल्पनात् । एवं कर्मत्वविशेष्यकाख्यातपदनिरूपितशक्तिज्ञानेन कर्मत्वबोधे जननीये चैत्रेण पच्यते तण्डुल इत्याद्यानुपूर्वीज्ञानस्य सहकारित्वकल्पनाच्चोपदर्शितापत्तेरभावादिति । एवमन्यत्रापत्तिशङ्का-पङ्कोऽप्यानुपूर्वीज्ञानस्य सहकारित्वरूपसलिलधाराधोरणीभिरपनेय इति प्राहुः ।

ननु कर्माख्यातस्य चेत् न कृत्यपरनामकभावनार्थत्वं, तर्हि कुतो भावनान्वयिनि संख्यान्वय-नियमः? चैत्रेण पच्यते तण्डुल इत्यादौ भावनानन्वयिनि तण्डुले संख्यान्वयेन व्यभिचारादित्यत आह — **तिङुपस्थापिताया इति** । तथाच संख्यायाः प्रथमान्तपदोपस्थाप्य एवान्वयनियमो नतु भावनान्वयनियम इति भावः । नन्वाख्यातपदोपस्थाप्यान्वयिन्येव संख्याया अन्वयनियमः किं नाभ्युपेतस्तथा सत्यपि कर्माख्यातस्थलेऽनुपपत्त्यभाव इति चेन्न, तथानियमाङ्गीकारे नश्यतीत्यादौ वर्तमानत्वविशिष्टेऽपि संख्यान्वय-प्रसङ्गादिति । कर्तृकर्मविहिताख्यातशक्तिमुपपाद्य कर्तृकर्मविहिततत्प्रत्ययशक्तिमुपपादयति — **चैत्रो गन्तेत्यादि** । अपमार्यतामित्यन्तस्य कर्तृकर्मणी कृदाच्ये इत्यनेनान्वयः । कर्त्रादिविहितकृतः कर्त्राद्य-वाचकत्वे चैत्रो गन्तेत्यादौ समानलिङ्गकत्वनिर्देशानुपपत्तेः । समानलिङ्गकस्थले अभेदान्वयबोधस्यानु-भवसिद्धतया तस्यानिर्वाहादिति भावः ।

ननु तादृशानुभवे मानाभाव इत्यत आह — **भोक्ता तृप्यतीत्यादि** । अत्र च कृत्प्रत्ययस्य कर्त्रवाचकत्वे भोजनानुकूलकृतिस्तृप्यति इत्याद्यन्वयबोधः स्यात्, सर्वविशेषदर्शिनामनुपपन्न इति विशेष-

दर्शिनां तादशवाक्याद्भोजनानुकूलकृतिमांस्तृप्यतीत्याद्यन्वयबोधोपपत्त्यर्थं कर्त्रादिविहितकृतः कर्त्रादिवाचकत्वमावश्यकमिति भावः। सामानाधिकरण्यादित्यादिना भोक्ता तृप्यतीत्यादौ भोजनानुकूलकृतिमांस्तृप्यतीत्याद्यन्वयबोधपरिग्रहः। ननु कृत्प्रत्ययस्य कर्त्रादिवाचकत्वे गन्तेत्यादौ धात्वर्थान्वयानुपपत्तिः। कर्त्रादेः कृत्याश्रयादिरूपतया कृत्यादेः पदार्थैकदेशत्वेन तत्र अनुकूलत्वादिसम्बन्धेन धात्वर्थगमनादेरन्वयासम्भवादित्यत आह — **चैत्रस्य नप्तेत्यादि**। नप्तृपदस्य जन्यपुरुषजन्यपुरुषरूपपुत्रपुत्रवाचकतया जन्यत्वस्य पदार्थैकदेशत्वेऽपि तत्रैव चैत्रस्येति षष्ठ्यन्तार्थस्य चैत्रसम्बन्धित्वस्यान्वयः। जन्यपुरुषजन्यपुरुषरूपनप्तृपदार्थे चैत्रसम्बन्धित्वस्यान्वये चैत्रपुत्रेऽपि चैत्रस्य नप्तेति प्रयोगप्रसङ्गात्। तथाच तत्र यथा पदार्थैकदेशेऽन्वयस्तथा चैत्रो गन्तेत्यादौ पदार्थैकदेशेऽन्वयबोधाङ्गीकारेऽपि क्षतिविरहादिति भावः।

ननु जन्यपुरुषजन्यपुरुषत्वस्य नप्तृपदशक्यतावच्छेदकत्वे विशिष्ट शक्तिकल्पनागौरवात्तया तदपहाय जन्यत्वत्वं पुरुषत्वं चेति शक्यतावच्छेदकद्वयमेव तस्य सम्यक्, तथाच चैत्रस्य नप्तेत्यादौ चैत्रसम्बन्धित्वस्य जन्यत्वेऽन्वयः। जन्यत्वस्य च पुरुषेऽन्वयः। पुरुषस्य च जन्यत्वेऽन्वयः। जन्यत्वस्य पुनः पुरुषेऽन्वयः, इत्येवंरीत्या चैत्रसम्बन्धिजन्यताश्रय पुरुषजन्यताश्रयः पुरुषः इत्यन्वयबोधस्य विनैकदेशान्वयमुपपत्तौ उपदर्शित दृष्टान्तोऽसम्भवदुक्तिक एवेति स्थलान्तरे तमाह — **चैत्रादन्य इत्यादि**। अयं भावः, अन्यपदस्य भेद एव शक्यतावच्छेदकः, नतु भेदाश्रयत्वम्, तथा गौरवात्, तत्पदात् तथा बोधाननुभवाच्च। एतेन अन्यपदस्यापि खण्डशक्तेः कल्पनं निरस्तम्। तथा चैत्रादन्य इत्यादौ पञ्चम्यर्थप्रतियोगित्वस्यान्यपदार्थैकदेशभेदान्वयो विनैकदेशान्वयबोधस्वीकारमनुपपन्नः। एवं घटात्पृथक् इत्यादौ तथैकदेशे पृथक्त्वे पञ्चम्यर्थावधित्वस्यान्वयोऽपि तथा। तथैव घटादपर इत्यादौ नञो विरोधिगुणवति लक्षणया पदार्थैकदेशे विरोधिगुणे पञ्चम्यर्थान्वयेन घटावधिक परत्वविरोधिगुणवान् इत्यन्वयबोधः। तथाच तद्वित्र कृत्प्रत्ययस्थलेऽपि एकदेशान्वयस्वीकारे बाधकाभाव इति।

ननु गौर्नित्या, पशुरपशुः, इत्यादौ गोत्वपशुत्वादौ नित्यत्वापशुत्वयोरन्वयबोधापत्त्या किञ्चित्पदार्थनिष्ठप्रकारतानिरूपितविशेष्यतासम्बन्धेन शाब्दबुद्धिं प्रति मुख्यविशेष्यतासम्बन्धेन पदजन्यपदार्थोपस्थितेर्हेतुत्वस्यावश्यकतया, चैत्रान्यः चैत्रस्य नप्ता इत्यादौ पदार्थैकदेशे जन्यत्वे कथं चैत्रसम्बन्धित्वस्यान्वय इत्याशङ्कायामाह — **तथैवेति**। कार्यतावच्छेदकसम्बन्धविशेष्यतायां नञ्पदार्थाद्यतिरिक्तवृत्तित्वनिवेशेनैवेत्यर्थः। **साकांक्षत्वादिति**। शाब्दबोधपदार्थोपस्थित्योः कार्यकारणभावस्य कल्पनीयत्वादित्यर्थः। तथाचान्यथानुपपत्त्या प्रकृतेऽपि तथैव कार्यकारणभावः स्वीक्रियत इति भावः।

ननु चैत्रस्य नप्तेत्यादौ स्वजन्यताश्रयपुरुषजन्यत्वरूपसम्बन्ध एव षष्ठ्यर्थः, तस्यैव नञ्पदार्थादौ जन्यपुरुषजन्यपुरुषेऽन्वयः, नतु पदार्थैकदेशे जन्यत्वे चैत्रनिरूपितत्वरूपषष्ठ्यर्थसम्बन्धान्वयः। तथा

सत्युपदर्शितकार्यकारणभावे नञ्पदार्थाद्यतिरिक्तत्वस्य विशेष्यतायां निवेशे गौरवात् । तथाच नोक्तदृष्टान्तावकाश इत्यत आह — **अस्तु वेति** । **कृत्यादिघटितेति** । स्वानुकूलकृतिमत्त्वादिरूपपरम्परासम्बन्ध एवेत्यर्थः । **कर्त्रादिना समन्वय इति** । कृत्प्रत्ययार्थकर्त्रादौ धात्वर्थगमनादिप्रकारकबोध एव प्रकारतावच्छेदकसम्बन्ध इत्यर्थः । तथाच यथा नञ्पदार्थे उपदर्शितपरम्परारूपषष्ठ्यर्थस्यैवान्वयः स्वीक्रियते, यथा वा चैत्रादन्य इत्यादौ स्वाश्रयभेदवत्त्वसम्बन्धेन भेदविशिष्टे चैत्रप्रतियोगिकस्यान्वयः, नतु एकदेशान्वयोऽपि; तथा गन्तेत्यादावपि कर्त्रादिरूपकृत्प्रत्ययार्थे एव स्वानुकूलकृतिमत्त्वादिरूपपरम्परासम्बन्धेन गमनादेरन्वयो नतु पदार्थैकदेशेऽपीति भावः ।

ननु चैत्रेण गतो ग्राम इत्यादिकृत्प्रत्ययेन कर्मादिगतसंख्यानभिधानात् द्वितीयाद्यापत्तिरित्यत आह — **मुख्येत्यादि** । फलादीत्यादिपदेन विषयत्वादिपरिग्रहः । कृत्यादीत्यादिपदेन च रथो गच्छतीत्यादौ आश्रयत्वपरिग्रहः । द्वितीयादेरित्यादिना तृतीयापरिग्रहः । **अत्र चेति** । चैत्रेण गतो ग्राम इत्यादौ चेत्यर्थः । **विशिष्टाभिधान इति** । कर्मत्वादिविशिष्टस्य बोधन इत्यर्थः । **विशेषणस्याप्यभिधानादिति** । कर्मत्वादेरपि बोधनादित्यर्थः । तथाच कृत्प्रत्ययेन यत्र विशेष्यविधया विशेषणविधया वा कर्मत्वादि न बोध्यते तत्र द्वितीयादय इत्येको नियमः । एवं आख्यातेन यत्र कर्मत्वादिकं न बोध्यते तत्रापि द्वितीया इत्यपरोऽपि नियमः स्वीक्रियते । नतु कर्मादिगतसंख्यानभिधानघटितोऽपि नियम इति नोक्तानुपपत्तिरिति ।

कस्यचिन्मतं दूषयितुमनुवदति — **यत्त्वित्यादिना** । धातूत्तरप्रत्ययत्वेन कृतौ शक्तिरिति धातूत्तरप्रत्ययत्वमेव कृतिशक्ततावच्छेदकमित्यर्थः । तथाच शक्ततावच्छेदकलाघवात्सर्वत्र कृतावेव शक्तिः, न तु आख्यातस्य कृतौ शक्तिः, कृत्प्रत्ययस्य च कर्तरि शक्तिरिति । तथा सति विभिन्नशक्ततावच्छेदकादिकल्पने गौरवादिति भावः ।

ननु कृत्प्रत्ययस्य कृति वाचकत्वे (शक्तत्वे) देवदत्तः पाचक इत्यादौ देवदत्तादिपदार्थे पाचकाद्यर्थस्य कथमभेदान्वयबोधः, तत्राभेदान्वयबोधस्यैवानुभवसिद्धतया प्रकारान्तरस्य वक्तुमशक्यत्वादित्यत आह — **पाचकादिपदे** त्वित्यादि । **सामानाधिकरण्यानुरोधात्**— अभेदान्वयबोधानुरोधात् । **लक्षणेतीति** । तथा च तत्र तथान्वयानुभवस्य कृतः कर्तरि लक्षणयैव निर्वाहे अलं तत्र कृति कर्तरि शक्तिकल्पनयेति भावः । **भावकृतोऽपीति** । शक्ततावच्छेदकावच्छिन्नस्य शक्यबोधकत्वनियमादिति भावः । ननु धातूत्तरप्रत्ययत्वस्य कृति शक्ततावच्छेदकत्वेऽपि भावकृतो न कृतिबोधकत्वम्, तथाविधबोधे भावकृदादिव्यावृत्तानुपूर्वीविशेषस्यैव नियामकत्वाभ्युपगमादित्यत आह— **धातुत्वादिघटितेत्यादि** । आदिपदात्प्रत्ययत्वादिपरिग्रहः । **तस्मात्** — धातूत्तरप्रत्ययत्वात् । स्वाद्यन्यतमत्वं विना धातुत्वस्य प्रकारान्तरेण

निर्वक्तुमशक्यत्वात् । एवमाख्यातायन्यतमत्वं विना प्रत्ययत्वस्यापीति । तदपेक्षया रूढिसम्बन्धेनाख्यात-पदवत्त्वरूपाख्यातत्वस्यैव लघोः कृतिशक्ततावच्छेदकत्वौचित्यादिति भावः ।

एतेनाख्यातमात्रस्य कृतिवाचकत्वे कृतिशक्ततावच्छेदकमाख्यातत्वम । एवं कृतः **कर्तृमात्र**-वाचकत्वे कृत्प्रत्ययत्वं कर्तृशक्ततावच्छेदकमिति गौरवम । एतदपेक्षया एकस्यैव धातूत्तरप्रत्ययत्वस्य कृति शक्ततावच्छेदकत्वमुचितमित्यपि परास्तम् , प्रत्ययस्याख्यातत्वकृत्त्वघटितत्वेन लाघवानवकाशादिति **कृतौ शक्तिरिति** । कृतिविशिष्टे कर्तृकृतः शक्तिकल्पनेऽनन्तकृतौ तच्छक्यतावच्छेदकत्वकल्पने गौरवम् । कृतौ तत्कल्पने तु कृतित्वजातेरेव तच्छक्यतावच्छेदकत्वकल्पने लाघवमिति तत्रैव तत्कल्पनमुचितमिति भावः । यत इत्यादिशक्यत्वासम्भवादित्यन्तस्य गवादिपदानां गोत्वविशिष्टं शक्यमित्यनेनान्वयः ।

ननु गवादिपदस्य गोत्वविशिष्टशक्तिकल्पने गोत्वेऽपि शक्तिकल्पनस्यावश्यकतया लाघवात्तत्रैव तत्कल्पनमस्त्वित्यत आह — **गोत्वत्वादिनेति** । गोत्वत्वस्य गवेतरासमवेतत्वे सति गोनिष्ठान्योन्या-भावप्रतियोगितानवच्छेदकत्वरूपतया गौरवादिति भावः । **विशिष्टान्तराणामिति** । शब्दविशिष्ट-महत्त्वविशिष्टादीनामित्यर्थः । **शक्यत्वमिति** । आकाशपदमहत्पदादिशक्यत्वमित्यर्थः । तत्रापि शब्दादि-विशिष्टे शक्तिकल्पने अनन्तशब्दादौ शक्यतावच्छेदकत्वस्वीकारे गौरवम । शब्दादौ तच्छक्यत्वकल्पने तु शब्दत्वादिजातेः शक्यतावच्छेदकत्वस्वीकारे लाघवमिति तत्रापि शब्दादावेव शक्तिकल्पनं स्यादिति भावः **तुल्य एवेति** । कृत्प्रत्ययस्थलेऽपि अविशिष्ट इत्यर्थः । तथाच यथा शब्दादावाकाशादिपदस्य स्वारसिक-प्रयोगाभावात्तत्र न तस्य शक्तत्वम , तथा कृतावपि कर्तृविहितकृत्प्रत्ययस्य स्वारसिकप्रयोगाभावात्तत्रापि न तस्य शक्तत्वमिति भावः ।

कस्यचिन्मतं दूषयितुं तद्दर्शयति **एवमित्यारभ्य केचिदित्यन्तेन** । एवं कर्मविहितकृत्कर्म-विहिताख्यातयोः फलबोधकत्वव्यवस्थापने चेत्यर्थः । **लाघवादिति** । फलानुकूलत्वविशिष्टे शक्ति-कल्पनापेक्षया शरीरलाघवसम्भवादिति भावः । **अनन्यलभ्य इति** । एतेनानन्यलभ्यो हि शब्दार्थ इति नियमस्यापि न भङ्ग इति सूचितम् । **व्यापारविशेषमात्रमिति** । गमनत्वादिविशिष्टमात्रमित्यर्थः । मात्रपदेन फलव्यवच्छेदः । **इति स्थिताविति** । इति व्यवस्थितावित्यर्थः । ननु व्यापारमात्रस्य धात्वर्थत्वे ग्रामं गच्छतीत्यादौ फललक्षणकर्मत्वस्य कुतो लाभ इत्यत आह — **ग्रामं गच्छतीत्यादि** आख्यात-कृद्भेदेनोदाहरणद्वयम । **द्वितीयादेरिति** । आदिना ग्रामस्य गन्तेत्यादौ षष्ठ्याः परिग्रहः **फलजनकत्व-लक्षणमिति** । फलत्वमात्रं जन्यत्वं द्रष्टव्यम् । फलत्वविशिष्टजनकत्वस्य द्वितीयार्थत्वे ग्रामं गच्छतीत्यादौ परसमवेतधात्वर्थजन्यफलशालित्वलक्षणकर्मत्वस्य बोधप्रकारमाह — **फले चेत्यादि** । चैत्रस्य नसेत्यादि-वदेकदेशान्वयस्वीकारेण तथान्वयबोधस्वीकारे तुल्यवित्तिवेद्यतयोपदर्शितकर्मत्वस्यापि बोध इति भावः ।

फलजनकत्वे द्वितीयादेः शक्तिकल्पने गौरवात्तदपहाय फले शक्तिः, जनकत्वन्तु संसर्गमर्यादया भासत इत्यस्यैव सम्यक्त्वात्तथैवाह — **फलमात्रं वेति** । जन्यत्वविशिष्टं वेत्यर्थः । **फलसामान्यलाभेऽपीति** । जन्यत्वविशिष्टस्य लाभेऽपीत्यर्थः । **नियतेति** । लक्षणोपस्थितिशक्तिभ्रमकालीनेत्यर्थः । **संयोगविभागाद्यलाभादिति** । संयोगत्वविभागत्वादिना संयोगविभागादिरूपफलस्यालाभादित्यर्थः । **तस्मादिति** । पूर्वमते उपदर्शितदोषसम्भवादित्यर्थः । **फलविशेषावच्छिन्नेति** । संयोगत्वादिविशिष्टजनकेत्यर्थः । ननु लक्षणोपस्थित्याद्यभावकाले तथाविधबोधासम्भवे क्षतिविरह इत्यतो दूषणान्तरमाह — **अन्यथेति** । व्यापारमात्रस्य धातुवाच्यत्व इत्यर्थः । **पर्यायतापत्तेरिति** । एकशक्यतावच्छेदकावच्छिन्नशक्तनानापदस्यैव पर्यायपदार्थत्वादिति भावः ।

शङ्कते — **तत्रापीत्यादिना** । संयोगत्वादिविशिष्टावच्छिन्नव्यापारस्य धातुशक्यत्ववादिनोऽपीत्यर्थः । **संयोगशालित्वमित्यादि** । जन्यत्वरूपफलत्वावच्छिन्नस्यैव कर्मादयातवाच्यत्वेन फलान्तरस्यापि बोधसम्भवादिति भावः । **तदवच्छिन्नेति** । संयोगत्वादिविशिष्टावच्छिन्नेत्यर्थः । तथाच तादृशसमभिव्याहारविशेषस्यैव तथाविधकार्यतावच्छेदकत्वादिति भावः । समभिव्याहारविशेषात् सामान्यधर्मावच्छिन्नबोधकपदस्य विशेषबोधकत्वे दृष्टान्तमाह — **यथेत्यादि** । **अन्यदेतदिति** । तथा च तत्र यदि इष्टत्वरूपेण स्वर्गबोधकत्वं, तदा ममापि प्रकृते फलत्वरूपेण संयोगादिबोधकत्वम्, यदि च तत्र इष्टस्वर्गयोरभेदान्वयेन स्वर्गादिरूपफलबोधकत्वं तदा प्रकृतेऽपि संयोगादिफलयोरभेदान्वयेन संयोगादिबोधकत्वमिति भावः ।

ननु सामान्यधर्मावच्छिन्नबोधकपदात्सामान्यरूपेण विशेषबोधसम्भवेऽपि गम्यते ग्राम इत्यादौ संयोगत्वादिना संयोगस्य ग्रामवृत्तित्वबोधालाभप्रसङ्गः । न च संयोगफलयोरभेदान्वयेन संयोगत्वरूपेण तथा बोधसम्भव इति वाच्यम्, इतरविशेषणत्वेनोपस्थितस्यान्यत्र विशेषणत्वेनान्वये निराकांक्षत्वेन तथान्वयासम्भवादित्यत आह — **अस्तु वेति** । तथाच यथा बुद्धिविशेषविषयत्वरूपसामान्यधर्मावच्छिन्नशक्तत्तदादिपदाद्घटत्वपटत्वादिरूपविशेषरूपेण बोधः, तथा प्रकृतेऽपि फलत्वरूपसामान्यधर्मावच्छिन्नशक्ताख्यातपदात्संयोगत्वादिरूपविशेषरूपेणान्वयबोधः । यद्धर्मावच्छिन्ने पदनिरूपितशक्तिग्रहस्तेन रूपेण पदस्य बोधजनकत्वमिति नियमस्यैतदतिरिक्तस्थलत्वादिति भावः । इदं च तदादिसर्वनामपदस्य शक्यतावच्छेदकं बुद्धिविशेषविषयत्वमेव । शक्तिग्रहोऽपि तद्धर्मावच्छिन्न एव । बोधस्तु घटोऽस्य बुद्धिस्थ इत्यादिज्ञानसहकृताद्बुद्धिविषयस्तदादिपदशक्य इति ज्ञानादुत्पद्यत इति प्राचीनमतानुसारेण बोध्यम् ।

ननु घटादिपदनिरूपितशक्तिज्ञानाज्जातित्वेन घटत्वादिप्रकारकपदनिरूपितशक्तिग्रहात्स्वरूपतो घटत्वादिप्रकारकबोधापत्तिवारणार्थं निरवच्छिन्नप्रकारतासम्बन्धेन शाब्दबुद्धिं प्रति निरवच्छिन्नप्रकारता-

सम्बन्धेन पदनिरूपितशक्तिज्ञानस्य हेतुत्वकल्पनस्यावश्यकतया कथं फलत्वविशिष्टे आख्यातादिपदनिरूपित-शक्तिज्ञानात्संयोगत्वादिना शाब्दबोधः? तदा संयोगत्वे उपदर्शितसम्बन्धेनोपदर्शितकारणविरहात नच विषयभेदेन तादृशकार्यकारणभावकल्पने प्रकृतस्थले स न कल्प्यत इति वाच्यम, विषयभेदेन कार्यकारण-भावकल्पने गौरवात् । नच तदादिपदाद्विशिष्य शाब्दबोधान्यथानुपपत्त्या तथा कल्पनमावश्यकमिति वाच्यम्, अनन्तकार्यकारणभावकल्पनापेक्षया तदादिपदानां विशिष्य शक्तिकल्पनस्यैवौचित्यत्वादिति । प्रकृतेऽपि विशिष्य शक्तिरावश्यकीत्यभिप्रायेण प्रकारान्तरेण कर्मत्वनिर्वचनमुखेन व्यापारमात्रस्य धात्वर्थत्वे दूषणमाह — अपि चेति । धात्वर्थतावच्छेदकफलेति । धात्वर्थतावच्छेदकत्वविशिष्टफलेत्यर्थः ।

गमिपत्योः कर्मत्वस्येत्यादि । अत्र च धात्वर्थगमनादिक्रियाजन्यविभागरूपफलस्य पूर्वदेशे-ऽपि सत्त्वाद्गमिपत्योः पूर्वदेशस्यापि कर्मत्वापत्तिः । एवं त्यजिक्रियाजन्यसंयोगरूपफलस्योत्तरदेशे सत्त्वादुत्तर-देशस्यापि त्यजेः कर्मत्वापत्तिः । तथा स्पन्दजन्यविभागादिफलस्य पूर्वापरदेशयोः सत्त्वात्स्पन्दे उभयत्र कर्मत्वापत्तिः । अतो न धात्वर्थजन्यफलशालित्वं कर्मत्वं, किन्तु धात्वर्थतावच्छेदकफलशालित्वं तत्, तत्र च नोपदर्शितानुपपत्तिः, उत्तरसंयोगरूपफलस्यैव गमिधात्वर्थतावच्छेदकतया तस्य च पूर्वदेशे अभावात् । एवमधःसंयोगस्य पतेरवच्छेदकत्वात्तस्य च पूर्वदेशे अभावान्न गमिपत्योः पूर्वदेशकर्मत्वापत्तिः, एवं विभागस्य त्यजिक्रियावच्छेदकतया तस्योत्तरदेशे अभावान्न उत्तरदेशे त्यजेः कर्मत्वापत्तिः । स्पन्दे च धात्वर्थतावच्छेदकफलाभावेन नोभयत्र कर्मत्वापत्तिरिति । व्यापारमात्रस्य धात्वर्थत्वे ग्रामं गच्छतीत्यादौ कर्मत्वबोधानुपपत्तिरेव दोष इति भावार्थोऽवसेयः ।

ननु तत्तद्धात्वर्थजन्यतत्तत्फलशालित्वमेव कर्मत्वमित्यननुगत कर्मत्वमस्तु, अनुगतकर्मत्वस्य निर्वचने प्रयोजनाभावादतोऽनुगत कर्मत्वनिर्वचन प्रयोजनमाह — फलावच्छिन्नेति फलजनकेत्यर्थ सकर्मकत्वव्यवहार इति । तथाचानुगतकर्मत्वानिर्वचनेऽनुगत सकर्मकत्वव्यवहारविलोपापत्तिरिति भावः । नन्वेवं सति कथं जानातीत्यादौ सकर्मकत्वव्यवहार इत्यत आह — भाक्तस्त्विति । लाक्षणिक इत्यर्थः । तथा चोपदर्शितसकर्मकत्वं मुख्यसकर्मकत्वव्यवहारनियामकम, विषयत्वादिकन्तु भाक्त-सकर्मकत्वव्यवहारनियामकमित्यतो न दोष इति भावः । नन्वननुगतमेव कर्मत्वमस्तु सकर्मकत्वव्यवहारे नियामकम, विषयत्वादिकन्तु भाक्तसकर्मकत्वव्यवहारनियामकमस्तु अनुगततथाव्यवहाराभावे इष्टापत्तेरत आह — तादृशधातुप्रयोग एवेति । उपदर्शितसकर्मकधातुयोग इत्यर्थः । तथाचानुगतकर्मत्वानिर्वचने सकर्मकधातुयोगे कर्मप्रत्ययविधानस्याननुगतत्वापत्तेरिति भावः ।

अत्र चेदमवधेयम, यद्यपि धातुत्वस्य तदर्थतावच्छेदकत्वस्य चैक्याभावेन धात्वर्थतावच्छेदक-फलशालित्वरूपकर्मत्वमपि नानुगतम, एवं तादृशकर्मत्वविरहेऽपि जानातीत्यादौ यथा तत्तद्धातुयोगे-

कर्मप्रत्ययविधानं, तथा विशिष्य गम्यादियोगेऽपि कर्मप्रत्ययविधानं सम्भवत्येव । तथा च तत्तद्धात्वर्थजन्यतत्तत्फलशालित्वरूपाननुगतकर्मत्वनिर्वचनेऽपि न दोषः । कर्मप्रत्ययविधानेऽनुगतशब्दान्तरस्य प्रकारान्तरेणाप्यसंभवादिति व्यापारमात्रस्य धात्वर्थत्वेऽपि न दोषः । तथापि तत्तद्धात्वर्थतत्तत्क्रियाजन्यफलशालित्वरूपाननुगत कर्मत्वमुक्त्वा व्यापारमात्रस्यैव धात्वर्थत्वे त्यजिगम्योः पर्यायतापत्तिदोषो दुरुद्धर एवेति ।

ननु फलावच्छिन्नव्यापारस्य धात्वर्थत्वे ग्रामं गच्छतीत्यादौ ग्रामादिरूपनामार्थस्य कुत्रान्वयः? न तावद्धात्वर्थैकदेशे फले, नामार्थधात्वर्थयोर्भेदेनान्वयबोधानभ्युपगमादत आह — तत्र चेति । ग्रामं गच्छतीत्यादौ चेत्यर्थः । तत्त्वति । द्वितीयार्थवृत्तित्वञ्चेत्यर्थः । आकांक्षादिवैचित्र्यादिति । पदार्थः पदार्थेनान्वेति नतु पदार्थैकदेशेन इति व्युत्पत्तेः सङ्कोचकल्पनादित्यर्थः । तथा च तत्रैव ग्रामादिरूपनामार्थस्यान्वयो न तु धात्वर्थैकदेशे फले इति भावः । ननु ग्रामं गच्छतीत्यादौ धात्वर्थे कर्मकारकस्याधिकरणत्वेनान्वये कर्मणि द्वितीयेति पृथक् सूत्रप्रणयनमनर्थकमेव सप्तम्यधिकरणे चेत्यत्र द्वितीयासप्तम्यावधिकरणे चेत्यनेनैव निर्वाहादित्यत आह—अत एवेति । धात्वर्थतावच्छेदकफले द्वितीयार्थवृत्तित्वस्यान्वयादेवेत्यर्थः । तथा च सप्तम्यर्थवृत्तित्वस्य धातुशक्यमुख्यविशेष्येऽन्वयः, द्वितीयार्थवृत्तित्वस्य धात्वर्थैकदेशे फलेऽन्वय इति सूचनार्थं तत्र पृथक् सूत्रप्रणयनमिति भावः ।

नन्वेवं सति पदार्थः पदार्थेनान्वेति नतु पदार्थैकदेशेनेत्येतादृशव्युत्पत्तेः प्रकृते सङ्कोचकल्पने गौरवमित्यत आह—अस्तु वेति । फलमर्थ इति । तथा च फलावच्छिन्नव्यापारस्य धात्वर्थत्वेऽपि फलमेव द्वितीयार्थः । तत्र जनकतासम्बन्धेन धात्वर्थेऽन्वेति, आधेयत्वन्तु द्वितीयार्थकर्मकारकयोः सम्बन्धमर्यादया भासते, तथाच ग्रामं गच्छतीत्यादौ ग्रामविशिष्टसंयोगाविशिष्टसंयोगानुकूलगमनानुकूलकृतिरित्येवान्वयबोध इति भावः । ननु तथाविधवाक्यजन्यबोधे संयोगस्य वारद्वयं भानमनुभवविरुद्धमित्यत आह— स्तां वेति । नचैवं सति गमिपत्योः पर्यायतापत्तिरिति वाच्यम्, यत्पदशक्यतावच्छेदकताव्यापकशक्यतावच्छेदकत्वं यत्र तिष्ठति तत्र तत्पदानामेव पर्यायत्वादिति भावः । ननु फलव्यापारयोर्धात्वर्थत्वे तत्र तत्र कथं फलजनकव्यापारबोधनिर्वाह इत्यत आह — विशिष्टस्त्वति । जनकतासम्बन्धेन फलविशिष्टव्यापारस्त्वित्यर्थः । अन्वयबललभ्य इति । फलव्यापारयोः परस्परमन्वयाल्लभ्य इत्यर्थः । तथाच व्युत्पत्तिवैचित्र्यादेकपदार्थयोरपि परस्परमन्वयस्वीकारेण तथाविधविशिष्टबोधनिर्वाह इति भावः ।

ननु धात्वर्थतावच्छेदकफलशालित्वरूपत्वस्य कर्मत्वरूपत्वे भूमिं प्रयाति विहग इत्यादिवत् स्वात्मानं प्रयाति विहग इत्यादिप्रयोगापत्तिः, तत्र संयोगादिरूपफलस्य द्विष्ठतया स्वात्मनोऽपि तादृशफलाश्रयत्वसम्भवेन स्वात्मवृत्तितादृशफलानुकूलव्यापारानुकूलकृतिमान् विहग इत्याकारकबोधसम्भवादित्यत आह — भूमिं प्रयातीत्यादि क्रियान्वयीति । एतेन परसमवेतत्वस्य द्वितीयार्थत्वेऽपि तस्य फलेऽन्वयेन संयोगादिरूपफलस्य द्विष्ठतया स्वात्मवृत्तित्वेन तथाविधप्रयोगवारणासम्भव इत्यपि निरस्तम् ।

ननु परसमवेतत्वमित्यत्र किमपेक्ष्य परत्वं विवक्षितम् ? प्रकृत्यर्थापेक्षयेति चेत् न, चैत्रेण आत्मा गम्यत इति प्रयोगापत्तिः । तत्र प्रकृत्यर्थगमनापेक्षया आत्मनः परत्वादित्यत आह — **इयांस्त्विति ।** विशेषमेव व्युत्पादयति — **यत्परत्वमित्यादिना ।** तिङादीत्यत्र आदिना कर्मकृत्परिग्रहः । **स्वार्थेति ।** स्वार्थं यत्फलं तदाश्रयापेक्षयेत्यर्थः । इदं च फलावच्छिन्नव्यापारादेर्धात्वर्थत्वपक्षे । फलव्यापारयोर्धात्वर्थत्वपक्षे तु आख्यातादेराश्रयत्वाद्यर्थकतया स्वार्थाश्रयत्वाश्रयापेक्षयेत्यर्थोऽवसेयः । तथा च ग्रामं गच्छतीत्यादौ ग्रामान्यवृत्तिर्यो ग्रामवृत्तिसंयोगानुकूलस्पन्दस्तदनुकूला कृतिरित्येवान्वयबोधः । एवं ग्रामो गम्यते इत्यादौ ग्रामान्यवृत्तिर्यो ग्रामवृत्तिसंयोगानुकूलस्पन्दस्तज्जन्यफलवान् तदाश्रयतावान् वा ग्राम इत्यन्वयबोध इति भावः ।

ननु सर्वत्र द्वितीयासमभिव्याहारस्थले फलादेर्धात्वर्थत्वे घटं जानातीत्यादिप्रयोगानुपपत्तिः । ज्ञानजन्यफलस्य घटादाववृत्तित्वेन तत्र तदन्तर्भावेनान्वयबोधासम्भवात् । एवं सर्वत्र परसमवेतत्वं कर्मप्रत्यार्थः । इदमप्यशुद्धम्, आत्मा आत्मानं जानातीत्यादिप्रयोगानुपपत्तेः, आत्मान्यवृत्तित्वस्य ज्ञानादावप्रसिद्धया तस्य तत्रान्वयबोधासम्भवादित्यत आह — **घटं जानातीत्यादि । विषयित्वमिति ।** ननु कर्तृतिङादिस्थले द्वितीयार्थाभिप्रायेण विषयित्वमिति तु कर्माख्यातस्थले आख्याताभिप्रायेणोक्तम्, तृतीयेत्यस्य कर्माख्यातस्थले इत्यादि । तथाच सविषयकार्थबोधकधात्वसमभिव्याहृतधातुस्थले फलादेर्धात्वर्थत्वनियमः । एवं तादृशधातुस्थले कर्मप्रत्ययस्य परसमवेतत्वमर्थो नान्यत्रेति भावः । तथासति तत्र तत्रान्वयबोधप्रकारमाह — **अन्वयबोधे त्विति । एकत्रेति ।** कर्त्राख्यातस्थल इत्यर्थः । **अन्यत्रेति ।** कर्माख्यातस्थल इत्यर्थः ।

ननु विषयत्वादेः कर्मप्रत्ययार्थत्वे ज्ञातो घटः इत्यत्र विषयत्वस्य घटादौ भेदान्वयबोधासम्भवः; नामार्थयोर्भेदान्वयबोधानङ्गीकारात् । न च अभेदान्वयबोधः, बाधादित्यत आह — **ज्ञात इत्यादि ।** तथा चाख्यातस्थले कर्मप्रत्ययस्य विषयत्वादिकमर्थः । कर्मणि कृत्प्रत्ययस्य तु विषयादिकमर्थः । तस्य च प्रथमान्तार्थेऽभेदेनान्वयः, नामार्थयोरभेदान्वयबोधस्य सर्वसम्मतत्वादिति भावः ।

ननु सर्वत्र सविषयकधात्वर्थे विषयितयेतरपदार्थस्यान्वयाङ्गीकारेऽभुञ्जाने भोजनाय यतत इति प्रयोगानुपपत्तिः । तदा तत्र भोजनविषयककृत्यभावादित्यत आह— **यतत इत्यादि ।** तथा च यतिपदार्थातिरिक्त सविषयकधात्वर्थे सर्वत्र विषयित्वेन इतरपदार्थान्वयः, अत्र तु उद्देश्यत्वेनेति भावः । **अत एवेति ।** यतो यतिपदार्थे उद्देश्यत्वेनैवेतरपदार्थान्वयः, न तु विषयित्वेनात एवेत्यर्थः । **अभुञ्जानेऽपीत्यादि ।** अन्यथा तत्र तदा भोजनविषककृत्यभावेन तथा प्रयोगानुपपत्तिरिति भावः ।

मण्डनमतं दूषयितुं तन्मतं दर्शयति— **धातोरर्थः फलमिति ।** तथा च फलानुकूलव्यापारे धातोः शक्तिवादिनोऽपि फले शक्तिकल्पनस्यावश्यकतया तत्रैव तत्कल्पनमुचितमिति भावः । नन्वेवं

सति गच्छतीत्यादौ संयोगरूपफलानुकूलव्यापारबोधस्यानुभवसिद्धस्य कथं निर्वाह इत्यत आह—**अनुकूलव्यापार इति**। पदार्थैकदेशे अन्वयानङ्गीकारे त्वाह—**व्यापारमात्रं वेति**। ननु केवलव्यापारस्याख्यातार्थत्वे गच्छतीत्यादौ धात्वर्थसंयोगाख्यातार्थव्यापारयोः कथं जन्यजनकभावलाभस्तत्राह—**जन्यजनकभाव इत्यादि**। ननु सर्वत्र फलस्य धात्वर्थत्वे गच्छति यजेतेत्यादौ संयोगस्वर्गादिरूपफले वर्तमानत्वेष्टसाधनत्वादेरभावात्तदन्वयानुपपत्तिरित्यत आह—**लडादीत्यादि**। लडाद्यर्थः वर्तमानत्वादिकम्। लिङाद्यर्थः— इष्टसाधनत्वादिकम्। वर्तमानत्वादीत्यादिना भविष्यत्वादिपरिग्रहः। इष्टसाधनत्वादीत्यादिना कृतिसाध्यत्वपरिग्रहः। **एकपदोपात्तत्वेति**। एकपदजन्योपस्थितिविषयत्वेत्यर्थः। **तत्रैवेति**। व्यापार एवेत्यर्थः। तथा चाख्यातार्थव्यापारे वर्तमानत्वादेरन्वयाङ्गीकारे तत्र लडर्थवर्तमानत्वादेरुपस्थित्यन्तराकल्पने लाघवमिति भावः।

ननु फलस्य धात्वर्थत्वे ओदनादिरूपपाकफलानुत्पत्तिदशायां तदनुकूलपाकादिरूपव्यापारसत्त्वे पाको भविष्यतीति प्रयोगापत्तिः। तत्र निरर्थकघञ्समभिव्याहृत एव पचधात्वर्थे ओदनादिरूपफले वर्तमानप्रागभावप्रतियोगित्वरूपभविष्यत्त्वस्य सत्त्वादित्यत आह— **भावप्रत्ययस्य घञादेरिति**। भावविहितस्य घञादिप्रत्ययस्येत्यर्थः। **अनुकूलव्यापार एवेति**। तथा च तत्र भावविहितघञर्थतादृशव्यापारस्य सिद्धतया तत्र वर्तमानप्रागभावप्रतियोगित्वरूपभविष्यत्त्वस्य बाधितत्वेन तथा प्रयोगापत्त्यसम्भवादिति भावः। **तेनेति**। भावविहितघञ्प्रत्ययस्यानुकूलव्यापारार्थकत्वेनेत्यर्थः। **फलानुत्पाददशायामिति**। ओदनादिरूपफलानुत्पाददशायामित्यर्थः। तादृशफलोत्पाददशायां तु सर्वत्र वर्तमानप्रागभावप्रतियोगित्वरूपभविष्यत्त्वस्यौदनादिरूपफलेऽभावेन तथा प्रयोगासम्भवात्तथैवोक्तमिति।

घञोऽनुकूलव्यापारार्थकत्वे युक्त्यन्तरमाह— **नवेति व्यापारविगमे**—पाकादिरूपव्यापारविगमे इत्यर्थः। **पाको विद्यते** इत्यत्र तदा धात्वर्थे ओदनादिरूपफले वर्तमानकालसम्बन्धित्वरूपविद्यमानत्वस्य सत्त्वेन तथा प्रयोगापत्तिसम्भवादिति भावः। भावविहितघञादीत्यत्र आदिपदग्राह्यल्युट्प्रत्ययस्य व्यापारार्थकत्वे युक्तिमाह— **नापीति**। अत्र भावल्युट्प्रत्ययस्य निरर्थकत्वे संयोगरूपफलमात्रस्य गम्धात्वर्थत्वे तस्य च घटभूतलोभयवृत्तितया घटभूतलयोर्मिथो गमनमिति प्रयोगापत्तिर्दुर्वारैवेति तस्य व्यापारार्थकत्वमावश्यकमिति भावः।

नन्वेतन्मते कर्मत्वं न धात्वर्थतावच्छेदकफलशालित्वम्, फलस्यैतन्मते धात्वर्थतया धात्वर्थतावच्छेदकत्वाभावेन तथा लक्षणस्यासम्भवदुक्तिकत्वात्; नापि परमात्रसमवेतव्यापारजन्यधात्वर्थफलशालित्वं तत्। स्वात्मानं प्रयाति विहग इति प्रयोगापत्तेः। विहगस्य स्वपरो यः स्वावयवः तत्समवेतो यः स्वात्मकव्यापारस्तज्जन्यधात्वर्थसंयोगात्मकफलशालित्वादित्यत आह— **प्रत्ययोपनीतेति**। प्रत्ययोपनीतो

यः परसमवेतव्यापारः तज्जन्यं यद्धात्वर्थफलं तच्छालित्वमेव तन्मते कर्मत्वमित्यर्थः । तथाविधस्वात्मक-व्यापारस्य प्रत्ययोपनीतत्वाभावेन न स्वात्मानं प्रयाति विहग इति प्रत्ययप्रसङ्गः । न चात्र व्यापारपदं व्यर्थमिति वाच्यम्; व्यापारत्वेन प्रत्ययोपनीतत्वप्राप्तये तस्योपादानात्, अन्यथा वर्तमानत्वादिना प्रत्ययोपनीतो यः परसमवेतकालोपाधिस्तज्जन्यधात्वर्थफलशालित्वेन स्वात्मनोऽपि कर्मत्वसम्भवेन स्वात्मानं प्रयाति विहग इति प्रतीत्यापत्तेः ।

नच तथापि धात्वर्थेति व्यर्थं, गच्छतीत्यादौ पूर्वदेशस्यापि कर्मत्वापत्तिः । तस्यापि प्रत्ययोपनीतो यः परसमवेतो व्यापारः तज्जन्यं फलं विभागस्तच्छालित्वात् । तदुपादाने च न तथापत्तिः । तस्य धात्वर्थत्वाभावात् । अत्र च परसमवेतत्वं कर्मप्रत्ययार्थः, तस्य च कर्त्राख्यातस्थले आख्यातार्थ-व्यापारे कर्माख्यातस्थले च निष्कृष्टं तृतीयार्थव्यापार एवान्वय इति । परन्तु धात्वर्थे आधेयतासम्बन्धेन यदन्वेति तदपेक्षया धात्वर्थोऽधिकरणत्वसम्बन्धेन यत्रान्वेति तदपेक्षया बोध्यम् । इत्थं च ग्रामं गच्छती-त्यादौ ग्रामवृत्तिसंयोगजनकग्रामभिन्नसमवेतव्यापारवांश्चैत्रः । चैत्रेण ग्रामो गम्यते इत्यत्र चैत्रवृत्तिग्राम-भिन्नसमवेतव्यापारजन्य संयोगशाली ग्राम इति बोधः ।

ननु कर्त्राख्यातकर्माख्यातयोर्व्यापारत्वरूपैकधर्मावच्छिन्नबोधकत्वे कथमेकत्र कर्तृप्रत्ययः कर्म-प्रत्यय इति व्यवहार इत्यत आह — फलव्यापारयोरिति । तथा च फलस्य विशेषणत्वे व्यापारस्य विशेष्यत्वे च कर्तृप्रत्यय इति व्यवहारः, एवं फलस्य विशेष्यत्वे व्यापारस्य च विशेषणत्वेन च कर्मप्रत्यय इति व्यवहार इति भावः ।

ननु कर्माख्यातस्थले धात्वर्थफलस्य साक्षान्नामार्थेऽन्वयबोधाङ्गीकारे नामार्थधात्वर्थयोः साक्षाद्भेदा-न्वयबोधो नाङ्गीक्रियत इति व्युत्पत्तिभङ्गप्रसङ्ग इत्यत आह — वस्तुतस्त्विति । अधिकरणत्वमित्यादि । प्रथमान्तद्वयस्य पूर्वोक्तार्थे इत्यनेनान्वयः । ननु कर्माख्यातत्वकर्मकृतोऽप्याश्रयत्वबोधकत्वे तस्य नामार्थे-ऽन्वयप्रसङ्गः । नामार्थयोर्भेदान्वयबोधस्यानङ्गीकारादित्यत आह— कर्मकृत इति । आश्रय इति । फलस्येत्यादि । कर्तृकृतोऽपि यत्नाश्रयबोधकत्वे एकाकारबोधजनकत्वरक्षार्थं आख्यातेऽपि यत्नत्व-विशिष्टशक्तत्वापत्तिरित्यत आह— कर्तृकृत इत्यादि । कर्तृकर्मेत्यादि । उपदर्शितोभयस्थले कर्तृकर्मभ्यां सह कृत्प्रत्ययार्थाभेदान्वयबोधस्यानुभवसिद्धस्यानुरोधादित्यर्थः । जानातीत्यादिप्रयोग इति । आख्यात-कर्मकर्तृकृतामिति शेषः । पूर्वोक्तैव रीतिरिति । आश्रयत्वविषयत्वे कर्त्राख्यातकर्माख्यातयोराश्रयविषयौ च कर्तृकृत्कर्मकृतोरर्थं इत्यर्थः । सुबर्थ एवेत्यादि । पच्यते इत्यत्र व्यापारस्य आख्यातार्थत्वाभावात् फले वर्तमानत्वान्वयबोधाङ्गीकारे व्यापारासत्त्वदशायां फलसत्त्वदशायामपि पच्यत इत्यादिप्रयोगापत्तिः । एवं पक्व इत्यादौ आख्यातत्वाभावेन तदर्थव्यापारेऽतीतत्वस्य बोध इति वक्तुमशक्यत्वेन धात्वर्थे अतीतत्व-

स्यान्वयाङ्गीकारे फलसत्त्वदशायां व्यापारनाशदशायां पक्वस्तण्डुल इति प्रयोगानुपपत्तिश्चेति भावः। वर्तमानत्वादीत्यादिना अतीतत्वादिपरिग्रहः ।

ननु पचमान इत्यादौ शानच्प्रत्ययार्थैकदेशे व्यापार एव तदर्थवर्तमानत्वादेरन्वयः स्वीकर्तव्यः। तथाच पदार्थः पदार्थेनान्वेति न तु पदार्थैकदेशेन इति व्युत्पत्तिभङ्गप्रसङ्ग इत्यत आह — **पचमान इत्यादि** । तथाच प्रकृतस्थले तादृशव्युत्पत्तेः सङ्कोचः कल्प्यत इति भावः। सर्वत्र तादृशव्युत्पत्ति-स्वीकारे त्वाह — **आस्तां चेति** । नन्वेवं सति तत्र व्यापाराश्रयताया बोधस्यानुभवसिद्धस्य लोपप्रसङ्ग इत्यत आह — **विशिष्टमिति** । आश्रयतासम्बन्धेन व्यापारविशिष्टाश्रयत्वमित्यर्थः। **अन्वयबललभ्यमिति**। एकपदोपस्थापितयोरर्थयोः परस्परमन्वयबोधाङ्गीकारेणाकांक्षाकार्यकार्यकारणभावसिद्धशाब्दबोधविषय इत्यर्थः। तथाच एकपदोपस्थाप्ययोरर्थयोः परस्परमन्वयबोधबाधकाभावादेतादृशविशिष्टार्थबोधो नानुपपन्न इति भाव ।

ननु एकपदोपस्थाप्ययोरर्थयोः परस्परमन्वयबोधो व्युत्पत्तिसिद्ध इत्यत्र मानाभाव इत्यत आह — **एवकारस्यैवेति** । तथा चैकपदोपस्थाप्ययोरर्थयोः परस्परमन्वयबोधानङ्गीकारे पार्थ एव धनुर्धर इत्यादौ पार्थान्ययोगव्यवच्छेदबोधोऽनुपपन्नः । एवकारस्याप्यन्ययोगे व्यवच्छेदे च प्रत्येकं शक्तिद्वयस्वीकारेण उपदर्शितानुपपत्तिप्रसक्तत्वादिति भावः। नच एवकारस्योभयशक्तिर्न स्वीक्रियते, किन्तु अन्ययोग प्रतियोगिकत्वविशिष्टव्यवच्छेद एव। तथाच नोपदर्शितान्वयबोधोऽनुपपन्न इत्यत आह — **अन्ययोग इत्यादि** । अन्ययोगप्रतियोगिकत्वविशिष्टव्यवच्छेदमात्रस्येत्यर्थः। **अतिप्रसक्तत्वादिति**। सर्वसाधारणत्वादि-त्यर्थः । तथा च पार्थ एव धनुर्धर इत्यादिवच्चैत्र एव धनुर्धर इति प्रयोगापत्तिः । चैत्रान्ययोगघटोऽन्य-व्यवच्छेदस्य चैत्रान्ययोगप्रतियोगिकस्य धनुर्धरे विद्यमानत्वादिति भावः ।

ननु अन्ययोगत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकव्यवच्छेद एव एवकारशक्यः। तथा च न चैत्र एव धनुर्धर इत्यादिप्रयोगापत्तिः, पार्थरूपधनुर्धरे चैत्रान्ययोगस्य विद्यमानतया धनुर्धरत्वावच्छेदेन चैत्रान्य-योगत्वावच्छिन्नाभावासत्त्वादतस्तत्र दोषमाह — **अन्ययोगत्वाव्यवच्छिन्नेत्यादि**। **अन्ययोगत्वावच्छिन्न-प्रतियोगिताकव्यवच्छेदस्य शक्यत्वे**-अन्यतादात्म्यत्वावच्छिन्न प्रतियोगिताकाभावरूपशक्याप्रसिद्धिः। पार्थ एव धनुर्धर इत्यादौ अन्यतादात्म्यत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावरूपशक्याप्रसिद्धिः । पृथिव्यामेव गन्ध इत्यादावन्यसमवेतत्वत्वावच्छिन्नाभावरूपशक्याप्रसिद्धिदोषो न सम्भवति। असमवेतत्वस्य प्रसिद्धि-सम्भवादतस्तत्र दोषमाह — **बाधितत्वञ्चेति** । पृथिव्यामेव गन्ध इत्यादौ गन्धेऽन्यसमवेतत्वाभावस्य बाधितत्वं चेत्यर्थः ।

ननु तत्र गन्धेऽन्यसमवेतत्वाभावस्य बाधितत्वेऽपि पृथिव्यन्यसमवेतत्वाभावस्य तत्राबाधितत्वेन बोधसम्भवात्। एवं पार्थ एव धनुर्धर इत्यादावन्यतादात्म्याप्रसिद्धावपि पार्थान्यतादात्म्याभावस्य प्रसिद्धि-

सम्भवेन बोधसम्भवादतो दूषणान्तरमाह — **पार्थ एवेत्यादाविति**। **तस्य** पार्थान्यतादात्म्यत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाऽयवच्छेदस्य **ततोऽन्यत्वात्**। एवकाराशक्यतावच्छेदकावच्छिन्नभिन्नत्वाच्छक्यतावच्छेदकावच्छिन्नस्यैव पदादुपस्थितिसम्भवेन एवकारात्पार्थान्यतादात्म्यव्यवच्छेदस्य प्रत्ययासम्भव इति भावः।

ननु स्वान्यतादात्म्यत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभाववादावेवकारस्य शक्तिः कल्पनीया। अत्र स्वपदम्, यत्पदसमभिव्याहृतविभक्तिसमभिव्याहृत एवकारः श्रुतः तत्परम्, तथा च नोपदर्शितानुपपत्तिरतस्तत्र दोषमाह— **स्वान्येत्यादि**। **स्वत्वस्याननुगमात्**। पार्थ पृथिव्यादिसाधारणानुगतस्वत्वस्याभावात्, पार्थ एव धनुर्धर इत्यादौ पार्थान्यतादात्म्यव्यवच्छेदादौ एवकारस्य नानाशक्तिकल्पने शक्त्यानन्त्यम्। तथा चानन्तशक्तिकल्पनभिया उपदर्शितप्रकारोऽनादरणीय इति भावः। नन्वेवकारस्यान्यस्मिन् योगे व्यवच्छेदे च नानाशक्तिवादिमते कथं पार्थ एव धनुर्धर इत्यादौ पार्थान्यतादात्म्य व्यवच्छेदबोध इत्यत आह — **तस्मादिति**। यथा नीलो घटो नास्तीत्यादौ घटत्वावच्छिन्ने नीलस्यान्वयेन नीलघटत्वावच्छिन्नाभावः प्रतीयते; तथा पार्थ एवेत्यादौ एवकारार्थान्यैकदेशे भेदे पार्थस्यान्वयेन, अन्यस्य च योगे अन्वयेन, योगस्य च व्यवच्छेदेऽन्वयेन, पार्थान्यतादात्म्यव्यवच्छेदः प्रतीयत इति समुदितग्रन्थार्थः।

ननु कर्तृकृदर्थव्यापाराश्रयैकदेशे व्यापारे वर्तमानत्वाद्यन्वयस्वीकारे मण्डनमते पदार्थः पदार्थेनान्वेति नतु पदार्थैकदेशेनेति व्युत्पत्तिसङ्कोच एव दोषः। व्यापाराश्रययोः तस्य नानाशक्यत्वेनानन्तशक्तिकल्पनाप्रसङ्गः; अत आह — **समानं चेति**। तथाख्यातस्य कृतित्वेन कृतौ शक्तिवादिनापि कर्तृकृदर्थकृत्याश्रयैकदेशे कृतौ वर्तमानत्वादेरन्वयाभ्युपगमे उपदर्शितव्युत्पत्तिभङ्गप्रसङ्गः। कर्तृकृतः कृतावाश्रये च शक्तिद्वयस्वीकारेऽनन्तशक्तिकल्पनाप्रसङ्गोऽवश्यमभ्युपेयः मतद्वय इति भावः। नन्वाख्यातकर्तृकृतोः व्यापारतदाश्रययोः शक्यत्वे, 'संयुज्यते, संयुक्तः' इत्यादावपि तथैव वक्तव्यतया युजधातोः सकर्मकत्वापत्तिः। प्रत्ययोपनीतधात्वर्थानुकूलव्यापारजन्यफलशालित्वरूपकर्मत्वस्य तत्र वृक्षादौ सम्भवादित्यत आह — **धात्वर्थेत्यादि**। तथा च तत्र प्रत्ययस्य व्यापारार्थकत्वे तथाविधव्यापारविरहिणि वृक्षे तादृशप्रत्ययानुपपत्तिरिति भावः।

नन्वदृष्टवदात्मसंयोगादिरूपव्यापारस्य वृक्षादौ सर्वदा सत्त्वेन तत्र तथाविधव्यापारविरह एवाप्रसिद्ध इति संयुज्यते इत्यादौ प्रत्ययस्य व्यापारार्थकत्वेनोक्तानुपपत्तिरतो दूषणान्तरमाह — **संयोगमात्रप्रतीतेश्चेति**। मात्रपदेन व्यापारव्यवच्छेदः। तथाच तत्र व्यापारस्यापि बोधस्स्यादिति भावः **न सकर्मकत्वमिति**। व्यापारस्य प्रत्ययोपनीतत्वाभावेन प्रत्ययोपनीततादृशव्यापारजन्यफलशालित्वरूपकर्मत्वस्य तत्र काप्यभावान्न सकर्मकत्वमिति भावः।

ननु घञो व्यापारार्थकत्वाभावे घञित्यनुशासनविरोधः, तादृशानुशासनेन घञः प्रयोगसाधुत्वमात्रप्रतीतेरत आह— **संयोग इत्यादाविति** । तथा च तादृशानुशासनमेतत्स्थलाभिप्रायकमिति न दोष इति भावः । **तन्नेत्यादि** । तत्र लक्षणया तादृशानुभवोपपादने तु लाघवात्फलत्वमेवाख्यातशक्यतावच्छेदकं युक्तमिति भावः । मण्डनमते दूषणान्तरमाह— **फलेति** । तथा च फलानुकूलासाधारणव्यापाराभाववति अदृष्टादिरूपसाधारणव्यापारवति पुरुषे पचतीत्यादिप्रयोगप्रसङ्गो मण्डनमते दुर्वार इति भावः ।

ननु असाधारणजनकताश्रयव्यापारस्याख्यातार्थत्वे नोक्तदोष इत्यत आह— **विभागादीति** । चलतीष्टापत्तिः सम्भवतीत्यतो **निश्चलादाविति** । प्राभाकरमतमुपन्यस्य तत्र दूषणमाह— **तत्र तत्रेत्यादिना** । **तत्र तत्र**—गच्छतीत्यादौ **तत्तत्फलेति** । संयोगविभागादीत्यर्थः । **क्वचिदाश्रयत्वादिकमपीति** । भावाख्यातस्थले आश्रयत्वादेरभावात्क्वचिदिति । **प्रसङ्गादिति** । लक्षणादिना तादृशानुभवोपपादने तु लाघवतर्कस्यैव शरणीकरणीयत्वादिति भाव इति दिक् ।

इति श्रीरघुदेवन्यायालङ्कारभट्टाचार्यविरचितं
आख्यातवादटिप्पणं समाप्तम् ॥

From Our Visitor's Book

Maharaja Serfoji's Sarasvati Mahal Library, Thanjavur is really a magnificent collection of old scripts and at the same time tell us how forward were our kings also who were devoting their lot of time in studying different types of books writing comments on the books also. So it was a great pleasure to see this vast treasure of knowledge and wisdom of king Serfoji's, who seemed to be a devoted scholar in all sorts of Arts and Literature.

Mr. Seeralan is well informed of all the subject, very painstaking and at the same time well versed in this profession.

H. C. JAIN,
Personal Assistant, U. P. Civil Secretariat,
Lucknow.

28—10—1971

An excellent collection of very valuable ancient records. We should try our best to allot more funds and attention to these valuable records.

KRISHNAMOORTHY,
Divisional Engineer, Telegraphs, Salem.

We are extremely happy to have had this privilege of visiting this unique library housing some of the rarest collections of manuscripts. It only shows how the kings of earlier periods were very catholic in outlook and had no favour for one thing, but had for several things from several parts of the country in the world.

K. S. MOORTHY,
University Department of Geology,
Nagpur University.

5—11—1971

A library which spells out ancient history and culture, keeps you interested. There is a lot more to learn here.

F. C. DESOUZA.

I was really thrilled to go through some of the rare specimens preserved here. It is not possible to assess the value of the manuscripts and other collections, which fall within the jurisdiction of devoted scholars. But I feel that these should be preserved and those which are worthy be published, as early as possible, to add to our limited knowledge.

S. L. MAJUMDAR,
Speaker, West Bengal Assembly.

12—11—1971

It would be difficult to say what was most impressive—the magnificent collection of rare manuscripts or the overwhelming kindness which was shown to me.

Dr. ALBERTINE GAUR,
Department of Oriental Printed Books & Manuscripts, British Museum, London.

12—11—1971

We are really impressed with the fantastic collection of the old manuscripts. It is an unique treasure-house.

C. SITA DEVI,
Andhra Medical College, Visakhapatnam.

12—12—1971

I went round this library and I was thrilled to see the treasure which we have here and the past culture which all this represents. The depth of the knowledge of that old period which only could have made this possible is remarkable.

R. P. GOYAL,
Deputy Secretary & Treasurer of State of India, Madras.

This is really a treasure house. The research work is going on as I heard, which is to be increased on a grand scale to improve and made known to the present generation. This is kept well by the authorities.

S. P. RAJANNA,
Chairman, Mysore Legislative Council.

13—12—1971

After having travelled in the realms of Gold, we think that this library is a treasure house of ancient Indian culture, History and religion. Really the original collector must have been a genius. I think this institution should write a book on life of Raja.

M. N. PATWARDHAN,
Yuvaraj of Miraj. (Sr.)

19—12—1971

This is a library which represents ancient culture. I was specially impressed to see that it is a collection of a single individual and in several languages. The library is well maintained and work of reprinting books is commendable.

M. R. BHAVE,
Rajkumar Prince of Ramdurg

Wonderfully preserved old manuscripts and other works of art. Feel proud of my heritage.

A. CHAKRAVARTY,
Assistant Prof. in Obstetrics & Gymaeology, Jipmer, Pondicherry-6.

A wonderful place and collection—for pleasure through learning. It also gives opportunities to collect and know many missing links in our meritorious history.

U. CHAKRAVARTY,
Assistant Professor of Anasthesiology,
Jipmer, Pondicherry-6.

23—12—1971

Shri Bhimarao Keskar showed and explained the details very nicely. We were extremely impressed by the great collections made by the Rajah Serfoji, so long ago. We had heard for a very long time, that there was a king, who was devoted completely to arts and sciences and having seen the great collection we fully agree with this description. The library, moreover is maintained in a very good manner. It is a great treasure house of our ancient arts and literature. We are extremely happy to have them here.

A. B. SHIMPI,
Lecturer, Department of Maths,
Shivaji University, Kolhapur.

It was a rare privilege to go round this valuable collection of old books, manuscripts, pictures etc.

(Sd) ... ...
Chairman, All-India Handicrafts Board,
New-Delhi.

4—1—1972

It would be too difficult to give one's comments honestly, because one is filled with awe and wonder. In this present period, we feel content with what we have achieved, but when one goes through the libraries of these great peoples, it is difficult to believe that there was such a great yearning for knowledge, and they have gone to great extents to achieve this.

My wife and I are absolutely dumbfounded with what we have seen to-day, it is truly wonderful. God bless you all for preserving these ancient works.

Our sincerest thanks to Mr. S. Balachandar and family for bringing us to this palace of treasure and our thanks to the supervisor and guide for enlightening us on the various relics.

GOVINDASWAMY MUDALIAR,
26, Shalapur Place, Merebank,
Durban. South Africa.

Very pleasant to see this magnificent library.

Prof. Dr. NILS SIMONSON,
University of Oslo, Norway.

10—1—1972

I visited the manuscripts library to-day for the first time and was impressed with the very universal collections of very rare manuscripts.

RONALD AMEND,
10—1—1972 *New York City.*

It is exquisite, most wonderful and useful work has been done in preserving these treasures and elucidating them for the benefit of all kind.

V. S. SHANMUGAVADIVELU,
State Bank of India, Regional Office, Bangalore-1.

Rare collection of manuscripts are preserved with care. It would be a great service to humanity if they are published from time to time.

K. PONNUVELU, M. L. A.
V. RAMASWAMY, M. L. A.
18—1—1972 R. GANAPATI, M. L. A.

I have seen there are wonderful collections of rare books.

Mr. K. ABDUL WAHAB,
International Seminar on Books for Milions
23—1—1972 *to be held at Delhi.*

We twenty five teacher trainees from Central Institute of Indian languages, Manasagangothri, Mysore had the privilege to see the collections of rarest books manuscripts etc. We find ourselves short of words to express the feelings we had after going through these precious things. The library has been maintained in a best way by the efficient workers. Mr. M. Seeralan kindly explained us the things very lucidly.

SURESH PANT,
20—1—1972 *Mysore.*

It was an interesting and brightly educative experience for me to go round the Sarasvati Mahal Library with the help of one of the staff of this library. A long felt desire has been fulfilled by my visit to this library to-day.

A. OOLAMAN SHARIFF,
Principal & Professor of History,
24—1—1972 *K. K. Govt. Arts College, Tiruvarur.*

A most interesting and educative tour of the library. It is heartening to note that a lot is being done to preserve these rare manuscripts which tells us a lot of our old culture.

25—1—1972 Mr. C. WELLINGTON.

We are happy that we have the lively opportunity to see the wonderful collections of the old Indian culture. We shall be glad to come again.

... ...

3—2—1972 (*Scholars from Zechoslovakia*)

This is my most memorable experience. The manuscripts in this library are excellent. One could easily spend a number of years researching in this library. I hope that these persons would be aware of the significance of this excellent temple of knowledge.

10—2—1972 M. R. APTE.

To-day, with a party of 44 from Anandashram, Pondicherry-8, we have had the joy of this beautiful library. That it has given us great joy would be to limit our real feeling. As yogis, it has been a complete day of joy.

Dr. SWAMI GITANANDA,
14—2—1972 *C/o. Ananda Ashram, Pondicherry-8.*

Visited library 17th February 1972. I was particularly interested in those manuscripts dealing with medical and scientific subjects. This proved to be a most interesting and rewarding experience.

STUBERT HOPKINS,
17—2—1972 *London, Bedfordshire, England.*

I visited the library to-day and was very much impressed with the collections and the way it is preserved and the research work going on here.

C. P. BIRLA,
21—2—1972 *Calcutta.*

अथ दि. २, मार्च, १९७२, ई. स्वी. गुरुवासरे श्रीसद्गुरु गंगेश्वरानन्दस्वामिना 'भगवान्-वेद'स्य स्थापनं कृतमस्मिन् सरस्वती महालये तंजोर नगरे। अत्यन्त प्राचीन संस्कृतपुस्तकालयमिदं अवलोक्य महान् आनन्दो जातः। प्राचीनपुस्तकानां संरक्षणमत्यन्तपरिश्रमेण कृतम्। अस्माकं भारतवर्ष-देशस्यायं सरस्वतीमहाल् गौरवरूपेण विद्यते।

१. श्री वेदाचार्यो गोविन्दानन्दः
२. श्री आनन्दभास्करः

वेददर्शनाचार्यो गंगेश्वरानन्दः
बीहार वास्तव्यः—कृते
... वेदाश्रमी।
दि. २—३—१९७२ई.

I have been very happy to study here wonderful illustrations in a quiet and peaceful atmosphere.

GARBRIELLE RUFENACHT,
Graphic Artist from Zurich, Switzerland.

After acquainting myself with this reference Library I feel that it was quite worthwhile to have spent sometime here. It is one of the few reference libraries in India which are rendering yeoman service to the nation. The greatest monument to the great Serfoji the founder of this library is this library itself. He wil be remembered as one of the enlightened princess, who is entitled to our respect.

... ...

I hope the Government of India will recognise this institution as a National Library and will make adequate grants for the working of this research Library.

S. L. KOTHAVALE,
5—3—1972 *Speaker, Mysore, Bangalore-21.*

I hope that this library will get the additional financial support it deserves and needs.

C. H. WALTON (World Bank).
10—3—1972 *Washington.*

These manuscripts are priceless and should be preserved for posterity,

H. R. M. DONALD,
10—3—1972 *World Bank, U. S A.*

தமிழகத்தின் கலைப்பெட்டகமாய், வரலாற்று காவியமாய் அமைந்துள்ளது. பழம்பெறும் வரலாற்று நூல்களைப் பேணிப் பாதுகாக்கும் பொறுப்பினையும், உலகத்திற்கு அறிவிக்கும் வகையாலும் குழுவினர் சிறப்பான பணியாற்றிவருகின்றனர். பாதுகாத்துப் பேணவேண்டிய அறிவுச்சுரங்கம்.

மு. கண்ணப்பன்,
12—3—1972 அறநிலைய அமைச்சர், தமிழ்நாடு.

It is difficult to find words appropriate to this magnificent collection. One requires much more time than now available. All good wishes to the scholars involved here.

S. E. PALMER,
U. S. Consul General, Madras,
21—3—1972 and Mrs. PALMER.

A very interesting organisation, and the affairs of this organisation should be made internationally known.

A. C. SELVARAJAN,
24—3—1972 *Singapore.*

Recent Publications of T. M. S. S. M. Library

—:o:—

1· ŚIVARAHASYAM

A monumental Itihāsa in Sanskrit—Aṁśa III
(Second of the Seven proposed volumes)
— Thiru V. Swaminatha Atreyan Rs. 40 00

2 ĀNANDARĀGHAVAM

by Rājacūḍāmaṇi Dīkṣita (Sanskrit Drama)
— Thiru P. M. Padmanabha Sarma ... 5 00

3. MUDRĀRĀKṢASANĀṬAKAKATHĀ

by Mahādeva (Sanskrit Prose) (Reprint)
— Dr. V. Raghavan, M. A., Ph. D. ... 3 00

4. இலக்கண விளக்கம் (வைத்தியநாத தேசிகர் இயற்றியது)

தெளிவான விளக்கக் குறிப்புகள், ஒப்புமைத்தொகுப்பு
விரிவான முன்னுரை, அரும்பத விளக்கம், பல
பிற்சேர்க்கைகள் இவற்றுடன் கூடியது.

எழுத்ததிகாரம்
— திரு டி. வி. கோபாலய்யர், எம். ஏ., பி. ஓ. எல். ... 23 00

5. -Do- சொல்லதிகாரம்

— திரு டி. வி. கோபாலய்யர், எம். ஏ., பி. ஓ. எல். ... 28 00

6. A GRAMMAR of the Common Dialect of the Tamil language called "கொடுந்தமிழ்" by Constantinus Joseph Beschi (English Translation from the original Latin by George William Mahon)
— Reprint ... 15 00